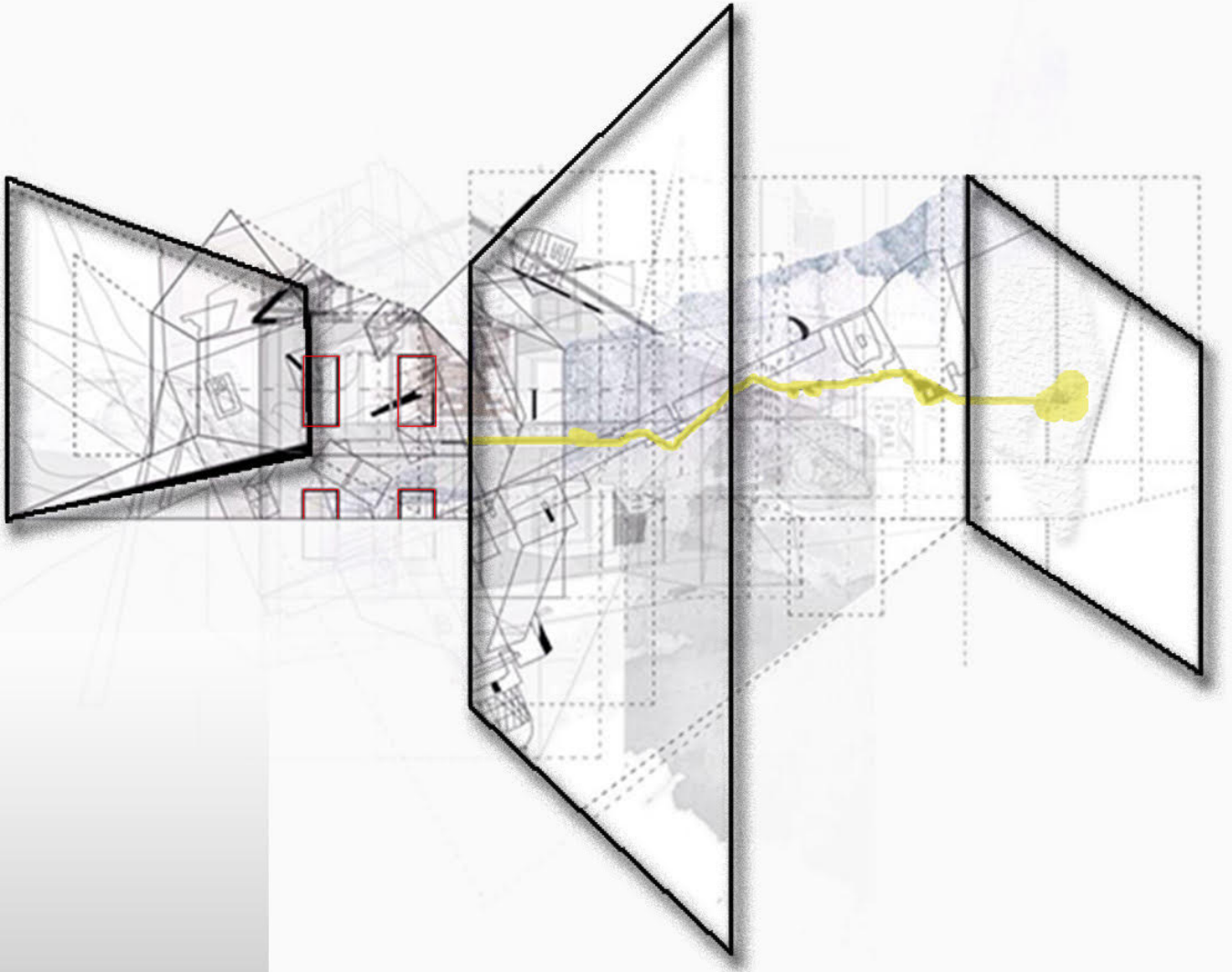

ATA PLANLAMA & TASARIM DERGİSİ

JOURNAL OF ATA PLANNING AND DESIGN

YIL - YEAR : 2019
CİLT - VOLUME : 3
SAYI - ISSUE : 2

ISSN (ONLINE): 2618-608X

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK VE TASARIM FAKÜLTESİ
ATATÜRK UNIVERSITY FACULTY OF ARCHITECTURE AND DESIGN

ERZURUM | TÜRKİYE

ISSN (online): 2618-608X

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK VE TASARIM FAKÜLTESİ
ATATÜRK UNIVERSITY FACULTY OF ARCHITECTURE AND DESIGN

ATA PLANLAMA VE TASARIM DERGİSİ
JOURNAL OF ATA PLANNING AND DESIGN

Aralık 2019
ERZURUM

ATA PLANLAMA VE TASARIM DERGİSİ
JOURNAL OF ATA PLANNING AND DESIGN

Yıl / Year: 2019 Cilt / Volume: 3 Sayı / Issue: 2

ISSN (online): 2618-608X

Editörler / Editors

Doç. Dr. Mehmet Akif IRMAK
Doç. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI
Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN

Kapak Tasarımı / Cover Page Design

Araş. Gör. Cansu GÜLLER

E-posta: ataptd@atauni.edu.tr

Web: <http://dergipark.gov.tr/ataplanlamavetasarim>

Yazışma Adresi / Contact Address

Atatürk Üniversitesi
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
25240 ERZURUM

DergiPark
AKADEMİK

Hakem Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Cüneyt KURTAY
Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN
Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Ender MAKİNECİ
İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Faris KARAHAN
Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Nur ÇAĞLAR
TOBB ETÜ
Prof. Dr. Ömer KELEŞ
Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Serkan ÖZER
Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Sevgi YILMAZ
Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman TOY
Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ULUDAĞ
Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Zöhre POLAT
Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Aslı ER AKAN
Çankaya Üniversitesi
Doç. Dr. Bayram Cemil BİLGİLİ
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN
Çankaya Üniversitesi
Doç. Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ
Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Gül GÜNEŞ
Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Hilal Tuğba ÖRMECİOĞLU
Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Hilal TURGUT
Artvin Çoruh Üniversitesi
Doç. Dr. Işık SEZEN
Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. İkbâl ERBAŞ
Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. İlknur YURTSEVEN DOĞRUSOY
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Nalan DEMİRCİOĞLU YILDIZ
Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY
Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Nilay ÖZSAVAŞ ULUÇAY
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Rabia KÖSE DOĞAN
Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Semra ARSLAN SELÇUK
Gazi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ceren KATIPOĞLU
Çankaya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Doğan DURSUN
Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ
Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gül ŞİMŞEK
Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülbin Çetinkale DEMİRKAN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hatice KIRAN ÇAKIR
Trakya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hüccet VURAL
Bingöl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kıymet Pınar Kırkık AYDEMİR
Gelişim Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Meliha AKLIBAŞINDA
Nevşehir Hacıbektas Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat KURT
Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Namık YALTAY
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Neslihan DEMİRCAN
Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Pınar KISA Ovalı
Trakya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Uğur Çalışkan
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Gülşah ÇELİK BAŞOK
Çankaya Üniversitesi
Dr. Burak HOZATLI
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi

Kış Kentleri İçin Yaya Bölgesi Planlama Yaklaşımları ve Erzurum Kent Ölçeğinde Fırsatlar
..... 69

Faris Karahan, Emir CANATAN

Adliye Binası Tahliye Benzetim Çalışması: Yeni Hınıs Adliyesi Örneği 79

Yağmur TOPRAKLI

Altın Oran Algısının Tespit Edilmesinde Anket Yaklaşımı 87

Ömer ATABEYOĞLU, Aslıhan ARGAN, Kübra Nur BEYLİ

Kısıtlı Hacim Çerçevesinde Yenilikçi Mimari Kabin Yaklaşımının İrdelenmesi 97

Emre PINAR, Fehime Yeşim GÜRANİ

Edirne Beylerbeyi Camii'nin Mimari Açından İncelenmesi 111

Gamze Fahriye PEHLİVAN

Tez Özeti

Kıyı Alanlarındaki Endüstri Mirasının Kentsel Yenilemedeki Rolü: Haliç Üzerine Bir İnceleme
..... 121

Emre İPEK, Süleyman BALYEMEZ

KIŞ KENTLERİ İÇİN YAYA BÖLGESİ PLANLAMA YAKLAŞIMLARI VE ERZURUM KENT ÖLÇEĞİNDE FIRSATLAR

Faris KARAHAN^{a1}, Emir CANATAN^{a2},

Sorumlu Yazar: Faris KARAHAN; E-mail: fkarahan@atauni.edu.tr

Özet

Yaya bölgeleri kentlerde yoğun taşıt ve yaya trafiğinin azaltılması amacıyla alış-veriş merkezleri ve ticari bölgelerde günün belli saatlerinde taşıt trafiğine kapatılan alanlardır. Yaya bölgeleri aynı zamanda konut-yerleşim alanlarında ise taşıt trafiğinin yavaşlatılarak yönlendirilmesi ile oluşturulan, insanlara güvenli ve rahat hareket olanağı sunan çok yönlü işlevlerle donatılmış kentsel açık kamusal alanlardır.

İsveç Stockholm’de “Torg”, Danimarka Kopenhagen’da “Stroget”, Avusturya’da Viyana, İsviçre’de Zürih, Batı Almanya’da Münih, Rusya’da St-Petersburg gibi kış kentlerinde modern yaya bölgeleri uygulamaları olduğu bilinmektedir.

Çalışma sonucunda Erzurum için taşıt trafiği, yaya sirkülasyonu, fonksiyonel ve estetik kaygılar değerlendirilerek kısa ve orta vadede (1) Cumhuriyet Caddesi (Filgeçti Köprüsü-Çifte Minareli Medrese), (2) Erzurum Kalesi ve çevresi, (3) Üçkumbetler çevresi, (4) Atatürk Evi çevresi (Çaykara Caddesi ile Yukarı Mumcu Caddesini birbirine bağlayan ulaşım hattı), (5) Atatürk Üniversitesi Yerleşkesi 40. Yıl Anıtı ile Yabancı Diller Yüksekokulu arasında kalan alan ve (6) Atatürk Üniversitesi Konukevi 1-2 arasında kalan ticari ve sosyal alan yaya bölgesi yaklaşımı içerisinde alan/yol ve/veya koridor olarak belirlenmiştir.

PEDESTRIAN ZONE PLANNING APPROACHES FOR WINTER CITIES AND OPPORTUNITIES IN ERZURUM CITY SCALE

Abstract

Pedestrian zones are areas that are closed to vehicle traffic in shopping centers and commercial zones at certain times of the day in order to reduce the heavy vehicle and pedestrian traffic in cities. Pedestrian zones are urban open public spaces in residential and residential areas, which are created by slowing the traffic of vehicles and providing safe and comfortable movement.

It is known that there are applications of modern pedestrian zones in winter cities such as Stockholm, Sweden “Torg”, Denmark Kopenhagen “Stroget”, Vienna in Austria, Zurich in Switzerland, Munich, West Germany, the city of St Petersburg in Russia.

At the end of the study, traffic, pedestrian circulation, functional and aesthetic concerns were evaluated for Erzurum and determined pedestrian zones as (1) Cumhuriyet Street (Filgeçti Bridge-Double Minaret Madrasah), (2) The Erzurum Castle and its surroundings, (3) Vaults and its environment, (4) the Vicinity of Atatürk House (Çaykara Street Mumcu Street that connects up with a transportation line (5), on the Campus of Atatürk University 40. Year Memorial, and the area between the School of Foreign Languages and (6) Commercial and activity areas between Atatürk University Guesthouse 1-2.

Anahtar Kelimeler

Kış Kentleri
Yaya Bölgeleri
Kent Planlama
Kentsel Tasarım
Erzurum

Keywords

Winter Cities
Pedestrian Zones
Urban Planning
Urban Design
Erzurum

^a Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Erzurum; ¹ORCID: 0000-0001-6426-8426; ²ORCID: 0000-0002-6093-2446.

Makale Bilgisi: Araştırma Makalesi Başvuru: 28.03.2019; Düzeltme: 20.06.2019; Kabul: 21.06.2019; Çevrimiçi yayın: 25.12.2019

Atıf için: Karahan, F. Canatan, E. (2019). Kış Kentleri İçin Yaya Bölgesi Planlama Yaklaşımları ve Erzurum Kent Ölçeğinde Fırsatlar, ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 3:2, 69-77.

© 2019 ATA PTD, Tüm Hakları Saklıdır

1. GİRİŞ

Giderek artan kentleşme ve motorlu taşıt trafiği sonucu kent halkı özellikle kent merkezinde rahat dolaşım olanağından yoksun kalmaktadır (Özcan, 2004). İnsanların şehirsiz alan ve bölgesi içindeki hareketleri, mekansal standartların geliştirilmesinde önemli bir faktördür ve bu hareketler sonucu ulaşım ve trafiğin zorlaşarak yaşam koşullarını bozduğu bilinmektedir (Göçer, 1977). Yaya ulaşımında amaç; öncelikle bir ulaşım türü olarak yaya yolculuklarına mekan açmak ve aynı zamanda trafik karmaşasından, araç işgalinden arındırılmış, toplumsal ve kültürel yaşamı zenginleştiren mekanlar oluşturmak olmalıdır. Karayoluna katılan her araca yol ve otopark sağlamak mümkün değildir. Kentlerin insanlar için olduğu taşıtların ise ulaşımı sağlayan araçlar olduğu unutulmamalıdır (Cebeci ve Çakılcıoğlu, 2001).

Yaya Bölgeleri; kentlerde yoğun motorlu araç ve yaya trafiğinin karmaşıklığının azaltılması amacıyla; alış-veriş merkezleri ile ticaret bölgelerinde, alanın günün belli saatlerinde taşıt trafiğine kapatılması, konut yerleşim alanlarında ise taşıt trafiğinin yavaşlatılarak yönlendirilmesi ile yaya dolaşım ve alış-veriş merkezi olarak oluşturulan, çeşitli yaş gruplarındaki insanlara güvenli ve rahat hareket olanağı sunan çok yönlü işlevlerle donatılmış kentsel açık alanlardır. Bünyelerinde birden fazla yaya yolu içerdiklerinden yaya yolu ağı olarak düşünülmelidir (Bayraktar ve ark., 1987; Yıldırım, 2001).

Yaya bölgeleri, tarihi kent merkezlerinde ulaşım hizmetleri ve ticari verimlilik ile eski dokuda sosyal ve ekonomik hayatı, rasyonel, aktif, canlı verimli kılabilmek adına kent merkezi parçalarına yeniden hayat vermek için uygulanan önemli bir kentsel çalışmadır (Yalçınkaya, 2007; Yuen and Chor, 1997). Büyük kent merkezlerinde nüfus yoğunluğunun artması, motorlu taşıtların çoğalması, hava kirliliği, gürültü, güvensizlik vb. nedenlerle cadde ve sokakların çekiciliklerini kaybetmeye başlaması, tarihi dokuya sahip kent merkezlerinde tarihi dokunun çok yönlü tahribatlarının ortaya çıkması, toplumsal yaşamda gözlenen

dayanışmanın hızla şekil değiştirerek kaybolmaya yüz tutması gibi nedenlerle (Özkan ve ark.,2001); bir sokağın ilk defa bir yaya yoluna dönüştürülmesi 1926 yılında B. Almanya'nın Essen eyaletinde gerçekleştirilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan önce ki bir diğer uygulama ise ABD'nin New York kentindeki Rockefeller Center'dır (Çağlar, 1992). Batı Almanya ve Hollanda yaya yolları uygulamalarının önceliğini yapmış, onları Avrupa'nın birçok ülkesinin yanı sıra ABD, İsviçre, İsveç gibi gelişmiş ülkeler ile soğuk iklimin hüküm sürdüğü Rusya, Ukrayna gibi ülkelerde izlemiştir. Rusya da St.Petersburg ve Ukrayna'nın başkenti Kiev'deki yayalaştırılmış cadde/sokak ve meydanlar kış kentlerindeki yaya bölgelerine en güzel örneklerdir.

Ülkemizde ise yayalaştırma konusu ilk kez 1955 yılında İstanbul'da toplanan Uluslararası Yollar Kongresinde ele alınmıştır (Çetin ve ark., 1991).Yine ülkemizde yaya bölgeleri konusunda ilk örneği oluşturan Kızılay-Sakarya Yaya Bölgesi düzenlemesi, kent içi gezinti alanlarını ve yeşil alanları arttırmak ve gerileyen sosyal işlevleri yeniden kuvvetlendirmek düşüncesinden hareketle uygulamaya konmuştur (Zafer, 1996).

Yaya bölgeleri planlanırken, yaya bölgelerinin gelişimini etkileyen bütün faktörler (fiziksel, işlevsel, sosyal, çevresel, ekonomik faktörler gibi) ile ilgili bilgi toplanmalı ve bu bilgiler analiz edilmelidir. Yaya bölgeleri planlamasında dikkate alınması gereken önemli ilkelerin başında; Bir kent bütünü içinde trafik planlaması ve kentin yapısal düzenlemesiyle doğrudan ilişkili olduğundan, kentsel ulaşım ve kentsel yapı bütünlüğü koparılmamalı, uygun yer seçimine ve alanın işlevliğinin sürdürülmesine dikkat edilmelidir. Aynı zamanda yaya bölgeleri belirgin sınırlara, ayrı bir kimliğe, toplu taşıma olanaklarına, kolay ulaşılabilirliğe ve otopark olanaklarına da sahip olmalıdır (Birişçi vd., 2002).

Yaya bölgeleri planlama ve tasarımlarında dikkate alınması gereken başlıca ilkeler şunlardır (Rubenstein, 1992; Yıldırım, vd., 2002):

- Yaya alanları ile diğer ulaştırma türleri

- arasında bağlantı kurulmalı,
- Yaya bölgesini yaşatacak eğlence, kültür, spor, sanat etkinliklerine olanak verecek çekici mekânların oluşturulması,
- Başlangıç ve bitiş noktalarının belirgin olması ve bitkilendirme çalışmaları,
- Kentsel mobilyalar, flamalar, sanatsal öğeler, bitkilendirme, zemin döşemeleri, tarihi ve kültürel elemanlar yaya alanında mekân hissi yaratacak şekilde düzenlenmeli,
- Yaya kaldırımının ortadan kaldırılması,
- Yeterli kalitede yer döşemesi seçimi ve uygulanması,
- Aydınlatmanın yeterli düzeyde olması,
- Özgün, nitelikli ve yeterli sayıda donatı elemanlarına yer verilmesi,
- Yeterli sayı ve özellikte oturma mekanlarının oluşturulması,
- İlgi çekici su öğeleri ve plastik elemanlara yer verilmesi,
- Güvenliğin sağlanması,
- Yaya ulaştırma ağının erişilebilir olması,
- Kullanımı kolay ve konforlu alanlar olması,
- Uygun iklimlendirme yapılmış alanlar olması,
- Engellilere yönelik düzenlemelerin yapılması,
- Halkın katılımının sağlanması.

Bu çalışmada bir kış kenti olan Erzurum için potansiyel yaya bölgesi olabilecek alanların belirlenmesi, kent dokusu içerisinde tek yaya odaklı alan olan Taşmağazaların planlama ve tasarım uygulamalarının ne ölçüde başarılı olduğunun saptanması amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Araştırmanın materyali olarak Erzurum kent merkezinde bulunan ilk ve tek yayalaştırılmış sokak olan Taşmağazalar yaya yolunun, yaya bölgesi planlama ve tasarım ilkeleri açısından irdelenmesi, potansiyel yaya bölgeleri olan Cumhuriyet Caddesi (Filgeçti Köprüsü-Çifte Minareli Medrese), Erzurum Kalesi ve çevresi, Üçkümbetler çevresi, Atatürk Evi çevresi (Çaykara Caddesi ile Yukarı Mumcu

Caddesini birbirine bağlayan ulaşım hattı), Atatürk Üniversitesi Yerleşkesi içerisindeki 40. Yıl Anıtı ile Yabancı Diller Yüksekokulu arasında kalan alan ve Atatürk Üniversitesi Konukevi 1-2 arasında kalan ticari ve sosyal alanın incelenerek Erzurum ilinde bundan sonra oluşturulabilecek muhtemel yaya bölgeleri için bir rehber olması amaçlanmıştır.

Denizden yüksekliği yaklaşık 1900 m olan Erzurum, tarihin ilk dönemlerinden beri yerleşim yeridir. Şehir, tarihi eserleri ve kış sporları tesisleriyle de tanınır (URL-1). İl, arazi büyüklüğü bakımından, sırayla Konya, Sivas ve Ankara İllerinden sonra, Türkiye' nin 4. büyük ili konumundadır (URL-2). Türkiye'nin doğusunda yer alan Erzurum ili 2018 yılı Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) göre 767.848 kişilik nüfusa sahiptir (URL-3).

2.2. Yöntem

Çalışma da nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmış olup, alanlarında uzman 10 isimle yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede görüşmecilere şu sorular yönlendirilmiştir.

- 1) Daha önce gördüğünüz yaya bölgesi var mı? Var ise aralarında kış kenti var mı? Görmüş olduğunuz yaya bölgelerinden aklınızda kalanlar nelerdir?
- 2) Yayalaştırma Erzurum kenti için gerekli midir? Neden?
- 3) Erzurum'daki yaya bölgesi (Taşmağazalar) hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- 4) Sizce Erzurum kentinde yaya bölgesi olarak düşünülebilecek cadde/sokaklar neresidir?
- 5) Sizce bu bölgeler günün belli saatlerinde mi yoksa tüm zamanlarda mı yaya trafiğine açılmalı?
- 6) Yerel yönetimlerin çevre dostu ulaşım ve özelde yayalaştırma/yaya bölgelerine bakışı nasıldır? Nasıl olmalıdır?
- 7) Kentsel dönüşüm yasaasının belediyelerin yayalaştırma çalışmaları için bir fırsat oluşturabileceğini düşünebilir miyiz?

Yapılan görüşmelerde alınan cevaplar doğrultusunda potansiyeli olan alternatif yaya bölgelerinin, eksiklikleri, sorunları ve çözüm önerileri yaya bölgeleri tasarım ve planlama ilkeleri doğrultusunda ortaya konulmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Mevcut Yaya Bölgesi (Taşmağazalar) 'ne Ait Bulgular

Taşmağazalar Caddesi, kentin doğusunda ve eski kent dokusunda yer almaktadır. Güney-Kuzeybatı doğrultusunda uzanan cadde, 300m uzunluğunda ve genellikle, 11 yer yer 12-13 m genişliğindedir. Cadde ismini, yapım tarihleri pek belli olmayan, fakat XX. yüzyıl başlarında yapıldıkları sanılan, düz toprak damlı, bazalt kesme taşlardan yapılmış olan tek katlı dükkânlardan almıştır. Birçoğu 1950'den sonra tamamen sökülerek yerlerine betonarme çok katlı binalar yapılmıştır. Bir kısmına ise alt kattaki eski tip yapı bozulmadan, bir kat daha ilave edilmiştir. Günümüzde pek azı tarihsel niteliğini korumakta olan dükkanların hemen hemen hepsi kuyumcu dükkanı şeklindedir (Şişman ve Kırzioğlu, 2002). Taşmağazalar, Erzurum kent merkezinde tarihi dokunun yanı sıra alışveriş imkanı tanıyan ilk trafiğe kapalı yaya yoludur. (Şekil 1.) Tarihi kimliğinin yanı sıra kent merkezinde olması ve kentin eski alışveriş noktalarından biri olması sebebiyle günün her saatinde oldukça yoğun bir yaya sirkülasyonuna sahiptir. Yeşil doku yönünden oldukça zayıftır. Özel araçlarıyla gelen ziyaretçiler için otopark sorunu birincil öncelikli konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Taşmağazalar, gecekondu vari dükkanlarının yapıları estetik açıdan kötü bir görüntü oluşturmakta ve adını aldığı 'taştan yapıma' kimliğinden oldukça uzak bir görünüm sergilemektedir. Erzurum ilinin ilk ve tek yaya yolu olan Taşmağazalar hakkında yapılan görüşmelerin sonucunda, yaya bölgesi planlama ve tasarım ilkelerine ne kadar uyularak hayata geçirildiği ve eksikliklerin neler olduğuna dair sonuçlar çıkarılmıştır.

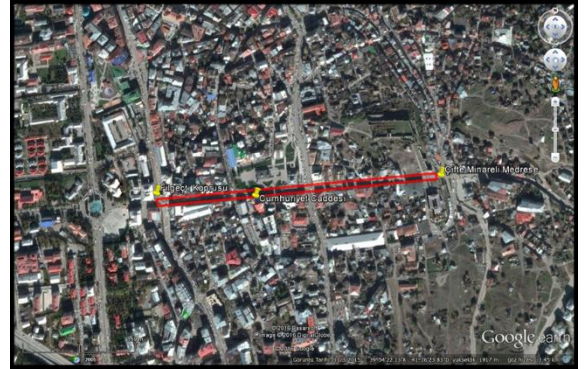

Şekil 1. Taşmağazalar

3.2. Potansiyel Yaya Bölgeleri

3.2.1. Cumhuriyet Caddesi (Filgeçti Köprüsü-Çifte Minareli Medrese)'ne Ait Bulgular

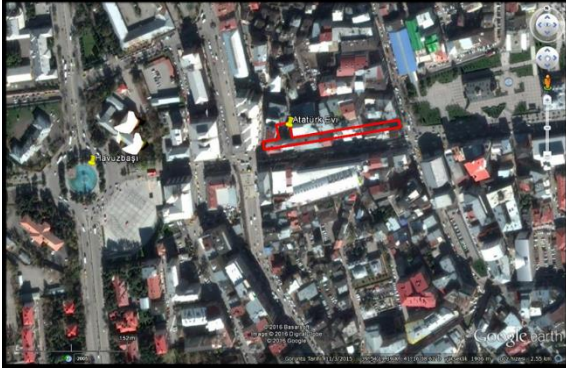
Erzurum'un yaya ve taşıt trafiğinin ana yükünü taşıyan, doğu-batı yönünde kent merkezinde ana bir aks görevi gören caddedir (Şekil 2). Cumhuriyet Caddesi içerisinde alışveriş merkezleri, yeme-içme, dinlenme, eğlence mekanları ve rekreatif faaliyetlerin yapıldığı alanlar ile birçok tarihi eserin bir arada bulunduğu bir koridor olma özelliği ile günün her saatinde insanların sıkça kullandığı kentin ana caddesidir. Yeşil alanların, kentsel donatıların azlığı, yoğun yaya kullanımına rağmen yaya kaldırımlarının ve gün geçtikçe büyük bir sorun haline gelen otoparkların yetersizliği, kışın çatılardan sarkan buz/kar yığınlarının yayaların üzerinde büyük bir tehdit oluşturması, yazın güneşten korunacak alanların olmaması, binaların imara aykırı yapılaşmasından doğan görüntü kirliliğinin kentin tarihi kimliğini gölgelemesi, yoğun hava ve gürültü kirliliklerinin olması gözlemlenebilmektedir.

Şekil 2. Cumhuriyet Caddesi

3.2.2. Atatürk Evi Çevresi (Çaykara Caddesi ile Yukarı Mumcu Caddesini Birbirine Bağlayan Ulaşım Hattı)'ne Ait Bulgular

Cumhuriyet Caddesi'ni güney-kuzey yönünde kesen Çaykara Caddesi ile Yukarı Mumcu caddeleri arasında paralel olarak uzanan bu sokağın Çaykara Caddesi tarafında bulunan Atatürk Evi; tarihi dokusu etrafında toplanan cafe, restoran ve eğlence merkezlerinin fazlalığı sebebiyle yoğun bir yaya trafiğine sahiptir. (Şekil 3) Sokaktaki bina yüksekliklerinin (Y), cadde genişliğine(G) oranının (Y/G) fazlalığı sebebiyle beton bir koridoru hatırlatan bu alan da otopark sorunu, yetersiz bitkilendirme, çatıdan sarkan buz sarkıtları ve yerdeki buz tehdidi mevcut bulunmaktadır.

Şekil 3. Atatürk Evi Çevresi

3.2.3. Erzurum Kalesi ve Çevresine Ait Bulgular

Erzurum Kalesi; Erzurum'a hakim, şehir merkezinde bir tepe üzerinde yer almaktadır. Şehir merkezinde yer aldığı tepenin en uç noktasında bir iç kale ve bu iç kaleyi çevreleyen bir dış kaleden oluşmaktadır. İç Kale sekiz burcu ile günümüze kadar varlığını koruyabilmiş olmasına rağmen Dış Kale konumundaki ikinci kat sur kısmen mevcuttur. İç kale duvar kalınlıkları 2-2.5 m. arasındadır. Kalenin ilk yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte M.S. 5. yüzyılın ilk yarısında Bizanslılar tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir (URL-4). Etrafındaki harabe binaların yıkılmasıyla gün yüzüne çıkan kale, çevresinde bulunan tescilli evler ve tarihi yapılar sebebiyle yerli ve

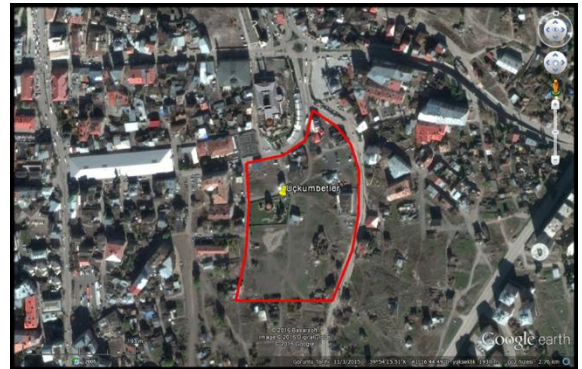
yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Erzurum Kalesi ve Çevresi

3.2.4. Üç Kümbetler Çevresine Ait Bulgular

Erzurum Çifte Minarenin güneyinde, Sultan Melik Mahallesinde bulunan ve bugün ortadan kalkmış olan mezarlığın içerisinde yer alan ve Anadolu'daki mezar anıtlarının en güzel örneklerinden, Üç Kümbetler ismi ile tanınan üç kümbetten en büyüğünün Emir Saltuk'a ait olduğu ve XII. yüzyılın sonlarında veya XIV. yüzyılın başlarında yapıldığı sanılmaktadır. Diğer kümbetlerin kime ait oldukları bilinmemektedir. Keme taştan yapılmış olan bu kümbet sekizgen gövdeli, yüksek kasnaklı ve üzeri kubbe ile konik karışımı basık bir külahla örtülüdür (URL-5). Kentsel Dönüşüm projeleri ile etrafı metruk binalardan arındırılan bu tarihi mekan gün yüzüne çıkarılmıştır. Tarihi dokunun içerisinde kalan Üç Kümbetler turistlerin kentteki ilgi odaklarından biridir (Şekil 5).

Şekil 5. Üç Kümbetler ve Çevresi

3.2.5. Atatürk Üniversitesi Yerleşkesi (40. Yıl Anıtı ile Yabancı Diller Yüksekokulu Arasında Kalan Alan)'ne Ait Bulgular

Atatürk Üniversitesi yerleşkesi içerisinde bulunan bu alanın, kuzeyinde Rektörlük Binası, Merkezi Kütüphane Ve Mühendislik Fakültesi; güneyinde İlahiyat, Edebiyat, Fen, İktisadi Ve İdari Bilimler ile Kazım Karabekir Eğitim Fakülteleri doğusunda 40. Yıl Anıtı batısında Yabancı Diller Yüksekokulu bulunmaktadır. Alan üniversite öğrencileri için düzenlenen bahar şenlikleri, mezuniyet törenleri vb. gibi birçok sosyal etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. 2015 yılında Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı öğretim üyelerinin projelendirdiği bu alan içerisinde bulunan yeşil dokunun öğrenciler, akademisyenler ve kampüse gelen ziyaretçiler için bir cazibe noktası olma adayıdır (Şekil 6).

Şekil 6. Atatürk Üniversitesi Yerleşkesi (40. Yıl Anıtı ile Yabancı Diller Yüksekokulu Arasında Kalan Alan)

3.2.6. Atatürk Üniversitesi Konukevi 1-2 Arasında Kalan Ticari ve Sosyal Alana Ait Bulgular

Atatürk Üniversitesi ana giriş noktasının hemen yanı başında, içerisinde kafeler, sinema, marketler, bankalar, sosyal tesisler ve konukevlerinin bulunduğu; hem üniversiteye hem şehir halkına hizmet eden bu alan yaya ve taşıt trafiğinin de yoğun bir şekilde kesiştiği bir noktada bulunmaktadır.

Şekil 7. Atatürk Üniversitesi Konukevi 1-2 Arasında Kalan Ticari ve Sosyal Alan

3.3. Uzmanlar ile Yapılan Görüşmelere Ait Bulgular

Bir yaya yolu (Taşmağazalar) olan bu alanda en yoğun kullanımlar, iş ve alışveriş amaçlı olmuştur. Çoğunlukla hafta içerisinde hemen her gün kullanılmaktadır. Alana ulaşım toplu taşıma ve özel araçla yapılmaktadır. Alanın etrafında yeterli otopark olmaması otopark sorununu birinci sıraya taşımaktadır. Zemin döşemelerinin görüşmeciler tarafından beğenilmesine rağmen zemin-mekan ilişkisinin kontrol edilememesi ve alanın kimliğinin oluşturulamaması eleştiri konusu olmuştur. Bitkisel materyalin, donatıların ve sanatsal objelerin olması alanı cazip hale getirirken, kullanılan malzemelerin Prag, St. Petersburg ve Kopenhagen gibi kış kentleri ile karşılaştırılarak uygun olmadığı vurgusu yapılmıştır. Alanın her iki ucunda bulunan havuzların sıcak-soğuk farkından doğan deformasyonu sebebiyle tercih edilen izolasyon malzemesinin kış kentleri için uygun olmadığı vurgulanmıştır. Beton yığını gibi duran binaların arasında bulunan bu yaya yolunda gerek zemin ve donatı elemanlarında gerekse bina cephelerinde daha sıcak malzemelerin kullanılarak insanları çekmesi vurgulanmıştır. Engellilere ait (rampa, yürüyüş yolu vs.) tasarımlara yer verilmemesi de dikkat çekici bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Kış kentlerinde gözlemlenen temel sorunlardan biri olan buz sarkıtlarının yayalar için yarattığı tehlikeler ve zemindeki buzlanmanın çözülemediği sonuçları çıkarılmıştır.

Taşmağazalar, bütünü itibari ile yaya bölgesi planlama ve tasarım ilkelerine bağlı kalınarak uygulansa da, alandaki eksiklikler bir kış

kentinde yaya bölgesi planlanırken nelere dikkat edildiği konusuna açıklık getirmiştir.

Tarihi dokunun bulunduğu Erzurum Kalesi ve çevresi ile Üç Kümbetler ve çevresi yerel yönetimin uygulamaya koyduğu projelerle yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olması öngörülmüştür. Bu nedenle bu bölgede uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin yayalaştırma, çevre dostu ulaşım ile kentin hava koridoru olması için bir fırsat oluşturacağı ve rantın gözetilmeksizin kararlar alınması halinde kentin yeni bir kimlik kazanacağı belirtilmiştir. Çekiciliği artırmak için tarih kokan bölgenin içerisinde Prag ve St. Petersburg örneklerindeki gibi yaya bölgeleri ile birlikte yeme-içme, dinlenme, alış veriş ve sanatsal aktivitelerin yapılacağı mekanlar oluşturularak kullanıcıları teşvik etmek gerekmektedir. Ulaşımın alanın en yakın noktalarına kadar taşınarak kullanıcılar toplu taşımaya yönlendirilmeli bu sayede yürüyüş mesafeleri çok uzatılarak sıkıcı hale getirilmemelidir. Toplu ulaşımın avantajını kullanarak alanın etrafındaki trafik yoğunluğu azaltılıp kent içi ulaşımın aksamamasına imkan sağlanmalıdır. Alanın belli bölgelerinde özel araçlarıyla gelen kullanıcı sayısı göz önüne alınarak yeterli sayıda otopark oluşturulmalıdır. Erzurum kent genelinde görülen yeşil alan eksikliğinin uygulanacak yaya bölgeleri ile kısmen telafi edilebileceği ve güvenli yürüyüş yolları oluşturulabileceği beklenilmektedir.

Görüşmecilerin tamamının ortak kanıda olduğu Cumhuriyet Caddesi'nin yaya bölgesi olarak planlanması, Erzurum kentinin imajına pozitif ivme sağlayacağı ve marka şehir olma yönünde bir adım olacağı dikkat çekmiştir. Caddenin yoğun yaya ve taşıt trafiğinin rahatlaması için yayalaştırmanın ön görüldüğü bu koridor bölgede çözülmesi gereken sorunlar belirlenmiştir. Çatıdan sarkan buz sarkıtları ve kar yığınları için çatı sistemlerinin uygulanması, zemin döşemelerinin kış kentlerine uygun malzemeden seçilmesi, zemindeki buzlanmayı önleyici sistemlerin oluşturulması, alanın etrafındaki otopark sayısının artırılması, alanda hafif raylı sistem uygulaması, yeşil dokunun artırılması, oturma ve gölgeleme birimlerinin oluşturulması, yönlendirme levhası, çöp kutusu vb. donatı

elemanlarının sayısının artırılması, bina cephelerinin kentin dokusuna uyacak şekilde revize edilmesi ve aydınlatmaların ışık kirliliğine meydan vermeyecek şekilde seçilmesi ile kent merkezinde daha güvenilir, estetik, işlevsel ve hava/gürültü/ışık/görüntü kirliliklerinin olmadığı bir yaya bölgesi oluşturulabileceği vurgulanmıştır. Atatürk Evi ve çevresinin tek başına düşünülmeyip Cumhuriyet Caddesi ile birlikte yaya bölgesi olarak planlanması gerektiği belirtilmiştir.

Atatürk Üniversitesi yerleşkesi içerisindeki alanlar Erzurum kenti içerisindeki alanlara göre daha planlı olması ve yerel yönetim ile politik kaygılardan biraz uzak olması bu bölgelerin yaya bölgesi olma şansını daha yüksek kılmaktadır. Yabancı Diller Yüksekokulu ile 40. Yıl Anıtı arasında kalan alan içerisinde yapılan peyzaj düzenlemesi dikkat çekici olup, alanın kuzeyinden ve güneyinden geçen yollarında yaya trafiğine açılabilmesi ve böylece yaya bölgesinin işlevselliğinin artması belirtilmiştir.

4. SONUÇ

Erzurum kenti yeşil alan ve güvenli yürüyüş bölgeleri açısından fakir olmakla beraber bu değerleri yükseltme potansiyelini içinde barındırmaktadır. Yerel yönetimin, kararlı ve vizyon sahibi projeleriyle bu konu çözümsüzlükten öteye geçebileceği belirlenmiştir. Erzurum kent merkezinde yayaların ve taşıt sürücülerinin rahat hareket edebilme olanağı kısıtlıdır. Kent merkezindeki en önemli sorun giderek sayıları artan araç sayısı karşısında otoparkların sayılarının artmamasıdır. Buna bağlı olarak yol kenarı park etmenin sonucunda oluşan trafik sorunudur.

Yapılan görüşme değerlendirmelerine göre Erzurum kentinde, Cumhuriyet Caddesi yaya bölgesi olarak birçok kriteri içinde barındırmaktadır. Cadde Erzurum kentinin en önemli alış-veriş merkezi durumundadır. Tarihi dokuya ait örnekleri barındıran ve halkın tümüne hizmet eden cadde de ticari potansiyeli yüksek olan işyerleri yer almaktadır. Yoğun araç trafiği yaya bölgesi fikrine tezat oluşturmaktadır. Bu nedenle caddeye taşıt girişi engellenerek, yayalar için gerekli düzenlemelerin yapılması ile araçların

neden olduğu gürültü ve kirlilik azaltılarak, insanların rahat bir şekilde alış-veriş yapabildiği, aynı zamanda dinlenebildiği konforlu bir mekan haline getirilmesi uygun olacaktır.

Kentin alternatifsiz tek caddesi gibi duran Cumhuriyet Caddesi'nin yaya bölgesi olarak planlanması yaya trafiğini rahatlatacağı gibi, taşıt trafiğinde de sorun oluşturmaması için Hastaneler Caddesi ile Taşhan arasında açılacak alternatif bir güzergah ve Palandöken Devlet Hastanesi ile Recep Akdağ caddesi arasındaki ulaşım ağına yeni trafiğin yönlendirilmesiyle ulaşımın sekteye uğramaması sağlanacaktır. Cadde de bulunan 2 adet kapalı ve 2 adet açık otoparkın sayısının artırılarak, arka sokaklardaki trafiğin de rahatlatılması ile, otopark sorunu çözülebilir.

Cumhuriyet Caddesi'nin yaya bölgesi olarak planlanması peyzaj açısından kente yeşil bir koridor kazandıracaktır. Kentin iklimine uygun seçilecek bitki türleri ve mevsimlik çiçekler ile caddedeki beton görüntüsü engellenecektir.

Yaya bölgelerinin kullanımını, korunmasını ve onarımını sağlamak için yerel yönetimler tarafından gerekli düzenleme ve yasal yaptırımların getirilmesi önem taşımaktadır.

5. TEŞEKKÜR

Bu çalışma Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi tarafından 2015/358 Referans Numarası ile "Cumhuriyet Caddesinin (Erzurum) Yayalaştırılması Sürecinde Kullanıcıların Yaklaşımlarının Belirlenmesi" Projesi kapsamında desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

Bayraktar, A., Aslanboğa İ., Özkan B, Güney A., Türkyılmaz B., 1987. İzmir Kenti İçinde Halkın Açık Alan Gereksinimini Karşılama Amacı İle Bazı Yol ve Meydanların Taşıt Trafiklerinden Arındırılması Olanakları Üzerinde Araştırmalar. Ege Üniv. Araştırma Fonu Proje No:063, Bornova, İzmir, 20s.

Birişçi Yıldırım T., Özel, A. E. ve Oktay, P. 2002. Yaya Bölgeleri Planlama Ve Tasarımı: Çanakkale Çarşısı Caddesi Yaya

Yolu Örneği'nde, Uluslararası Trafik ve Yol Güvenliği Kongresi'nde Sunulan Bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara..

Cebeci, Ö.F, Çakılcıoğlu M., 2001. Ulaşımında Gözden Kaçan Ayrıntı: Yaya. İstanbul'da Kentiçi Ulaşım Sempozyumu. TMMOB Makine Mühendisleri Odası, 28-29 Haziran, İstanbul.

Çağlar, N; 1992. Konut Alanları ve Alışveriş Merkezlerindeki Kent Sokaklarının Çağdaş Tasarımları Üzerine Bir Araştırma. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi (Basılmamış), Ankara.

Çetin, B., Ö.Köse ve Ş:Bayram; 1991. Çağdaş Kentlerde Yaya Bölgeleri. E.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Lisans Tezi (Basılmamış), Bornova.

Göçer, O., 1977. Şehirsel Alanların Performanslarının Saptanmasında Yardımcı Olabilecek Standartlar. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları Sayı:2, İstanbul.

Özkan B., E.V. Küçükerbağ, E. Malkoç ve H. Sönmez; 2001. İzmir'deki Bazı Yaya Bölgelerinin Görsel Analiz Çalışması.

Öztan, Y., 2004. Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı. Tisamat Basım San., Ankara, 304s.

Rubenstein, H. M., 1992, Pedestrian Malls, Streetscapes and Urban Spaces, John Wiley & Sons, Inc. USA.

Şişman E.E, Kırzıoğlu I, 2002. Erzurum Kent Merkezinde Yaya Bölgesi Olabilecek Kent Mekan Birimlerinin Saptanması ve Projelendirilmesi Üzerinde Bir Araştırma. Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi B Serisi, Cilt 3, No 2, 127-139, Edirne

Yalçınkaya, F. 2007. Ankara-Bahçelievler Aşkabat Caddesinin (7. Cadde'nin) Yayalaştırılmasının Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Yıldırım, T., B., Özel, A. E. ve Oktay, P., (2002) Yaya Bölgeleri Planlama Ve Tasarımı: Çanakkale Çarşısı Caddesi Yaya

Yolu Örneğinde, Uluslararası Trafik ve Yol Güvenliği Kongresi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yuen, B. and Chor, C. H., 1998 Pedestrian Streets in Singapore. *Transportation 25*: 225–242. Kluwer Academic Publishers. The Netherlands.

Zafer, B.; 1996. Yaya Bölgeleri Planlama İlkeleri. E.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Böl. Bölümü, İzmir.

URL-1 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Erzurum>

URL-3

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

URL-4

https://tr.wikipedia.org/wiki/Erzurum#Erzurum_Kalesi.2C_Saat_Kulesi

URL-5

http://www.mekan360.com/360fx_erzuru_muckumbetler-erzurum-merkez.html

URL-2 <http://www.erzurum.gov.tr/cografi.asp>

YENİ HINIS ADLİYESİ TAHLİYE BENZETİM ÇALIŞMASI

Yağmur TOPRAKLI^a

Sorumlu Yazar: A. Yağmur TOPRAKLI; E-mail: toprakli@gmail.com

Özet

Adliye Binalarının tahliye analizine yönelik literatürde çalışma bulunmamaktadır. Bu makalede yeni yapılmakta olan Erzurum ili Hınıs Adliye Hizmet binası akademik geçerliliği olan bir benzetim programı ile sınanmış ve tahliye süresi incelenmiştir. Bu yazının amacı, adliye binasını tahliye etkinliği açısından değerlendirilmesi ve ileride yapılacak olan adliyelerin daha emniyetli tasarlanması için bir referans ortaya konulmasıdır. İncelenen bina Türkiye 2015 Yangın Yönetmeliğine göre kaçış yolu uzunluğu vb. şartları sağlayan yağmurlama (sprinkler) söndürme sistemi kullanılan bir binadır. Yapılan benzetim çalışması ile ilgili binanın tahliye emniyet profili incelenmiş ve uluslararası literatür ile kıyaslanmıştır. Çalışmada ülkemizde kullanılan yangın yönetmeliği ve NFPA 101, IBC ve NYC Building Code dokümanları üzerinden elde edilen veriler Pathfinder benzetim programı aracılığıyla, örnek bina üzerinden değerlendirilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda ilgili binadan tam tahliyenin dört dakika otuz sekiz saniye içerisinde sağlandığı görülmüştür. 5 katlı bir binanın 15 dakika altında tamamen tahliyesi uluslararası standartlara göre yeterli görülmüş, hesaplarda kullanılan insan yükünün Türkiye için veriye dayalı olarak güncellenebileceği konusu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Adliye Yapısı
Ofis Binası
Güvenli Tahliye Süresi
Benzetim
Pathfinder

ARTICLE ENGLISH TITLE ARTICLE ENGLISH TITLE ARTICLE ENGLISH TITLE

Abstract

There is no research exist in the literature on the evacuation analysis of courthouse buildings. In this article, the new Hınıs Courthouse building in Erzurum/Turkey was tested with an academically valid simulation program and the evacuation period was examined. The purpose of this paper is to evaluate the courthouse building in terms of evacuation efficiency and compare it with similar buildings. The building examined is a sprinkler integrated building designed according to the 2015 new fire regulation of Turkey. The evacuation safety profile of the building related to the evaluation was examined and a reference was made to provide a safer design for the future buildings. In this study, the data obtained from NFPA 101, IBC and NYC Building Code documents, which are used in our country for fire regulation as a reference, were evaluated via the Pathfinder simulation program through a sample building. As a result of the study, it was seen that the full evacuation from the related building was provided within four minutes and thirty-eight seconds. It is seen that evacuation of a 5 storey building under 15 minutes is enough and it was discussed that the number occupant load used in the simulation can be updated for Turkey.

Keywords

Courthouse Building
Office Building
Safe Evacuation Time
Simulation
Pathfinder

^a Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara; ORC-ID: 0000-0003-2437-9724

1. GİRİŞ

Uluslararası çalışmalarda artan şekilde yapı kullanıcılarının güvenli tahliyesine ilişkin çalışmalar görülmektedir (Fang vd., 2019; Hamilton vd., 2017; Lavender vd., 2015; Shields vd., 2009). Etkili bir tahliye sistemi ile acil bir durumda yapıyı kullananların zarar görme ihtimali o kadar az olacaktır.

NFPA (2009) dokümanına göre adliyeler iş merkezleri başlığı altında değerlendirilmektedir. Ancak bazı durumlarda duruşma salonunun varlığından dolayı belli birimleri, toplanma yapıları sınıfında da değerlendirilmektedirler. Adliyeleri özel kılan bir başka husus ise nezarethane birimi barındırmalarıdır. Dolayısı ile gözaltı birimi (detention building) sınıfına dahil birimleri de bulunmaktadır. Mimari tasarım için benzetim metodu emniyetli binaların elde edilmesine yönelik olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada Erzurum ili Hınıs İlçesine yeni olarak yapılacak bir adliye hizmet yapısının tahliye etkinliğini değerlendirmek için bir benzetim çalışması yapılmıştır. Benzetim çalışmasında akademik geçerliliği olan 'Pathfinder' programı kullanılarak tahliye benzetim çalışması yapılmış, sonuçlar değerlendirilmiştir.

Amaç ve Kapsam

Adliye binalarının tahliye analizine yönelik literatürde çalışma bulunmamaktadır. Bu makalede yeni yapılacak olan Hınıs Adliye Hizmet binası akademik geçerliliği olan bir benzetim programı ile sınanmış ve tahliye süresi incelenmiştir. Tahliye etkinliğini etkileyen faktörler arasında, çıkış kapılarının / yollarının konumu birincil öneme sahiptir. Bu nedenle, tahliye değerlendirme metodolojisi çıkış kapıları tasarımının konumuna dayanmaktadır.

Çalışmanın amacı olarak, kullanılan benzetim çalışması ile çıkış yolu konumuna ilişkin kullanıcı yükü üzerinden tahliye süresi değerlendirilmektedir. Araştırma kapsamı, tasarımı tamamlanmış ve mevcut yönetmeliğe göre yeterli kaçış mesafeleri (ön kabuller ile tariflenmiş sınırlara uyarak) yeterli görülen bir adliye binasının uluslararası standartlar kullanılarak kullanıcı yükü tayini yapılması ve tahliye süresinin akademik olarak kabul edilen bir benzetim programı üzerinden sınanmasıdır.

Araştırmanın Yöntemi ve Kısıtları

Binaların tahliye süreci iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlardan bir tanesi ön kabuller ile tariflenmiş tahliye sürecinin yeterliliğinin kabulüdür. Diğer yöntem ise geçerliliği kabul edilmiş benzetim çalışmasıyla tahliye yeterliliğinin sınanmasıdır. Ülkemizde yeni yapılan binalarda benzetim çalışması yapılması gerekliliği bulunmamakla beraber, tasarım aşamasında 2015 yangın yönetmeliği kapsamında kaçış mesafelerinin uygun olması (bkz. İlgili yönetmelik Ek 5B) gerekmektedir. Burada incelenen bina 2015 yangın yönetmeliğine göre kaçış yolu uzunluğu vb. şartları sağlayan yağmurlama (sprinkler) söndürme sistemi kullanılan bir binadır. Bu çalışmada benzetim çalışması yapıldığından çalışmanın kısıtları olarak uluslararası yayınlardan faydalanılarak tayin edilen kullanıcı yükünün gerçek kullanıcı yükünden az ya da fazla olması önemli bir kısıt olarak görülebilir.

Bu çalışmada uluslararası standartlara göre tayin edilen kullanıcı yükü üzerinden 'ulusal şartı sağlayan' yağmurlama sistemli (sprinkler) bir binanın benzetim çalışması ile tahliye süresi uygunluğunun irdelenmektedir. Kullanıcı yükü tanımı için ülkemizde adliye binalarına yönelik bir standart belirtilmemiştir. Ancak çalışma içerisinde uluslararası standartlardan faydalanılarak bulunan değerler tablo halinde sunulmaktadır.

Yeni yapılacak adliye binasına ilişkin perspektif görünüşler Şekil1, Şekil2, Şekil3'de görülebilir.

Şekil 1. Hınıs Adliye Binası Esas Giriş Cephesi

Şekil 2. Hıms Adliye Binası Tutuklu Giriş Cephesi

Şekil 3. Hıms Adliye Binası Personel Giriş (Arka) Cephesi

İncelenen Yapının Özellikleri

Analiz edilen binada 4 adet merdiven bulunmaktadır. Bunlardan birisi tutuklu merdiveni olup diğer kullanıcı ve ziyaretçilerin erişimine kapalıdır. Diğer üç merdivenden ikisi yangın dayanımlı (duman korunumlu) merdiven olup merdiven kovanı açık olan ise ana merdivendir. Zemin kattan tahliye sağlanacağı için bu katta yangın merdiveni kapıları koridora açılmakta, diğer katlarda ise merdiven kovanına açılmaktadır. Bahsi geçen yangın dayanımlı merdivenler, 125 cm genişliğine sahip olup her katta bulunan yangın dayanımlı kapılar 100 cm (net) genişliğindedir. Tüm merdivenler 24 basamaklı olup basamak genişlikleri 30 cm, riht yükseklikleri 16.6 cm'dir. Buna göre; NFPA 101 standardında Tablo 7.3.3.1'e göre bu binada kullanılan yangın dayanımlı kapının kapasitesi 200 kişi, 1 yangın merdiveninin kapasitesi ise 164 kişi olarak hesaplanmıştır (bkz. Tablo 5). Yukarı katlardan gelen insanların zemin katı

geçip bodruma inmeleri ve tahliyenin zora düşmesi durumuna karşı, gerekli işaret ve yazılar merdivenlere eklenmiştir. Tüm merdivenler çatı hariç her kata ulaşmaktadır.

İncelenen yapı 2015 yangın yönetmeliği kaçış yolu uzaklıklarını sağlayan bir yapıdır. Tüm çıkışlar, çıkışa giden yollar, toplanma alanları binada kullanıcı olduğu her zaman ışıklandırılmıştır. Binada acil durumlarda bina için kritik öneme sahip sistemlerde kullanılmak üzere jeneratör ve UPS sistemi bulunmaktadır. Bu jeneratör, binadaki kaçış yollarını, çıkışları çıkış tabelalarını ve toplanma alanlarını aydınlatacak güçtedir ve çıkış yönünü gösteren ışıklı tabelalar, birbirine 30 metreden daha uzak olmayacak şekilde yerleştirilmiş ve acil durum jeneratörü tarafından beslenmiştir.

Çıkışlara giden tüm kapılar çıkış yönüne açılmaktadır. 100 kişiden fazla kişiye hitap eden kapılarda panik bar bulunmaktadır. Bina ana giriş kapısı, paslanmaz çelik itme plakası olan ve bina kullanılmadığı zaman kilitlenen kapılardır.

İncelenen yapıya ait 2 adet kat planı ve kaçış yolları Şekil 4 ve Şekil 5'te verilmiştir.

Tahliye Analizi

Yapı tahliye analizi, tahliye etkililiğini etkileyen faktörlerin tanımlanması ile başlar. Çeşitli standartlar, bu parametreleri etkileyen bağımsız değişkenleri içermektedir. Bunlar temel olarak, çıkmaz koridordaki maksimum seyahat mesafesi ve maksimum seyahat uzunluğu (Ulusal Yangından Korunma Derneği, 2009) ve düzlemde bulunan her noktanın kaçış çıkışlarından ikisi ile oluşturduğu mesafeler üzerinden tanımlanır. Bundan başka NFPA 101'e (2009) göre tahliye süresini etkileyen faktörler sıralanacak olursa; kullanıcı sınıflandırması, yürüme hızı, akış durumu, güzergâh seçimi, çıkışa olan uzaklık, ortak seyahat güzergahı, çıkış sayısı, kapı genişlikleri, kullanıcı yükü, kapalı yol, ışıklandırma, çıkış levhalarına göre değişebilmektedir. International Building Code'a (IBC) göre yapı kullanıcı sınıflandırması; ofis, eğitim, günlük bakım, toplanma, konaklama, sağlık, endüstri ve yüksek risk olarak ayrıştırılmıştır.

Şekil 4. Hıms Adliye Binası Zemin Kat Planı, Kaçış Yolları ve Çıkışları

Şekil 5. Hıms Adliye Binası 1.Kat Planı Kaçış Yolları

Burada incelenen adliye binası IBC sınıflandırmasına göre ofis ve toplanma birimleri içermektedir. NFPA 101 ise kullanıcı profiline göre sınırlamalar getirmektedir. Örneğin bir eğitim yapısında anasınıfı öğrencilerinin tahliye anında zarar görmelerini engellemek amacıyla çıkışa en yakın yere yerleştirilmeleri gerekmektedir. İncelenen binada çocuk yuvası vb. bulunmamaktadır.

NFPA 101, kullanım alanlarının ayrılması için yangına dayanıklılık derecesi gerekliliklerini tarif etmektedir (bkz. NFPA 101-Tablo 6.1.14.4.1b). Buna göre, çalışmada ele alınan tahliye gereklilikleri ağırlıklı olarak NFPA 101 metnine dayanmaktadır. NFPA 101 standardının amacı, olası bir yangın durumunda bina kullanıcılarının yangınla karşılaşmadan binadan tahliye edilebilmeleri için gerekli ortamı hazırlamaktır. Bu amacı sağlamak için, binadakilerin güvenli bir şekilde tahliyesini sağlayacak şekilde bina tasarımından strüktürüne, yangın için özelleşmiş sistemlerin kullanımına ve devamlı bakımına kadar gerekli işlemlerin yapılması gerekmektedir. Burada, iki farklı tasarım yaklaşımından bahsedilebilir. 1) Tüm temel ve özel gereklilikleri sağlamaya yönelik kuralcı bir yaklaşım 2) Binanın belirli performans kriterlerini karşılama sağlamaya yönelik, kullanıcıların anlık veya dayanılmaz koşullara maruz kalmadan önce bir güvenli noktaya ulaşmalarını sağlamak için tasarlanmış performansa dayalı bir yaklaşım. Her iki yaklaşım için de tasarımlar yangınla ilgili tipik tehlikelere dayanır ve yalnızca tek bir yangın kaynağını dikkate alır. Çıkışların yeterliliği tüm katlar için kat bazında değerlendirilir. Bu çalışmada performansa dayalı bir yaklaşım ile analiz yapılmaktadır.

Yapıların tahliye analizinde bir sonraki önemli karar, yapının kullanıcı yükünün (ing. occupant load) tespitidir. Kullanıcı yükü, NFPA 101 standardına göre herhangi bir anda binada veya binanın bir parçasında bulunabilecek insan sayısının toplamı olarak tanımlanmaktadır. Türkiye Yangın Yönetmeliği (2015) Ek-5A'da bina tiplerine göre kullanıcı yüküne kısaca yer verilmiştir fakat adliye birimleri açısından yetersiz kaldığından NFPA 101 (2009) dokümanları esas alınarak analiz çalışması yapılmıştır. Buna göre Tablo 1'de NFPA 101 standardına göre kullanıcı yükleri ve Tablo 2'de

adliye mekanlarının kullanıcı yükleri verilmektedir.

Tablo 1. NFPA 101 Standardına Göre Kullanıcı Yükleri (ft²/kişi den m²/kişiye çevrilmiştir)

Kullanım	m ² /kişi
Toplanma Amaçlı Kullanım	
Toplanma amaçlı kullanım (Yoğun)	0.65 (net)
Toplanma amaçlı kullanım (Yoğun olmayan)	1.4 (net)
Bank tipi oturma düzeni	45.5 cm/1 kişi
Sabit koltuk düzenli alanlar	Koltuk sayısı kadar kişi
Ofis kullanımı (aşağıdakiler hariç)	9.3
Tutukluluk ve İslah Amaçlı Kullanım	11.1
Depo Kullanımı	
Ticari	27.9
Diğer	46.5

Tablo 2. NFPA 101 Standardına Göre Adliye Mekanlarının Kullanıcı Yükleri

Mekân Adı	Mekân Tipi	Kullanıcı Yükü
Duruşma Salonu (Sabit Koltuk Düzeni)	Toplanma	Koltuk sayısı
Kalem	Ofis	9.3m ² /kişi
Savcı Odası	Ofis	9.3m ² /kişi
Hâkim Odası	Ofis	9.3m ² /kişi
Bekleme Alanı	Servis	Koltuk Sayısı
Kafeterya	Toplanma	Koltuk Sayısı
Ünite Arşivi	Depo	45.6m ² /kişi
Nezarethane		11.1m ² /kişi

Tablo 3. NFPA 101 Standardına Göre Kapasite Faktörleri

Alan	Merdivenler İçin Kapasite Hesabı	Kapılar, Rampalar vb. Elemanlar İçin Kapasite Hesabı
Bakım Evleri	10 mm	5 mm
Sağlık, Sprinklerli Sistem	7.6 mm	5 mm
Sağlık, Sprinklersiz Sistem	15 mm	13 mm
Yüksek Tehlikeli İçerik	18 mm	10 mm
Diğer Alanlar	7.6 mm	5 mm

Kullanıcı yükü hesabında bir diğer önemli konu ziyaretçi yoğunluğu konusudur. Bir yapının tahliye yeterliliğini ölçebilmek için öncelikle binada beklenen ziyaretçi yoğunluğu bilinmelidir. NFPA 101 (2009) bu konuda belli standartlar ortaya koymuştur. Hesaplama, kullanım tipi esastır. Buna göre, yapılan hesaplamada bekleme alanları koltuk sayılarından ve koridor vb. alanlar ise NFPA101'e göre kullanıcı yükü hesabına dahil edilmiştir.

Tablo 4. Hınıs Adliyesi Kullanıcı Yükü Hesaplanması

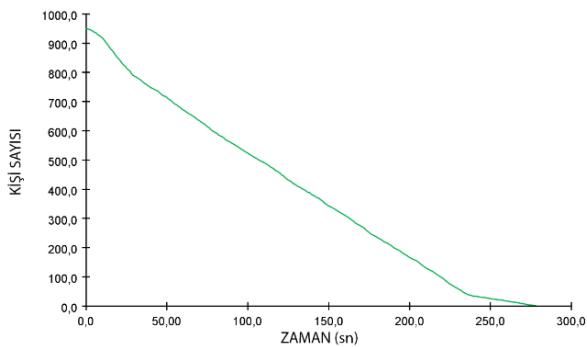
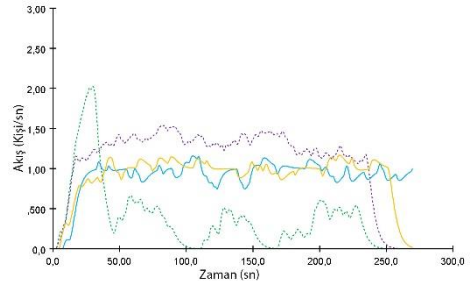
Kat	Alan (m ²)		Kullanıcı Yükü (kişi)		Toplam (kişi)
	Ofis	Diğer	Ofis	Diğer	
Bodrum Kat		192m ² (Nezaret (11.1 m ² /kişi) 1661m ² (Depo Diğer (46.5m ² /kişi))		18 kişi +36 kişi	54 kişi kişi
Bodrum katta 1661 m ² depo alanı 46.5m ² /kişi (Storage Use-NFPA) oranıyla, nezaret alanı 192 m ² 11.1m ² /kişi oranıyla (Detention Use-NFPA) bölünmüştür.					
Zemin Kat	1394m ²	260m ²	149 kişi	50 kişi	199 kişi
Zemin katta 1394 m ² ofis alanı 9.3m ² oranıyla (Business Use-NFPA) bölünerek, 260 m ² bekleme alanı ise koltuk sayısı ile bulunmuştur					
1. Kat	1209 m ²	271 m ² Duruşma Salonu 444 m ² Bekleme	130 kişi	144 kişi	274 kişi
1. katta 1209 m ² ofis alanı 9.3m ² /kişi oranıyla (Business Use-NFPA) bölünmüş, 271 m ² bekleme alanı ve 444m ² duruşma salonu ise koltuk sayısı ile bulunmuştur.					
2. Kat	1209 m ²	183 m ² Duruşma Salonu 261 m ² Bekleme	130 kişi	135 kişi	265 kişi
2. katta 1209 m ² ofis alanı 9.3m ² /kişi oranıyla (Business Use-NFPA) bölünmüş, 261 m ² bekleme alanı ve 183m ² duruşma salonu ise koltuk sayısı ile bulunmuştur.					
3. Kat	1653 m ²	-	178 kişi		178 kişi
3. katta 1382 m ² ofis alanı 9.3m ² /kişi oranıyla (Business Use-NFPA) bölünmüş, 271 m ² bekleme alanı ise koltuk sayısı ile bulunmuştur.					
Toplam Kişi					970 kişi

Tablo 5. Hınıs Adliyesi Merdiven ve Kapı Kapasiteleri

	Kapasite Hesabı	Hınıs Adliyesi			
		Yangın Merdiveni Ölçüleri (2Ad.)	Kapasite	Normal Merdiven Ölçüleri (1Ad.)	Kapasite
Merdiven	7.6 mm	1250 mm	164 kişi	1650 mm	217 kişi
Kapı	5 mm	1000 mm	200 kişi	-	-

Benzetim Çalışması

Yukarıda bahsedilen kullanıcı yükü hesabına göre yapının toplam kullanıcı yükü 970 kişi (Tablo 4) olmuştur. Benzetim programında erkek ve kadın personel oranları %50 ve %50 olarak tanımlanmış ve her ikisi içinde yürüme hızı 1,19m/sn olarak kabul edilmiştir. Binada zemin, bodrum ve 3 ayrı kata Tablo 4'de belirtilen hesaba uygun olarak yerleştirilen 970 kullanıcının program çalıştırıldığında, yapıyı tam olarak tahliye etme süresi (full evacuation) 4 dakika 38 saniye (278sn) olarak kaydedilmiştir. Yapının zamana bağlı kullanıcı-tahliye grafiği Şekil 6'da, kapıların akış grafiği ise Şekil 7'de incelenebilir.

Şekil 6. Binadaki Kullanıcı Sayısı Tahliye Grafiği**Şekil 7.** Kapı Akış Grafiği (kırmızı personel giriş kapısı, yeşil esas giriş kapısı, sarı 2. yangın kapısı, mavi 1. yangın çıkış kapılarıdır)

BULGULAR VE TARTIŞMA

Benzetim çalışması yapılan binada kullanıcı yükü genel olarak odalarda ve koridorlarda NFPA 101 dokümanına göre 9.3 m²/kişi olarak alınıp, diğer birimlerde ise koltuk sayısı ve ilgili alanlardaki kullanıcı yük katsayılarına göre modellenmiştir. Bu hesaplamada 48 m²'lik odalarda 4 kişilik bir kullanıcı yükü, koridorlarda ise NFPA standardındaki ofis kullanıcı yükü olan 9.3 m²/kişi olarak hesaplanırsa kullanıcı yükü daha az elde edilebilir. Ülkemiz standardına göre hesaplandığında kullanıcı yükünün çok fark etmemekle beraber daha az çıkacağı görülebilir (10 m²/kişi, ilgili yönetmelik EK 5B). NFPA 101 standardına göre bina kullanıcı yükü 970 kişi olarak hesaplanmış olup, bu sayı

yazar gözlemine göre, Hınıs ilçesindeki adliye binası için oldukça fazladır. Yine de standartlara dayanan bu hesaplama göre bu kullanıcı yükü denenmiş, sonuçta 5 ayrı kata hesaba uygun olarak yerleştirilen 970 kullanıcının, binadan 4 dakika 38 saniyede tam tahliye olduğu görülmüştür. Tam tahliye süresi için literatürde kabul edilmiş 2 önemli süre sınırı bulunmaktadır. Birinci aşamada 2.dünya savaşı sonrasında çalışmalarından sonra standart olan 2, 2,5 ve 3 dakikalık tahliye süresi bulunulan alandan güvenli alana geçme süresi olarak kabul edilmektedir. İngiliz standartlarına göre (ADB, 2007; BS 9999, 2008) risk temelinde 2, 2,5 ve 3 dakikalık tahliye zaman ölçeğini esas almaktadır. Buna göre korunumlu alanlara geçiş süresi adliye binası için 3 dakika alınabilir. Benzetim çalışması incelendiğinde 3 dakika sınırında kullanıcıların korunumlu alanda kaldıkları görülmektedir (partial evacuation).

Çok katlı yapılarda binanın tam tahliye süresi tartışmalı bir konudur. İngiltere yönetmelikleri konuya tam değinmemekle birlikte Hollanda yönetmeliği binadan tam tahliye süresinin 15 dakika alınabileceğini belirtmektedir. Buna göre, ikinci aşamada korunan bir merdiven veya koridordan sonra 15 dakika nihai güvenlik alanına ulaşma süresi olarak kabul edilmektedir (Brown, 2016; Leur, 2005). Analiz sonucunda ilgili yapının bahse konu standartları sağladığı görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Erzurum'un Hınıs ilçesine yapılacak olan yeni adliye binasının tahliye açısından benzetim çalışması yapılmış olup, binanın ülkemiz yangın yönetmeliğine uygun olarak yapıldığı ve kaçış yollarında bir sorun olmadığı gözlenmiştir. Uluslararası geçerliliğe sahip standartlar seçilerek bunlara uygun olarak 970 kişi kullanıcı yüklemesi yapılarak benzetim çalışması tamamlanmıştır. Bina tahliye süresi 4 dakika 38 saniye olarak kaydedilmiş olup, literatüre göre uygun bir sonuçtur. Literatüre göre çok katlı binalarda tam tahliye süresi için üst sınır 15dk alınabilir (Leur, 2005). Tahliye süresini daha azaltmak için merdivenlerde basamak genişlikleri artırılıp riht yükseklikleri azaltılabilir. Bu akış hızını artırıp tahliyeyi hızlandıracaktır.

Ülkemiz yangın yönetmeliği, tahliye konularının hesaplanmasında özellikle kapasite hesabı ve kullanıcı yükü hesabı konularında ve tutuklu birimleri konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu gibi durumlarda NFPA, IBC, NYC Building Code dokümanlarından faydalanılabilir. Ayrıca Ülkemizde nezarethane kullanımlarının yangın yönetmeliğinin dışında tutulmaktadır. Konuyla ilgili NFPA dokümanı 20.7 bölümünde ilgili birim için kullanıcı yükü tavsiyesi bulunmaktadır.

Bilgi

Bu çalışma yazarın mimari proje uygulama müellifi olduğu Hınıs Adliye Hizmet Binası Mimari Projesi üzerinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Approved Document B - Volume 2 Buildings other than dwelling houses – 2006 Edition, incorporating 2007, 2010 and 2013 amendments, Published by NBS, part of RIBA Enterprises Ltd., ISBN 978 1 85946 489 2
- Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, 2007
- Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2015
- British Standard 9999:2008 “Code of Practice for fire safety in the design, management and use of buildings”, Published by the British Standards Institute, ISBN 978 0 580 57920 2
- Brown, S. (2016). Fire and Evacuation Modelling Technical Conference. A UK Evacuation Case Study Using Pathfinder Questions the Suitability of Fire Safety Guidance. Costa de Sol.Fang, Z. M., Jiang, L. X., Li, X. L., Qi, W., Chen, L. Z. 2019. Experimental study on the movement characteristics of 5–6 years old Chinese children when egressing from a pre-school building. Safety Science, 113;264–275. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ssci.2018.11.022>
- Hamilton, G. N., Lennon, P. F., & O’Raw, J. 2017. Human behaviour during evacuation of primary schools: Investigations on pre-evacuation times, movement on stairways

- and movement on the horizontal plane. *Fire Safety Journal*, 91:937–946. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.firesaf.2017.04.016>
- International Building Code, 2009
- Katipoğlu, C., Özmen, C. 2015. The Role of Scaled Models and Computer Simulations in Architectural Education. *International Refereed Journal of Design and Architecture*, 2(4):13–13. <https://doi.org/10.17365/tmd.201549620>
- Lavender, S. A., Mehta, J. P., Hedman, G. E., Park, S., Reichelt, P. A., Conrad, K. M. 2015. Evaluating the physical demands when using sled-type stair descent devices to evacuate mobility-limited occupants from high-rise buildings. *Applied Ergonomics*, 50:87–97. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.apergo.2015.02.008>
- Leur, P. van de. (2005). Building Evacuation, Rules and Reality. *HERON*, 50(4), 237–246.
- National Fire Protection Association, 2009
- Shields, T. J., Boyce, K. E., & McConnell, N. 2009. The behaviour and evacuation experiences of WTC 9/11 evacuees with self-designated mobility impairments. *Fire Safety Journal*, 44(6):881–893. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.firesaf.2009.04.004>
- Ulusal Yangından Korunma Derneği, 2009
- Yamankaradeniz, R., Akıncıtürk, N. Yamankaradeniz, N., Ufat, H., Y. A., & Şimşek, Z. (2016). Fire Safety Precautions Taken As a Result of Fire Environment Analysis in Intensive Care Units and Pathology Laboratories. *International Refereed Journal of Design and Architecture*, 2016716511(7):13–13. <https://doi.org/10.17365/tmd.2016716511>.

ALTIN ORAN ALGISININ TESPİT EDİLMESİNDE ANKET YAKLAŞIMI

Ömer ATABEYOĞLU^a, Aslıhan ARGAN^b, Kübra Nur BEYLİ^c

Sorumlu Yazar: Ömer ATABEYOĞLU; E-mail: omeratabeyoglu@odu.edu.tr

Özet

Bilinçaltı, farkında olmadan insanoğlunu pek çok durumda yönlendirir ve kararlar vermesini sağlar. Bu karar vermenin en saf ve en doğru şeklidir. Çünkü bu karar insanın kısa süreli hayatında edindiği bilgiler değil, tüm insanlığın kaynaklarında bulunan tecrübesinin sonucudur. Altın oran gibi nicel özelliklere sahip olgular da insan algısına hitap eder. Altın oran, doğanın sahip olduğu ve sonrasında insanoğlu tarafından sanattan mimariye, estetikten fonksiyona ve bilime kadar pek çok alanda incelenen ve kullanılan bir orandır. Altın orana sahip olguların bilinçli ve bilinç dışı olarak algılanarak estetiği ortaya çıkardığı düşünülmektedir.

Çalışmada amaç, insanoğlunun ne boyutta bir altın oran algısına sahip olduğunun ve bu algının ne şekilde değişkenlik gösterdiğinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda görsel anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Farklı eğitim alanlarına uygulanan anketlerde eğitim alanı ve cinsiyete göre altın oran algısında ve bilgisinde değişim gözlemlenmiştir. Anketlerden elde edilen verilere istatistiksel analiz uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, eğitim alanı ve cinsiyete bağlı olarak şekil sorularında önemli bir çeşitlenme olmadığı, ancak altın oran bilgisine ilişkin sorularda önemli derecede farklılaşma olduğu görülmüştür. Tasarım eğitimi alan katılımcılarda altın oran bilgisinin nispeten daha yüksek olduğu ve eğitim seviyesi ile birlikte altın oran konusunda bilinçlenmenin arttığı ortaya çıkmıştır. Yapılan anket ve istatistikler sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğunda şekil sorularının önemli bir kısmında altın oran algısının mevcut olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Altın oran
Tasarım
Algı
Anket

SURVEY APPROACH FOR DETERMINING THE SENSE ON THE GOLDEN RATIO

Abstract

The subconscious unwittingly provides to make decision and leads to people. This is the most true and pure form of decision. Because this decision is not information acquired in the short-term life, but it is the result of all humanity's experience in its resources. Quantitative facts like the golden ratio also address human sense. The golden ratio is a rate founded the nature. And it is used to architecture from art, to function from aesthetic and to science by human. It is thought that the facts have the golden ratio creates aesthetic consciously or unconsciously.

Aim in this study is to determine size of the golden ratio perception of people. And it is also to determine how it has changed. For this aim, the visual survey study was made. According to the education area and the gender, changes in perception and information of the golden ratio were observed in the survey. Statistical analysis was applied data from the survey. In result of the study, there is not differentiation in shape questions according to the education area and gender. But there is significantly differentiation in the questions about information of the golden ratio. The information of the golden ratio is higher in design education students, and awareness increases with the education level. According to result of statistics, the golden ratio perception exists in many of the shape questions for many of the participants.

Keywords

The golden ratio
Design
Perception
Survey

^a Ordu Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ordu; ORC-ID^a:0000-0001-7230-8598 ORC-ID^b: 0000-0001-5148-6563; ORC-ID^c: 0000-0002-0965-1251

Makale Bilgisi: Araştırma Makalesi Başvuru: 04.06.2019; Düzeltme: 05.10.2019; Kabul: 23.10.2019; Çevrimiçi yayın: 25.12.2019

Atf için: Atabeyoğlu, Ö., Argan, A., Beyli, K.N., (2019). Altınoran Algısının Tespit Edilmesinde Anket Yaklaşımı, ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 3:2, 87-95.

© 2019 ATA PTD, Tüm Hakları Saklıdır

1. GİRİŞ

Dünya, kusursuz bir düzene ve bu düzenin işlemlerini sağlayan pek çok sisteme sahiptir. Bu sistemler canlı ve cansız varlıkların bir düzen içerisinde işlemlerini ve aralarındaki etkileşimi kontrol eder, yönetir ve kurallarını belirler. Dünyadaki etkileşim ve düzeni teminat altına alan sistemlerin her biri dünyadaki her şeye olduğu gibi insanlar üzerine de etkilidir. Dünyayı şekillendiren bu etki mekanizmaları insanoğlu tarafından da doğrudan veya dolaylı olarak okunur, bilinir veya algılanır. İnsanda bu algı süreci bir veya birkaç duyu ile gerçekleşir. Böylece dünyanın doğal düzen ve işleyişi ile diğer tüm canlılar ve insanların arasında bağ kurulması ve iletişimin sağlanması mümkün olur.

İnsanoğlunu, tüm yaşantısı süresince algıları, içgüdüleri ve bilinçaltının çeşitli etkileri yönlendirilir. Bu mekanizma, insanın doğal yaşam sistemine ve çevresinin doğal işleyişine adapte olmasını ve uyum sağlamasını mümkün kılar. Aslında bu, hayatta kalma çabasının bir getirisi ve güvencesidir.

Doğa, canlı veya cansız her parçası ile gizemli sembol ve işaretlere, düzene, yapısal sistemlere ve sayısal özelliklere sahiptir. Tüm bu nicel ve nitel özellikler estetik ve fonksiyon üzerine kimi belirlenmiş, kimi ise belirlenememiş etkiler barındırır. Doğanın milyarlarca yıllık tecrübesi sistemin verimli işleyişi için en doğru sistemleri kurarak, işletmiştir. Doğanın çok uzun sürede edindiği tecrübesinin sonuçları, insanoğlunun yapay çevresini doğru ve verimli bir şekilde kurması için önemli veriler barındırır. İnsanoğlunun doğanın bu gizemli mekanizmasını çözmeye başlamasından bu yana mimari, sanat, tıp, mühendislik gibi pek çok alanda bu tecrübenin ürünleri de yaygınlaşmıştır. Böylece insan, önemli bir avantaj elde etmiş, uzun yıllar harcanarak ve pek çok deneme ile elde edilebilecek veriyi doğanın kendisinden temin etmiştir.

Doğa, bazıları çözülmüş ve belki de büyük kısmı henüz çözülmemiş bir matematik üzerine kuruludur. Bu matematik doğanın uzun ömrünün, sürekliliğinin ve fonksiyonelliğinin teminidir. Doğa çok ciddi bir mühendislik harikasıdır ve mühendislik matematiksiz düşünülemez. Bu gün yapay çevreyi oluşturmak

için insanoğlu tarafından kullanılan ilke, teknik, düzen, fonksiyon ve estetik anlayışı aslında insanoğlunun doğayı taklit etmesinden daha ötesi değildir. Doğayı taklit ederek kurduğumuz yapay çevre doğanın mühendisliği ve matematiğini temel alır. Doğanın son derece işlevsel ve verimli sistemini; ağaçların boyları ve taç genişlikleri ile onların her şartta ayakta kalabilmelerini sağlayan gövde, dal ve kök sistemlerinde, bir birinin ışığını engellemeyen yaprakların dizilimi ve açılarında, son derece etkin ve doğal havalandırma sistemine sahip termit yuvalarında, minimum alana en etkin yerleşim formülünü kullanan arıların peteklerinde ve daha pek çok doğa olgusunda görmek mümkündür.

Altın oran da, doğanın çarpıcı gizemlerinden ve etkin matematiklerinden birisidir. Özellikle estetiğin oranı olarak bilinen altın oran üzerine farklı görüşler her dönemde mevcut olmakla birlikte, doğanın pek çok parçasında altın oranla karşılaşmış olduğu da bir gerçektir. Böylece insanoğlunun bilinçli kullanımları ile insanlığın yapay çevresine de dahil olan altın oran, mimarlar, sanatçılar, sağlıkçılar ve mühendisler tarafından tarih boyunca ve günümüzde sıklıkla değerlendirilmektedir. Günümüzde hemen herkesin sahip olduğu cep telefonlarının tamamının fotoğraf çekme özelliklerinde mevcut bulunan ve altın oranı belirten kılavuz çizgileri anlamını bilerek veya bilinmeden her gün sayısız defa kullanmaktadır.

Güzellik ve estetik her zaman tartışılan, somut delillere ve belirleyicilere bağlı olmayan, kişiden kişiye değişebilen özellikler olarak ortak paydayı bulmakta insanoğlunu her zaman zorlamıştır. Bu kapsamda güzellik, estetik ve çekicilikle ilgili iki görüş her dönemde ağırlık kazanmıştır. Kimilerine göre estetik kişiden kişiye, kültürden kültüre değişir, kimine göre ise önceden belirli olan olguların yönlendirdiği bir durumdur (Kawabata ve Zeki 2004, Eşel 2007, Öz vd 2010, Tunçer 1981).

Matematik, hayatın her alanında olduğu gibi sanat ve mimaride de önemli anlamlara sahiptir. Matematiğin kendi içerisindeki estetiği kullanıldığı her şeye, mimari ve sanata da bulaşır. Sanat ve mimarinin perspektif, simetri, uyum, zıtlık, denge gibi pek çok olgusunun bir matematiği mevcuttur. Sanatçı ve tasarımcı da

doğayı kopyalar veya esinlenirken sezgileriyle bu matematiği de doğadan temin eder. Dolayısıyla aslında sezgilenen matematik estetik algısı ve yargısını da yönlendirmektedir (Atalay 2006, San 2003, Beyoğlu 2016). Mimari ve tasarımın çok eski zamanlarından beri formlar yaratılması ve formların estetik ve fonksiyonelliğini güçlü kılmak üzere oranları değerlendirmiştir. Oranlar, mimaride güzelliği getirir ve aynı zamanda güzelliği garanti altına alır (Timuçin 1993). Böylece, mimarinin yaşamın tam bir parçasına dönüşebilmesi için duygusal ve zihinsel olarak tüm öğeleri ile algılanabilmesini ve tüm duyular ile hissedilebilmesini mümkün kılar (Gezer 2014). Bu nedenle de güzellik ve estetik kavramları için ölçülebilir veya en azından mukayese edilebilir oranlar mimari, tasarım ve sanat alanlarında çalışan ve üreten herkesin elini güçlendirmiştir.

Sanatta da kurgulanmak ve insanlara sunulmak istenilen; insanoglunun bilinçaltına etki edecek şekiller, formlar ve önceki tecrübeleri ile oluşturduğu ilişkiler ve insanlar için genellik kazanmış sembolleri içeren görüntülerdir (Künüşen ve Olguntürk 2014). Böylece insan beğenisi, bilinçaltında yatan ve kökenlerinden gelen olgular kullanılarak yönlendirilebilir.

Altın oran, MÖ 3. yy'da Euklid tarafından ortaya atılmıştır. Euklid, ilk defa "Elementler/Öğeler (Stoikhea)" isimli kitabında "aşıt ve ortalama oran" tanımlamasıyla yer vermiştir. Günümüzde de kullanıldığı şekliyle "fi" ile sembolleştirilmiştir. 1,618 Olan sayısal değeri ise İtalyan matematikçi Filius Bonacci tarafından bulunmuştur (Doczi 1994, Dunlap 2003, Beyaztaş 2012, Kalaycı 1994, Tekkanat 2006, Livio 2002a, Kıvanç 2005). En basit anlatımıyla altın oran; bütünü oluşturan iki parçadan büyük parçanın bütüne, küçük parçanın da büyük parçaya oranı ifade eder. Bu oranlar bir birine eşit ve 1,618'dir.

Doğadaki varlığı bilinen altın oran, estetik yargısının verilmesinde somut bir belirleyici olarak karşımıza çıkar (Ricketts 1982, Livio 2002b). 1.618 Değeri doğada pek çok yerde araştırmacıların karşısına çıkar. İnsan bedenindeki pek çok oran bu değeri vermektedir. Ayrıca, doğada da çam kozalaklarından, salyangoz kabuğuna kadar pek çok şeyde bu değere rastlanmıştır. Buradan yola çıkarak eski

zamanlardan buyana Mısır Pramitleri'nden, Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa'sına kadar pek çok alandan pek çok sanatçı bu altın değeri tercih etmişlerdir. Aristo da; zaten sanatın doğada var olanın taklidinden doğduğunu söyler. Mimari ve tasarım disiplinleri için de önemli bir ufuk açan altın oran, bu alana yeni bir açılım getirmiş ve yeni bir çalışma standardı kazandırmıştır. Dünya genelinde pek çok mimar ve tasarımcı altın oran kullanarak eserler yaratmış ve ürünler ortaya koymuştur.

Bu kapsamda çalışmanın amacı; doğanın en sade ve en net şekilleri olan geometrik şekil, çizgi ve kombinasyonlarından yola çıkarak, insanların altın oranı algılama yeteneklerini veya altın oranın insanın algısı üzerine belirleyici etkisini araştırmaktır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışma, anket yolu ile gerçekleştirilmiştir. Anket toplam 26 sorudan oluşmakta olup, ilk 4 soru kişisel bilgiler, sonraki 15 soru altın oran algısı ile ilgili şekilsel sorular, sonraki 7 soru ise altın oran bilgisi ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Altın oran algısı ile ilgili 15 soru 3'er seçenekli geometrik şekillerdir. 15 sorunun her birinde farklı geometrik şekil veya şekil gurupları yer almaktadır. Her soruda ise aynı şeklin bir altın oran, iki de farklı oran ile çizilmiş 3 özdeş şekil bulunmaktadır. Altın oran ile çizilmiş şeklin şıklara tesadüfi dağılımı kura ile belirlenmiştir. 15 Adet soruda geometrik şekiller, formal ve informal çizgiler, şekil gurupları ve nesnenin görüş alanımızda yerleştiği yerin altın oran karşılığıyla ilgili basit ve sade görsel materyaller yer almaktadır.

Tüm anket, katılımcılara projeksiyon ile büyük boyutlu olarak yansıtılarak dijital olarak gösterilmiştir. Şekil soruları yansıtıldığında katılımcılara "en estetik görünen şeklin hangisi olduğu" sorusu yöneltilmiştir. Her bir sorunun tek tek yansıtıldığı sunuda her bir sorunun cevaplanması için 5 saniye süre tanınmıştır. Bu kısıtlı sürenin amacı beynin edindiği ilk izlenimi tespit edebilmektir. 5 Saniyelik süre 3 adet şekli görmek ve algılamak için yeterli, ancak aralarındaki oranlarla ilgili düşünmek ve bilinçli değerlendirme için ise yetersizdir. Böylece altın orana ilişkin algının doğrudan; düşünsel, hesaplı ve kontrollü beyin faaliyetleri girmeden elde

edilebilmesi amaçlanmıştır. Ankete katılacak olanlara, anketin altın oran ile ilgili olduğu bilgisi paylaşılmamış, anket süresince de 20. soruya kadar bu söylenmemiştir. Böylece, şekillerde altın oranın aranması ve bilinçli cevap verilmesinin önüne geçilmiştir. 20. Sorudan itibaren ise altın oran bilgisi ile ilgili sorular mevcuttur. Böylece katılımcılar şekillerde neye bakmaları veya neyi incelemeleri gerektiği bilmediklerinden sadece görseller arasındaki farkın en temel algısına göre cevap vermişlerdir.

Toplamda 232 anket uygulanmıştır. Anket farklı ilgi alanları, mesleki eğitim ve algısal eğilimleri deneyimleyebilmek için farklı bölümlerden öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Gıda Mühendisliği, Tıp ve Hemşirelik, Peyzaj Mimarlığı, Resim, Bitki Koruma ve Matematik alanlarından öğrenciler ile anket gerçekleştirilmiştir. Sistemsel bir gruplandırma gerçekleştirmek üzere mimarlık, mühendislik, temel bilimler, güzel sanatlar ve sağlık alanı içerisinde sınıflandırma gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Eğitim alanlarına göre anketlerin dağılımı

Eğitim alanı	Katılımcı sayısı (kişi)	Katılımcı sayısına oranı (%)
Mimarlık (Peyzaj Mimarlığı)	74	31,9
Mühendislik (Gıda Mühendisliği, Bitki Koruma)	67	28,9
Temel Bilimler (Matematik)	18	7,8
Güzel Sanatlar (Resim)	23	9,9
Sağlık (Tıp ve Hemşirelik)	50	21,5

Elde edilen veriler istatistiki olarak değerlendirilmiştir. İstatistiki değerlendirme için SPSS yazılımı kullanılmış olup, cevaplara frekans ve ki-kare analizleri uygulanmıştır.

Ayrıca, anket sorularına verilen cevapların net bir şekilde değerlendirilebilmesi ve algının toplu ve karşılaştırmalı tespiti için algı haritası oluşturulmuştur. Dairesel ve ışınsal düzende oluşturulan algı haritası 5 ile 19. sorular arasındaki 15 soruyu kapsamaktadır. 15 Soru, istatistiki değerlendirmeden aldıkları yüzde

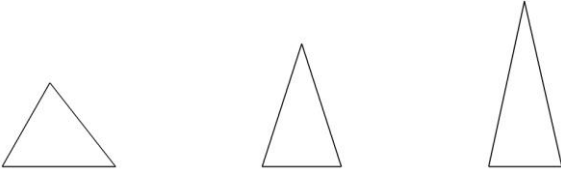

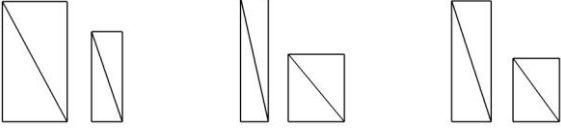
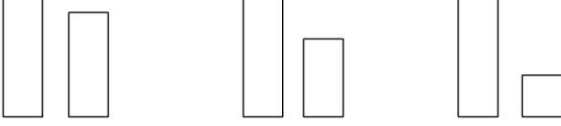
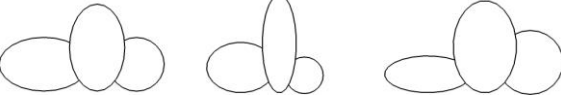

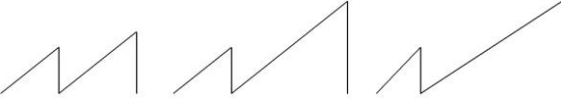

değerler ile algı haritası üzerinde 0 ile 100% değer aralıklarında ilgili yerlere işaretlenmişlerdir.

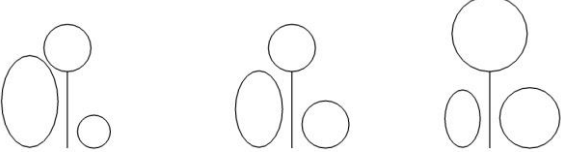
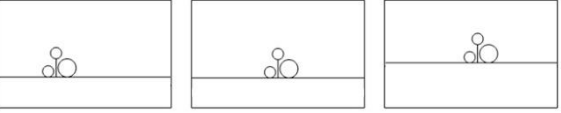
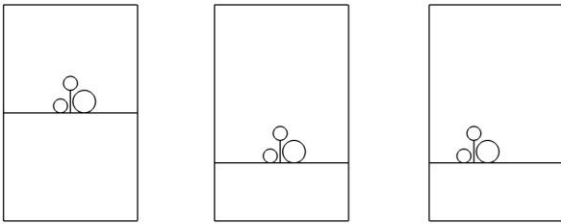
3. BULGULAR

Anket çalışması 232 kişi ile yürütülmüş olup, bunun 140 (%60,3)'ünü kadınlar, 92 (39,7)'sini ise erkekler oluşturmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%89,7) 17-24 yaş aralığındadır. Katılımcıları %60'ı 1. sınıf, %10'u 2. sınıf, %11'i 3. sınıf, %17'si 4. sınıf ve %3'ü ise 5. sınıf öğrencisidir.

Tablo 2. 5-19 Arası anket sorularına verilen cevaplar.

Soru	a	b	c
5	1 ■%20,7↓	□%63,4↑	□%15,9↔
	2 ■%19,6↔	□%64,9↑	□%15,5↓
	3 ■%18,9↔	□%68,9↑	□%12,2↓
6	1 □%38,4↑	□%34,5↔	■%27,2↓
	2 □%35,1↑	□%35,1↑	■%29,9↔
	3 □%36,5↑	□%33,8↔	■%29,7↓

7		1 □%36,2↔ 2 □%41,2↑ 3 □%48,6↑	■%45,3↑ ■%39,2↔ ■%33,8↔	□%18,1↓ □%19,6↓ □%17,6↓
8		1 ■%19,4↓ 2 ■%18,6↓ 3 ■%17,6↓	□%44,8↑ □%47,4↑ □%47,3↑	□%35,3↔ □%33,0↔ □%35,1↔
9		1 □%42,7↑ 2 □%41,2↑ 3 □%41,9↑	□%19,8↓ □%20,6↓ □%16,2↔	■%37,5↔ ■%38,1↔ ■%41,9↑
10		1 □%30,2↔ 2 □%30,9↔ 3 □%29,7↔	■%45,3↑ ■%42,3↑ ■%47,3↑	□%23,3↓ □%25,8↓ □%23,0↓
11		1 ■%56,5↑ 2 ■%54,6↑ 3 ■%59,5↑	□%18,5↓ □%21,6↓ □%21,6↔	□%25↔ □%23,7↔ □%18,9↓
12		1 □%20,7↓ 2 □%19,6↓ 3 □%12,2↓	□%31↔ □%25,8↔ □%28,4↔	■%47,8↑ ■%54,6↑ ■%59,5↑
13		1 ■%34,5↔ 2 ■%38,1↔ 3 ■%37,8↔	□%41,4↑ □%39,2↑ □%41,9↑	□%24,1↓ □%22,7↓ □%20,3↓
14		1 □%20,3↓ 2 □%19,6↓ 3 □%17,6↓	□%38,8↔ □%33,0↔ □%35,1↔	■%40,9↑ ■%47,4↑ ■%47,3↑
15		1 □%28↔ 2 □%24,7↔ 3 □%24,3↔	■%54,3↑ ■%55,7↑ ■%54,1↑	□%17,2↓ □%19,6↓ □%21,6↓
16		1 □%27,6↔ 2 □%24,7↓ 3 □%25,7↔	□%23,3↓ □%26,8↔ □%18,9↓	■%48,3↑ ■%48,5↑ ■%55,4↑

17 	1	□%19↓	■%53,4↑	□%27,6↔
	2	□%17,5↓	■%53,6↑	□%28,9↔
	3	□%12,2↓	■%60,8↑	□%27,0↔
18 	1	■%26,7↓	□%46,1↑	□%27,2↔
	2	■%30,9↔	□%39,2↑	□%29,9↓
	3	■%25,7↓	□%44,6↑	□%29,7↔
19 	1	□%37,1↔	□%40,1↑	■%22,8↓
	2	□%35,1↔	□%38,1↑	■%26,8↓
	3	□%29,7↔	□%40,5↑	■%29,7↔

(1. sütun; katılımcıların tamamı, 2. Sütun; sanat ve mimarlık alanı katılımcıları, 3. Sütun; mimarlık alanı katılımcıları

■ Doğru seçenek, ↑ En yüksek tercih, ↔İkinci en yüksek tercih, ↓En düşük tercih)

Anketin 5 ile 19 arasındaki 15 sorusuna verilen cevaplar altın oran algısının ölçülmesinde önemli veriler sağlamıştır. 5, 6, 8, 13, 18 ve 19. Sorulara grupların hiç birisi doğru cevabı en yüksek yüzdeyle vermemiştir. Bununla birlikte, bu sorularda tüm gruplarda doğru seçeneğin en yüksek ikinci yüzde ile seçilmiş olması da önemlidir. Ancak geriye kalan soruların büyük çoğunluğunda grupların tümü en yüksek yüzdelerle doğru cevabı seçmiştir. Katılımcıları da kapsayan genç yaşta bireylerin çektikleri fotoğraflarda özellikle altın oran kurullarına uygun olarak fotoğraf çekme çabalarına rağmen 18 ve 19. sorulara yanlış cevap vermiş olmaları ise dikkat çekicidir (Tablo 2).

Ankete katılan bireyler “Altın oran kavramını duydunuz mu?” sorusuna %82 ile olumlu yanıt vermişler, sadece %12,1 ise duymadığını belirtmiştir. Altın oran kavramını bilip bilmedikleri sorulduğunda ise %56,5 bildiğini, %37,9 ise bilmediğini söylemiştir. Bireylere, altın oranı hangi konu ile ilgili duydukları sorulduğunda %21,1 ile mimari, %17,7 ile tasarım, %12,1 ile doğa bilimi, %5,2 fotoğrafçılık, %23,3 insan bilimi ve %8,6 ile de diğer cevapları verilmiştir.

Altın oranın sayısal değerine ilişkin soruya bireyler %48,7 ile doğru cevap vermiştir. “Altın oran size ne çağrıştırıyor?” sorusuna ise; %75,4 ölçüsel uyum, %8,2 şekilsel benzerlik, %2,2

tasarımsal zorunluluk, %5,2 geometrinin kendisi, %6,9 algısal yanılsama cevaplarını vermişlerdir. Altın oranın neyi sağladığı sorulduğunda ankete katılanlar; %23,3 ile düzeni, %40,1 ile estetiği, %2,6 ile fonksiyonu, %30,2 ile uyumu sağlar cevaplarını vermişler, %2,6 ise fikri olmadığını belirtmiştir.

Kadın ve erkekler açısından sorulara verilen cevaplar incelendiğinde istatistiki olarak önemli bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Yani verilen cevaplar kadın ve erkek olmaya göre önemli ve belirgin ölçüde değişkenlik göstermemektedir.

Eğitim alanları temelinde değerlendirildiğinde şekil sorularının geneline yayılan bir farklılaşma görülmemektedir. Ancak bazı sorular özelinde önemli derecede farklılaşmalar tespit edilmiştir. Şekil soruları bazında; 7. soru $p<0,01$, 16. soru $p<0,05$ ve 18. soru $p<0,05$ önem düzeylerinde eğitim alanı ile ilişkilidir. Bunun dışında; altın oran kavramının duyulmuş olması $p<0,05$, altın oran kavramının nasıl duyulduğu $p<0,001$, altın oran kavramının bilinirliği $p<0,001$, altın oranın sayısal değeri $p<0,001$ ve altın oranın neyi sağladığı ise $p<0,01$ önem seviyesinde eğitim alanı ile ilişkili çıkmıştır.

Altın oran sayısal değerine ilişkin soruya mimarlık alanındaki öğrencilerin verdiği cevaplar sınıfla ilişkili çıkmış olup ($p<0,05$), 1. sınıf öğrencilerinde doğru cevap verme oranı

%36,4, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinde bu oran %87,5 ve %77,8 olarak tespit edilmiştir. Kadın ve erkeklerin cevapları arasında ise dikkat çeken bir bağıntı mevcut değildir.

Tasarım eğitimi alan meslek alanlarının birleşiminden oluşan grupta, altın oran kavramının bilinirliği ile ilgili soruya katılımcılar %86,6 ile bildikleri; altın oranı nasıl duydukları ile ilgili soruya insan bilimi (%30,9), tasarım (%25,8) ve mimari (%20,6); altın oran kavramının bilinirliği ile ilgili soruya (%49,5) ile evet; altın oranın sayısal değeri ile ilgili soruya (%40,2) ile doğru; altın oranın ne çağrıştırdığı sorusuna (%75,3) ile ölçüsel uyum ve altın oranın neyi sağladığı sorusuna ise (%44,3) ile uyum, (%27,8) ile düzen, (%22,7) ile estetik cevaplarını vermişlerdir.

Mimarlık alanı öğrencilerinde altın oran kavramının bilinirliği ile ilgili soruya katılımcılar %87,8 ile bildikleri; altın oranı nasıl duydukları ile ilgili soruya insan bilimi (%32,4), tasarım (%28,4) ve mimari (%17,6); altın oran kavramının bilinirliği ile ilgili soruya (%44,6) ile evet; altın oranın sayısal değeri ile ilgili soruya (%43,2) ile doğru; altın oranın ne çağrıştırdığı sorusuna (%75,7) ile ölçüsel uyum ve altın oranın neyi sağladığı sorusuna ise (%48,6) ile uyum, (%25,7) ile düzen, (%20,3) ile estetik cevaplarını vermişlerdir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışma, mimari ve tasarım da dahil pek çok alanda değerlendirilen ve güzelliğin somut ve matematiksel ifadesi olarak kabul edilen altın oran üzerine kurgulanmıştır. Bu kurgu ve insanların altın oran algısını ölçmek amacı ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda önemli detaylar elde edilmiştir. Çalışmanın farklı mesleki eğitim alanlarından ve farklı cinsiyetlerden bireyler ile yapılmış olması bu kapsamda ortaya çıkabilecek farklılıkların gözlemlenmesi açısından da belirleyici olmuştur. Anket katılımcıları farklı eğitim alanlarında öğrenim gören ve büyük oranda benzer yaş aralığındaki öğrencilerden tercih edildiğinden yaş ve yaş eğitim alanı bakımından ilişkiler ve farklılıklara bakılamamıştır. Bununla birlikte çalışma bulgularından elde edilen sonuçların bazıları tahmin edilebilir sonuçlarken, bazıları beklenmedik, bazıları ise istatistiki açıdan anlamsız çıkmıştır.

Anket sonuçlarında, anket katılımcılarının %80'den fazlasının altın orandan haberdar olması bu konudaki önemli bir farkındalık olarak kabul edilebilir. Sosyal medya ve yaygın iletişim kaynaklarında mimari, tasarım, sanat ve altın orana vurgu yapan programlar ile fotoğraf makineleri ve mobil telefonların kameralarında yer alan altın oran kılavuz çizgileri her hangi bir eğitime bağlı kalmaksızın ön bilgi ve farkındalık oluşturmada etkili olmuştur. Bununla birlikte katılımcıların ancak yarısı altın oranın işlevi ve özelliklerini bilmektedir. Altın oranı bilenlerinde en çok mimari, tasarım ve insan bilimi alanlarındaki kullanımlarından haberdar olmaları eğitim ve mesleki ilgi alanı ile açıklanabilir. Bu anlamda en çok haberdar olan gruplar aldıkları eğitim ve mesleki ilgi alanıyla ilişkili olarak mimari ve tasarım cevaplarıyla çoğunlukla peyzaj mimarlığı, insan bilimi cevaplarıyla ise çoğunlukla güzel sanatlar, resim ve tıp öğrencileridir.

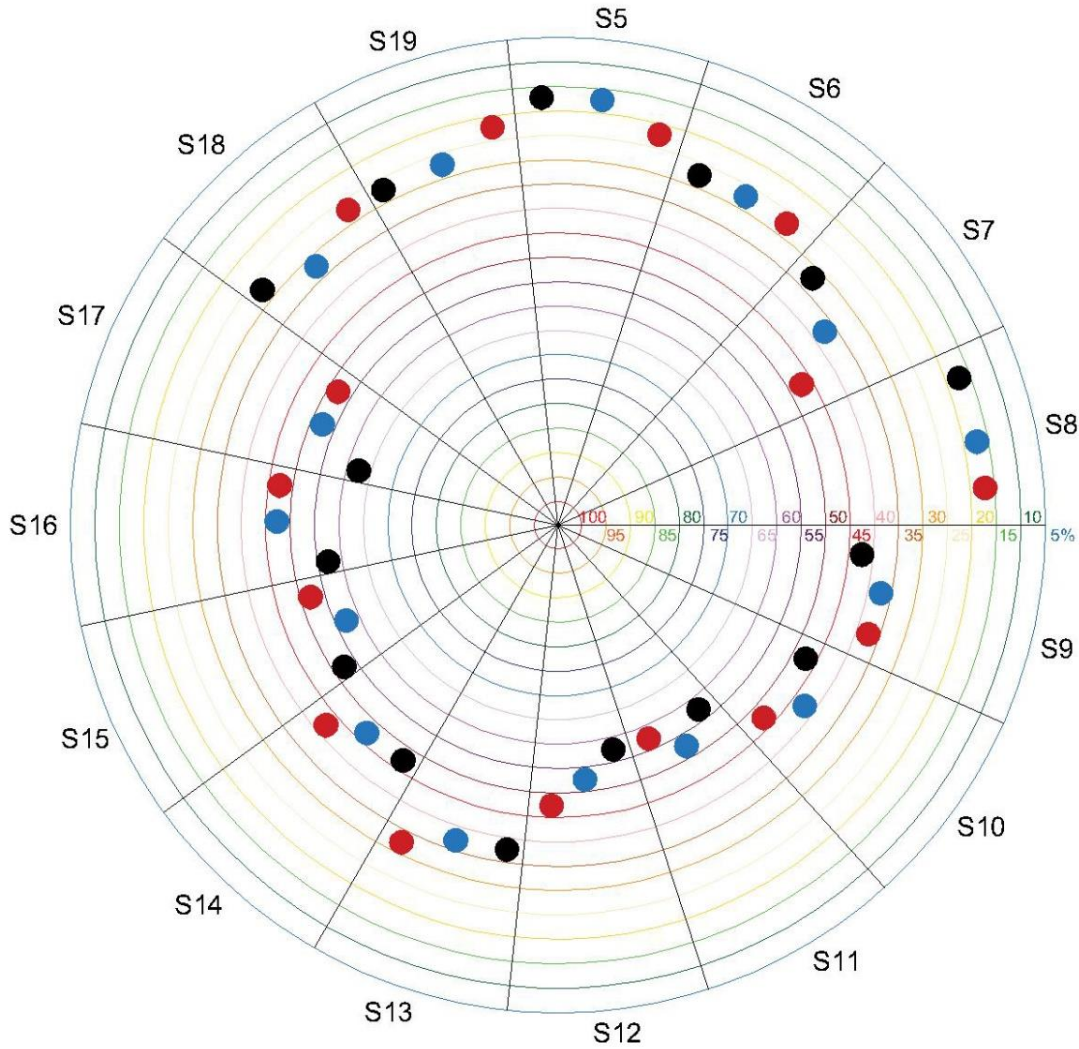
Altın oranın sayısal değeri ankete katılan bireylerin yarısı tarafından doğru olarak bilinmiştir. Farklı pek çok mesleki alandan katılımcıların olduğu düşünüldüğünde bu oran oldukça yüksektir. Ayrıca katılımcılar altın oranın yüksek bir yüzde (%75,4) ile ölçüler arasında uyumu çağrıştırdığı görüşünde hem fikir olmuşlardır. Bununla birlikte %70 gibi büyük bir yüzde ile katılımcılar altın oranın uyum ve estetiği sağladığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Tüm bu veriler mesleki ve ilgi alanının bir gerekliliği olarak altın oranı bilen, algılayan ve kullananların yanı sıra, aslında mesleki alanı altın oran kullanımı ve bilgisini gerekli kılmayan bireylerin de altın oranın ölçüsel bir harmoni ve estetiğin bir yolu olduğu görüşünü benimsediklerini göstermektedir.

Cevapların, ankete katılan kadın ve erkekler açısından farklılık göstermemesi ise önemli bir detay olup, altın oran algısı bakımından kadın ve erkeklerin benzer şekilde yorumladıklarını ortaya koymaktadır. Eğitim alanı bakımından sınırlı farklılıklar göstermesi de insanların, cinsiyet ve eğitimden çok belirleyici şekilde etkilenmeksizin altın oranı algılayabildiğini göstermekte olup, bir birini destekleyici sonuçlar ortaya koymaktadır. Altın oran algısı ile ilgili 15 sorudan sadece 3 soruda (7, 16 ve 18) farklılık gözlenmiş olması önemli görünmemekle birlikte eğitim alanı tarafından etkilenmediğini

göstermektedir. Ancak, altın oran bilgisi ve çıkarımına ilişkin 7 sorudan 5'nin (20, 21, 22, 23 ve 25) önemli düzeyde farklılık göstermesi, bu açıdan eğitimin ciddi bir farkındalık ve birikim sağladığını, dış kaynaklar ve ilginin bu bilgilenmeden sınırlı etkiye sahip olduğunu ve eğitim alanına bağımlılık gösterdiğini kanıtlamaktadır.

Anketin 5 ile 19'uncu soruları arasındaki 15 soruya ilişkin algı haritası oluşturulmuştur (Şekil 1). Algı haritasını oluşturmada kullanılan değerler o sorunun doğru cevaplarının yüzdesidir. Bu algı haritasına göre; her kategoriden katılımcıların algısının altın oranı

algılamak konusunda 100%'e çok fazla yaklaşmadığı görülmektedir. Ancak, anlık kişisel durum, çevresel etkenler, ilgi alanı, meslek, eğitim, psikolojik durum ve İnsanların algılama yeteneklerinin farklılık gösterdiği gerçeğinden hareketle 100% olması beklenmemelidir. Ortalama ve çevresindeki algı değerler, üzerine olan pek çok etkene rağmen oldukça yüksek olarak değerlendirilebilir. Genel itibarıyla algı orta seviyede seyretmiştir. Özellikle 9. ve 17. sorular arasında algı oldukça yüksek seyretmekte olup, geri kalan sorularda nispeten algı daha düşük oranda seyretmiştir. Haritaya göre katılımcı kategorileri arasında ise çarpıcı bir farklılık görülmemektedir.

Şekil 1. Altın oran anketi sonuçlarına ilişkin algı haritası.

(Kırmızı; katılımcıların tamamı. Mavi; sanat ve mimarlık alanı katılımcıları. Siyah; mimarlık alanı katılımcıları)

KAYNAKLAR

- Atalay, B., 2006. Matematik ve Mona Lisa. Albatros Kitabevi. 1-82.
- Beyaztaş, H., S., 2012. Mimari Tasarımda Ekolojik Bağlamda Biçim ve Doğa İlişkisi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Beyoğlu, A. 2016. Sanat Eğitiminde Altın Oran ve Leonardo da Vinci'nin Eserleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal Of Education Faculty), Cilt: XIII, Sayı:I, 360-382.
- Doczi, G., 1994, The Power of Limits: Proportional Harmonies in Nature, Art and Architecture, Shambhala Publications, Boston.
- Dunlap, A., 2003, The Golden Ratio and Fibonacci Numbers, World Scientific Press, London.
- Ertuğrul E., 2007. Güzelliğin algılanması ve cinsel çekicilik. Psychiatry In Türkiye.;9:124-34.
- Gezer, H., 2014. Mimariyi Yaşamak. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Yıl: 13 Sayı: 26, s. 227-258.
- Kalaycı, L., 1994. Sanatta Altın Oranın Metamorfoz Hikayesi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kawabata, H., Zeki, S., 2004. Neural Correlates of Beauty. J Neurophysiol, 91:1699-705.
- Kıvanç, F., E., 2005. Fibonacci Sayı Dizisi ve Altın Oran. Pivolka Dergisi, sayı 16, sayfa 14.
- Künüçen, H., Olguntürk, K., 2014. Görsel İletişim Ögelerinin Yeni Bir Medya Dili Olarak Sinemada Yeniden Tasarımı. International Conference on Communication, Media, Technology and Design, 24 - 26 April, İstanbul.
- Livio, M., 2002a. The Golden Ratio. The Story of Phi, The World's Most Astonishing Number. Broadway Books, New York.
- Livio, M., 2002b. The Golden Ratio and Aesthetics. Plus Magazine.
- Öz, A., Dinçyürek, Ç., Emran, A.,H., Özer, M., 2010. Farklı Sosyal Çevrelerin Yüz Çekiciliğini Algılamasında Altın Oran Faktörü. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, 11 (3) : 82-86.
- Ricketts, R., M., 1982. The Biological Significance of The Divine Proportion and Fibonacci Series. Am J Orthod;81:351-70
- San, İ., 2003. Sanat Eğitimi Kuramları. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Tekkanat, N., 2006. Altın Oranın Kaynakları ve Sanata Yansıması. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Antalya.
- Tunçer, O. C., 1981. Orantı ve Modül Üzerine Selçuklu Yapılarından Bazı Örnekler. Vakıflar Dergisi XIII, Ankara, s. 449-458.

KISITLI HACİM ÇERÇEVESİNDE YENİLİKÇİ MİMARİ KABİN YAKLAŞIMININ İRDELENMESİ

Emre PINAR^{a1}, Fehime Yeşim GÜRANİ^{b2}

Sorumlu Yazar: **Emre Pınar**; E-mail: ep.emrepinar@gmail.com

Özet

Barınma bütün canlılar için temel bir ihtiyaçtır. Barınak ise bu ihtiyaca cevap veren yapılara verilen isimdir. Bu tanım çerçevesinde İskandinav ülkelerinde çiftlik evi, orman kulübeleri ya da farklı amaçlara hizmet eden tek gözlü barınaklar olarak ortaya çıktığı düşünülen kabinler, basit barınma ve yaşam ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olan küçük ölçekli mimari yapılarıdır. Kabinler son yıllarda küçülme eğilimi gösteren yaşama mekânları, doğaya kaçış, geri dönüşüm gibi anlayışların yaygınlaşmasına paralel olarak gelişme göstermiştir. Ayrıca barınma ihtiyaçlarının yanı sıra estetik ve çevresi ile uyumlu mimari eserler olmaları kabinleri özellikle de orman kabinlerini yenilikçi bir mimari anlayış anlamında önemli hale getirmiştir. Boyutlarına oranla içerdikleri barınma ve diğer işlevler dolayısı ile kısıtlı hacim düşüncesi çerçevesinde ele alınmış ve bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Araştırmada öncelikle farklı kültürlerde yer alan kabin örnekleri ve tarihsel araştırma yapılmış daha sonra da farklı coğrafi konum ve koşullarda yer alan kabin örneklerine ait iç mekân çözümleri, çevre ile uyumluluk, geri dönüşüm potansiyeli, estetik kaygı, deneysel ve kavramsal yaklaşımlar göz önünde bulundurularak karşılaştırılmalı değerlendirilmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Kabin,
Kısıtlı Hacimler,
Mimari

EXAMINATION OF THE INNOVATIVE ARCHITECTURAL CABIN APPROACH WITHIN THE FRAMEWORK OF LIMITED SPACE

Abstract

Housing is a basic need for all living things. Abode is the name given to structures that respond to this need. Within the scope of this definition, in Scandinavian countries, cabins are thought to emerge as farmhouses, forest huts or one-eyed shelters that serve different purposes, and are small-scale architectural structures that can meet simple housing and living needs. In recent years, cabins have developed in parallel with the widespread understanding of living spaces that trend to downsizing, escape to nature and recycling. In addition to their housing needs, aesthetics and architectural works compatible with their environment make cabins, especially forest cabins, important in terms of an innovative architectural understanding. The cabins were handled within the framework of the idea of limited space due to the shelter and other functions they contain according to their size and formed the subject of this study. In the research, first of all, cabin samples and their historical process were searched. Afterwards, comparative evaluations were made by considering interior solutions, compatibility with environment, recycling potential, aesthetic concern, experimental and conceptual approaches of cabin samples in different geographical locations and conditions.

Keywords

Cabin,
Limited Space,
Architecture

^a Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Adana; ¹ ORC-ID: 0000-0002-1222-4680

^b Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Adana; ² ORC-ID: 0000-0002-5998-5289

Makale Bilgisi: Araştırma Makalesi Başvuru: 14.10.2019; Düzeltme: 09.12.2019; Kabul: 10.12.2019; Çevrimiçi yayın: 25.12.2019

Atf için: Pınar, E., Gürani, F.Y. (2019). Kısıtlı Hacim Çerçevesinde Yenilikçi Mimari Kabin Yaklaşımının İrdelenmesi, ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 3:2, 97-109.

© 2019 ATA PTD, Tüm Hakları Saklıdır

1. GİRİŞ

İlk olarak 11. Yüzyılda İsveç ve Norveç gibi İskandinav ülkelerinde ortaya çıktığı düşünülen kabinler (The Washington Post, 1989: T20), mimarlık alanında “özel amaçlı küçük odacık” olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 2005, s:23). Fakat gerek kullanım amacı gerekse özellikleri bakımından değerlendirildiğinde bu tanımın dışına çıkılmaktadır. Orijinali “cabine” olan Fransızca kökenli kelime Türkçe’ye çevrildiğinde baraka, kulübe, barınak gibi anlamları da beraberinde getirmektedir. Böylece kabin kelime anlamının birebir karşılığı olmaktan çıkıp ilgili yapının niteliği ile belirlenen bir tanım haline gelmektedir. Bu bilgilerden yola çıkılarak mimari anlamda kabin denilince akla ilk olarak orman ya da kırsal alanlara inşa edilmiş küçük barınaklar geldiği söylenebilir (Diedricksen, 2015, s:9).

Kabin kelimesi uluslararası literatürde araştırıldığında kütük evleri ifade eden “log cabin” şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Bu kullanımın özellikle Amerika kökenli kaynaklarda yaygın olduğu görülmüştür. Amaç ve kullanıcı açısından değerlendirildiğinde temel kabin düşüncesinden farklı olarak orta ölçekli bir konut yapısı özelliği taşıyan mekânların da “log cabin” başlığı altında değerlendirildiği görülmüştür. Bununla birlikte sokak satışlarının yapıldığı küçük ticari mekânlar, otobüs durakları, büyük bir mekân içerisinde herhangi bir amaç için sınırlandırılmış hacimlerin de kabin başlığı altında değerlendirildiği yapılan araştırmalar sonucu saptanmıştır. Bu durum kabinlerin tam bir tanımının olmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi kabinler ilgili yapının niteliğine göre belirlenen bir tanım haline gelmektedir.

Günümüzde kabin gibi küçük hacimli mimari yapılar “microshelters” terimi ile tanımlanmaktadır (Diedricksen, 2015, s:8). Bu terim altında ağaç evler, orman kabinleri, ticari kabinler, kulübeler, bekçi kulübeleri ve karavanlar gibi birçok farklı kısıtlı hacim ele alınmaktadır. İncelenen mimari örnekler de tasarım yaklaşımlarında barındırdıkları kısıtlı mekân çözümleri, çevre ile uyumluluk, geri dönüşüm potansiyeli, estetik kaygı, deneysel

ve kavramsal anlayışların irdelenmesi çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

Kabin ve benzeri küçük ölçekli yapılar yeni üretilen bir malzemeyi ya da denenmemiş bir inşaat tekniğini tecrübe etmek amacı ile de kullanılmaktadır. Birçok mimar tasarımlarını ve ilgili içeriklerini test etmek amacı ile bu türden deneysel yapılar inşa etmektedir. Yakın tarihte tasarlanmış ve inşa edilmiş kabinler yenilikçi mimari anlayışları barındırmaları açısından önem taşımaktadır. Kabin türündeki yapıların ortaya çıkışları ve mimarlık tarihi içerisindeki değişimleri dikkate alındığında da bu düşünce desteklenmektedir.

Çalışmada günümüzün çağdaş mimari anlayışlarına göre şekillenmiş kabinlere odaklanılmış ve sağladığı avantajlar araştırılmıştır. Bununla birlikte enerji tasarrufu, yenilikçi malzeme, yeni inşaat teknikleri ve geri dönüşebilme potansiyelleri gibi ölçütler açısından değerlendirildiğinde deneysel ve yenilikçi bir anlayışı bulunan kabinlerin basit bir barınaktan çok öte mekânlar oldukları düşüncesi üzerinde durulmuştur.

2. YÖNTEM

Çalışma konu ile ilgili yazılı, görsel ve internet tabanlı kaynakların incelenmesi ile başlamaktadır. Literatür taramasının ardından elde edilen veriler nitel araştırma yöntemleri çatısı altında irdelenerek ulaşılan bulgular tablolar halinde ele alınmıştır.

Nitel araştırma sosyal gerçekliğin az da olsa kişisel yorumlardan oluştuğunun öne sürüldüğü bir yaklaşımdır. Bu bağlamda insan davranışlarına bağlı olan bütün olguların ancak esnek ve bütüncül bir yaklaşım ile araştırılabilir olduğu savunulmaktadır. Bu yaklaşımda araştırmaya katılan bireylerin ya da araştırma yapılan alanda söz sahibi bireylerin görüş ve deneyimleri önem taşımaktadır (Özdamar vd., 1999, s.6). bu tanım çerçevesinde akademik çalışmaların yanı sıra konu ile ilgili her görüş konunun kavranmasına katkıda bulunacaktır.

Nitel araştırma başlığı altında değerlendirilen çalışmada ilgili araştırma yöntemine ait bir desen olan fenomenoloji tekniğinden

faaydalanılmıştır. Bu nitel araştırma deseni bireysel öznelik paradigmasına dayanan, bireylerin bakış açılarına ve yorumlarına vurgu yapan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın amacı belli bir durum içindeki bireylerin deneyimlerinden faydalanarak bir fenomeni tanımlamaktır (Lester, 1999). Başka bir deyişle bireylerin bakış açılarından faydalanılarak ilgili konuya açıklık getirmekte kullanılan bir desen olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada tasarımcıların ve mekan kullanıcılarının sytlemleri üzerinden yapılan değerlendirmenin çalışma açısından belirleyici olduğundan fenomenoloji çalışmanın bütünü için uygun bir araştırma desendir.

3. BULGULAR (rnekler üzerinden Kabin Yapılarının İrdelenmesi)

Kökenlerinin İskandinav ülkelerine dayandığı düşünülen kabinlere ait örnekler çoğunlukla yurtdışı kaynaklıdır. Fakat lkemizde de bu isimle adlandırılmasalar da kabin sınıfında değerlendirebileceğimiz örnekler bulmak mümkündür. Özellikle Trabzon, Rize ve Artvin bölgelerinde “kalif” ya da “kelif” olarak adlandırılan basit barınakların varlığı bilinmektedir. Bu yapılar geçmişte mısır tarlaları yakınında konumlandırılmaktaydı. Temel amacı gündüzleri aniden bastıran Karadeniz yağmurlarından korunmak, geceleri de tarım zararlılarını tarlalardan uzak tutmak ve tarlayı korumak amacı ile kullanılan yükseltilmiş bir platform ve bir st örtüden ibaret vernakler mimari örnekleridir.

şekil 1: Kalif / Doğu Karadeniz Bölgesinden Bir eşit Kulübe-Kabin (Pınar, 2018)

Benzer şekilde Doğu Karadeniz bölgesinde konuta yardımcı bir yapı olan serender de

kabin sınıfında değerlendirilebilecek bir yapı olarak ele alınabilir. Basitçe ahşap dikmeler üzerinde duran bir hacim olarak görünse de ahşap geçme sistem ile inşa edilmiş olmalarından ortaya çıkan btncl taşıyıcılık ve sökülebilir-takılabilir özellikte olması serender yapılarının kayda değer mimari ögeler olarak ele alınmasını sağlamıştır.

şekil 2: Serender

Bölgede vernakler mimarinin en başarılı ve estetik ürünlerinden biri olan serenderler; başta mısır olmak üzere diğer tahılların da kurutma ve depolama koşullarını sağlayan, bunların yanı sıra çeşitli gıdaları kuru bir ortamda saklayan, depolama işlemi sırasında zararlı hayvanlardan, ürünleri koruyan yapılardır (Köse Doğan, 2017). Kabin yapılarından farklı olarak barınma ihtiyaı için yapılmamış olsalar da biçimleniş açısından benzerlik göstermektedir.

Kabin yapıları, barınma ihtiyaını karşılayan diğer yapılardan farklı olarak bulunduğu konuma göre şekillenmiş olmasıdır. Kabin yaşamı ifadesi doğaya yakın ya da doğa ile i içe olma prensibine dayanmaktadır. Olson Kundig tarafından tasarlanan “Sol Duc Cabin” bu anlayış ile şekillenmiştir. Yapı Amerika Birleşik Devletlerinin Washington’a bağlı Beaver kasabası yakınılarında bulunmaktadır. Yapıya ismini veren Sol Duc nehri kıyısında ormanlık bir alana inşa edilmiştir. Yaklaşık olarak 33m² alana sahip bir barınaktır. Yapı toprak zeminden yükseltilmiştir bunun nedeni bölgenin bir yağmur ormanı olması ve çok sık

su taşkını yaşanmasıdır. Toprak zeminden yükseltilmiş yapı korunaklı bir hale getirilmiştir. Cephe kaplaması olarak geri dönüştürülmüş metal levhalar iç mekân da ise masif ahşap kullanılmıştır (URL 1).

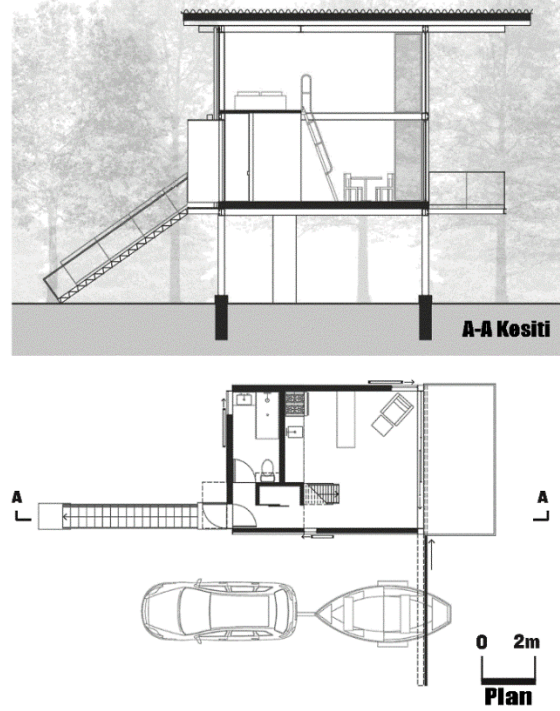
Şekil 3: Sol Duc Cabin (URL 1).

Mekân kullanılmadığı zamanlarda dış etmenlerden ve diğer tehlikelerden korunması amacı ile iki kat yüksekliğindeki cam cepheyi kapayan bir sisteme sahiptir. Bu manuel olarak çalışan ve çelik raylar üzerinde hareket eden metal panellerden oluşan bir kayar kapı sistemidir (Şekil 2). Sistemin ilham kaynağı çiftliklerde kullanılan ahır kapılarıdır ve ray donanımı eski bir fabrika yapısının hurda kalıntılarından alınmıştır (URL 1).

Yapıda kullanılan eski metal levhalar ve diğer malzemeler çevresi ile uyumsuz görünse de geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik anlamında doğa ile uyumlu olduğu söylenebilir. İnşa maliyeti ve iç mekânın tamamı ile ihtiyaca yönelik düzenlenmiş olması da kaynakların verimli kullanılması anlamında başarılı bir proje olarak öne çıkmaktadır. Cephede kullanılan malzemenin rengi ve dokusu çevresi

ile karşıtlık yaratmakta ve kendine has bir estetik görüntü oluşturmaktadır.

İç mekân temel kullanıcı ihtiyaçlarına göre düzenlenerek beslenme, temizlenme, dinlenme işlevlerini karşılaması amaçlanmıştır. Kat yüksekliği artırılarak iç mekânda ferah bir etki yaratılmıştır.

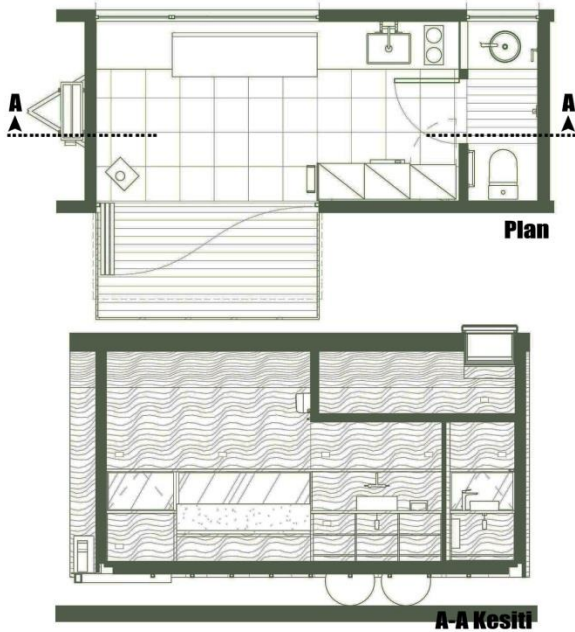

Şekil 4: Sol Duc Cabin Plan ve Kesit (URL 1).

Kabinler küçük ölçekli ve hafif yapılar olmaları dolayısı ile rahatça mobil hale getirilebilmektedir. Bu sayede doğaya yakın olma düşüncesi bir üst seviyeye çıkartılarak doğanın istenilen bir noktasında barınma ihtiyacı çözülebilmektedir. Ayrıca söz konusu kabin göl kıyısına taşındığında göl kabini olmakta aynı şekilde orman içerisinde konumlandırıldığında orman kabini adını almaktadır. Söz konusu bu değişkenlik kabinlerin mekân kimliği anlamında buldukları ortama göre şekillenebildiğini göstermektedir.

Taşınabilir kabin yapılarına örnek olarak gösterebileceğimiz "Elsewhere Cabin" adı verilen yapı mimar Sean O'neil tarafından A.B.D. Austin bölgesinde faaliyet gösteren bir tatil şirketi için tasarlanmıştır. Belirlenen temel problem insanların tatillerini istedikleri herhangi bir yerde geçirmeleri aynı zamanda da bütün gereksinimlerinin giderilebilmesi

düşüncesine çözüm aramak olarak belirlenmiş ve çalışma bu doğrultuda şekillenmiştir. Bu yapı sahip olduğu anlayış açısından özgür olarak nitelendirilebilir. Bu anlayış yapının hareket edebilen bir römork üzerine tasarlanması ile desteklenmiş ve uygulanmıştır (URL 2). Bir araç tarafından çekilebilir yapıda tasarlanan mekânın karavan görüntüsünden uzaklaşması istenmiştir. Bunun nedeni karavanın bir yuva sıcaklığında olmamasıdır.

Şekil 5: Elsewhere Cabin Plan ve Kesit (URL 10)

Mekân Texas bölgesindeki verandalı evlerden esinlenilerek tasarlanmıştır. Sahip olduğu cam bölmeler açıldığında ve katlanabilir döşeme dışa doğru uzatıldığında yapının tamamı bir verandaya dönüşmektedir. Tasarımcı bu kısıtlı hacimde standart mobilya çözümleri yerine iç mekândaki bütün donatıların kompakt ve modüler olmasını tercih etmiştir. Bu da yaklaşık 15 m² alana sahip bir hacim içerisine dinlenme, temizlenme, beslenme, uyuma gibi bütün ihtiyaçların sığmasını bunlara ek olarak da bir veranda çözümünün yapılmasını sağlamıştır. Tek bir yüzey olarak devam eden banyo ve mutfak tezgâhı oturma birimine bağlanmakta buradan da tekrar masa yüzeyine dönüşmektedir. Bu tek hat üzerinde devam eden modüler sistem iç mekânda ferahlık etkisi yaratmaktadır. Uyuma birimi için çatı yüksekliğinden faydalanılarak mekânın üzerinde kalan bir boşluk tercih edilmiştir.

Şekil 6: Elsewhere Cabin (URL 2)

Kısıtlı bir hacimde ihtiyaç duyulan hemen her donatıya sahip olan yapının en önemli özelliği hareket edebilir yapıda olmasıdır fakat bu özelliğinin yanı sıra en az taşınabilir olması kadar önemli olan diğer özellikleri de çatısında yer alan güneş panelleri ve su yakalama/depolama sistemidir. Bu anlamda sürdürülebilir ve kendine yeten bir yapıdadır. Hiçbir şebeke bağlantısına gerek olmadan kendi elektriğini üretebilir, suyunu yağmurdan elde edebilir. Üretimde kullanılan malzemeler de geri dönüştürülebilir bir yapıdadır.

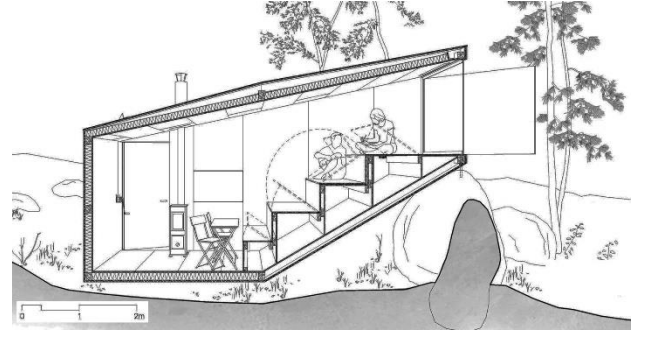
Günümüzün şehirlerinde bulunan konforlu mekânlarında yaşama düşüncesi yerini doğaya dönüş ve alışılmışın dışında bir yaşama bırakmıştır. İhtiyaç duyulan hacimler küçülmüş ve insanların neredeyse bedenlerinin bir parçası gibi hareket eden mekânlar oluşmaya başlamıştır (Yücel & Kariptaş, 2019, s.103). Bu anlamda Çek Cumhuriyetinde bulunan “Forrest Retreat” adlı yapı müşterinin arazisinde gösterdiği alanda bulunan kayaların görsel etkisi altında Uhlik Architekti mimarları tarafından “Bir kayaya yaslanmış şekilde yaşayabilir misiniz?” şeklinde genel anlamda bir soru ile tasarım serüvenine başlamıştır. Geri dönüştürülmüş ahşap malzemeden oluşturulmuş ve bir kayadan destek alan bu kabinin inşası birkaç hafta sonu çalışılarak

tamamlanmıştır. Kayanın oluşturduğu eğim kabin içerisinde oturma, dinlenme, uyuma ve depolama işlevlerini karşılayabilen geniş merdivenler şeklinde çözülmüştür (Kushner, 2016).

Şekil 7: Forrest Retreat (URL 3)

Yapının kaya üzerinde yükselen bölümü dört basamaktan oluşan geniş bir merdiven biçiminde tasarlanmıştır. Bu bölüm temel işlevleri karşılamakta ayrıca iki basamağı yan yana getirilmesi ile çift kişilik bir uyuma mekânı olarak uyarlanabilmektedir. Bu yönü ile modüler ve esnek bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Basamaklı plan olarak nitelendirilebileceğimiz bu bölüm yalnızca dinlenme ve barınma için değil aynı zamanda da söyleşi, toplantı ve meditasyon gibi farklı aktivitelere de uygun yapıdadır. Yapı kullanılmadığı zaman el ile kontrol edilebilen panjurlar kapatılarak güvenli bir hale getirilmektedir. Bu panjurlar açıldığında orman manzarasını iç mekâna alan geniş açıklıklar ortaya çıkmaktadır. Yapıda elektrik ya da su tesisatı gibi detaylar bulunmamaktadır fakat ısınma için bir odun sobası düşünülmüştür.

Şekil 8: Forrest Retreat Kesit Perspektif (URL 3)

Malzeme ve inşaa açısından değerlendirildiğinde arazi içerisinde bulunan kuru ağaçlardan ve geri dönüştürülmüş ahşap malzemeden oluşan duvarlar tasarımcılar ve müşteri tarafından birlikte çalışılarak oluşturulmuştur. İç mekân kaplamasında uygulama kolaylığı, fiyat ve geri dönüşüm kriterleri göz önünde bulundurularak sıkıştırılmış ahşap plakalar tercih edilmiştir (URL 3). Bu sayılan özellikler değerlendirildiğinde düşük maliyetli, bireysel inşaya uygun, kompakt, işlevsel, doğa dostu, sürdürülebilir, kavramsal ve deneysel olan bu yapı ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu nitelikler son yıllarda ortaya çıkan kabin yapılarının da ortak özellikleri arasında sayılabilir.

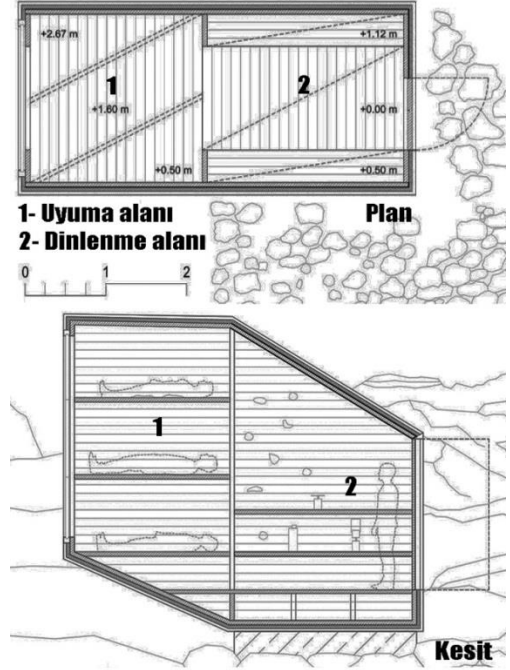
Kabinlerin işlevsellik önceliği, bulunduğu doğal ortamın iklimsel özellikleri ve kullanıcı profilleri biçimlerini de etkilemektedir. Slovenya sınırları içerisinde bulunan Kanin dağında yer alan Winter cabin adlı yapı bu duruma iyi bir örnek niteliğindedir. Yapı bölgenin sert iklim ve arazi koşulları analiz edilerek en uygun biçimde tasarlanmış ve inşaa edilmiştir.

Yapının inşaa edileceği alana yalnızca helikopter ile ulaşılabilirdiği için kabin prefabrik anlayış ile modüler bir şekilde tasarlanarak yerine sabitlenmiştir. Sert esen rüzgârlara ve 10 metreye ulaşabilen kar kalınlığına karşı önlem olarak sağ ve sol cephelerinden çelik halatlar ile kayalara sabitlenmiştir (URL 4).

Şekil 9: Winter Cabin (URL 4)

Yaklaşık 10 m² alana ve 3 katlı dinlenme platformuna sahip yapı, gerek malzeme gerekse inşa prensipleri açısından değerlendirildiğinde deneysel olarak nitelendirilebilir. Ahşap prefabrik yapıda olan kabinin dış cephe kaplaması ortamın fiziksel şartlarına karşı koyabilmesi açısından metal kompozit malzemelerden seçilmiştir. Diğer yapı prensipleri ise geleneksel yöntemlere dayanmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde geleneksel ve modern anlayışların bir araya geldiği yenilikçi ve deneysel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 10: Winter Cabin (URL 4)

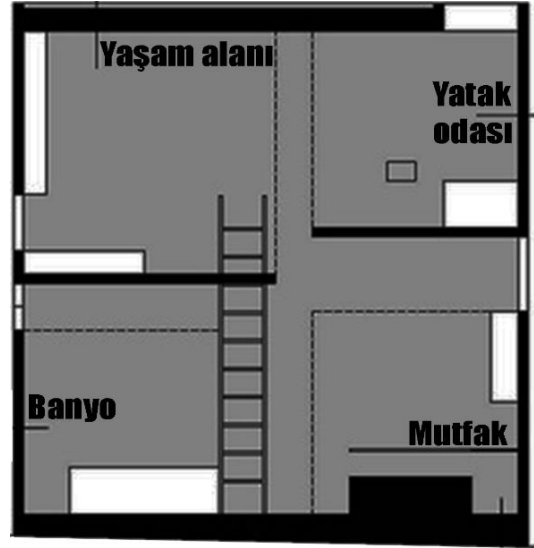
Mimari anlamda kabin denilince akla ilk olarak orman ya da kırsal alanlara inşa edilmiş küçük barınaklar gelse de günümüzün değişen yaşam koşulları ve yaşama anlayışları ile şehirlerde de karşımıza çıkmaya başlamıştır. Ayrıca afet bölgeleri ya da temel barınma ihtiyacının olduğu bazı bölgeler için de çözüm olarak kabin ve benzeri yapılar tercih edilmektedir.

Birleşmiş milletlerin 2017 yılı araştırma raporlarına göre Dünya nüfusunun 2050 yılında 9.8 milyara ulaşması ve bu sayının %80'lik bölümünün şehirlerde yaşayacağını düşünüldüğü belirtilmiştir (URL 5). Bu da her metrekarenin çok değerli olacağı anlamına gelmektedir. “Küçük düşünmek” prensibi ile hareket eden tasarımcılar mekânların minimum ölçülerde fakat bütün ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte olmaları için farklı tasarım yaklaşımları geliştirmekte bu konu ile ilgili ar-ge çalışmaları sürdürmektedirler. Norveç'te yer alan 19 metrekare alana sahip dört odalı bir konut yapısı olan Boxhome bu anlayışa örnek olarak verilebilir.

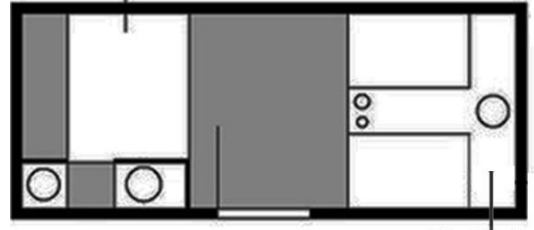

Şekil 11: Boxhome (URL 6)

Tasarımcılara göre İskandinav ülkelerindeki evler yılın yarısından fazla bir zaman aralığında ısıtmaya ihtiyaç duymaktadır. Küçük evler inşa etmek ve bu evleri yenilenebilir enerji kaynakları ile donatmak ekonomik ve ekolojik açıdan fayda sağlayacaktır. Öte yandan günümüzde inşaat faaliyeti toplam küresel enerji ve malzeme tüketiminin üçte birinden daha fazladır bu oran araç trafiğinin harcadığı enerji miktarından fazla bir oran anlamına gelmektedir. Temel işlevlere sahip dört odalı bu kentsel kabin civarında aynı işlevlere sahip yapı örneklerinin ortalama dörtte bir maliyetine inşa edilmiştir. Ayrıca kullanılan malzemelerin geri dönüştürülmüş ve tekrar geri dönüştürülebilir yapıda olması çevreci bir yaklaşıma sahip olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Banyo Plan / Zemin Kat

Mutfak

Plan / 1. Kat

Yatak odası

Şekil 12: Boxhome Plan ve Kesit (URL 6)

Kabin yapılarında gerek tasarım gerekse uygulama anlamında deneysel bir anlayışın var olduğu bilinmektedir. Bu deneme yanılma döngüsü işlevselliği ve yenilikçi anlayışları da beraberinde getirmektedir. Polonya, Varşova'da bulunan Keret House kentsel kabinlerin yenilikçi ve işlevsel bir örneği niteliğindedir.

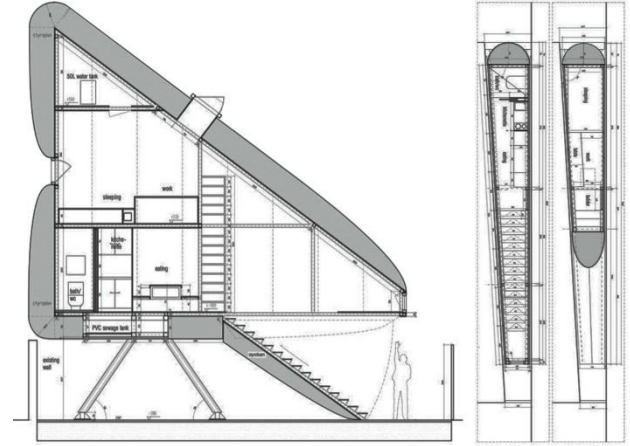

Şekil 13: Keret House (URL 7)

Sanatsal bir yerleştirme ve aynı zamanda da bir sanatçının evi olan yapı kentsel bir kabin olarak değerlendirilebilir (URL 11). Yapının tasarım ve inşa amacı Polonya’da binalar arasında gereksiz boşlukların fazla olmasına dikkat çekmek olarak tanımlanmıştır. Ayrıca II. Dünya savaşında yaşanan olaylara gönderme yapmak gibi siyasi dışavurumlar içermektedir. Fakat en önemli durum en dar bölümü 92 santimetre en geniş bölümü de 152 santimetre ölçülerine sahip yaşanabilir ve nispeten estetik bir konut yapısının inşa edilebileceğinin kanıtlanmasıdır (URL 11). Yapı için her ne kadar kabin olarak söz edilmese de içerdiği anlayış ve ölçüleri itibarı ile kentsel bir kabin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Mimari kabinlerin ekoloji, esneklik, gereklilik gibi kavramlara sahip olmalarının yanı sıra sanatsal, kavramsal ya da siyasal gibi anlamlara da sahip olabileceği keret house yapısı ile görülmüştür. Yüksek binalara karşı bir tavır ya da tepki, tüketim toplumunun alışkanlıklarına karşı bir eleştiri, metrekare israfına karşı bir dışavurum anlamları içeren

deneysel yapıların varlığı bilinmektedir. Bu anlamlar ya da kavramlar dışında kabinler birçok insanın hayatını kurtaracak ya da yaşam standartlarını iyileştirecek potansiyele de sahiptir.

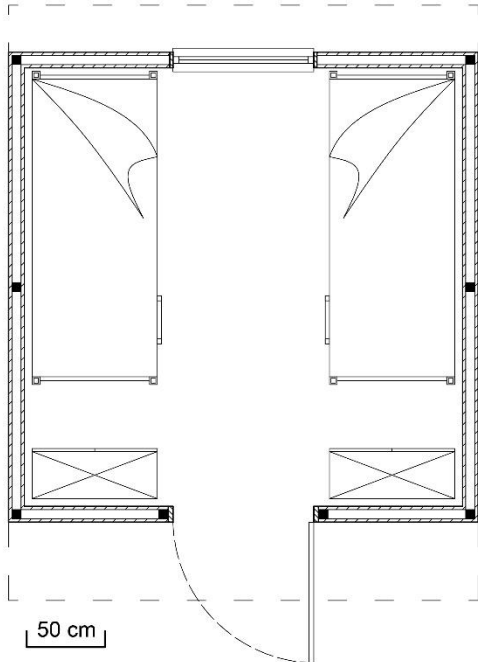
Şekil 14: Keret House Kesit ve Plan (URL 7)

Güney Afrika’da resmi olmayan kayıtlara göre 2700 farklı yerleşim yerinde milyonlarca insanın standart altı koşullarda yaşamakta olduğu bilinmektedir (Kushner, 2016). “Architecture for a Change” ekibi tarafından tasarlanan Mamelodi POD adı verilen kabin bölgede yaşayan insanlara ortalama yaşam standartları düzeyinde güvenli bir barınak sağlamaktadır. Temelde prefabrike bir yapı olan bu kabin sac levhalar ile kaplanmış sıkıştırılmış ahşap paneller ve ahşap konstrüksiyondan oluşmaktadır. Üç kişilik bir ekip tarafından bir günde inşa edilebilir. İlgili yerleşim yerlerinde elektrik şebekesinin bulunmamasına çözüm olarak yapının çatısı güneş enerji panelleri ile donatılmıştır. Benzer bir şekilde su ihtiyacı kuyulardan güçlüklerle karşılanmaktadır fakat bölge yağmur açısından zengindir bu durum yağmur suyu toplama sistemi ile sürdürülebilir bir su kaynağı haline getirilmiştir (URL 8).

Şekil 15: Mamelodi POD Cabin (URL 8)

Yapı bölgede yaşanan ani taşkınlara karşı basit kolonlar üzerine yükseltilerek koruma altına alınmıştır. İç mekân düzeyinde incelendiğinde estetik kaygılar göz ardı edilmiş işlevsellik ön planda tutulmuştur. Dört kişinin rahatlıkla yaşayabileceği kabin bölgedeki barınak ihtiyacına hızlı, kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüm getirmektedir.

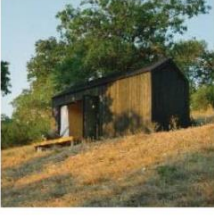

Şekil 16: Mamelodi POD Cabin Plan

3. DEĞERLENDİRME SONUÇ VE ÖNERİLER

Mimari kabinlerin deneysel olmaları ve problemlere karşı hızlı bir şekilde çözüm sağlamaları bu yapıların gelişen teknoloji ve değişen toplumun isteklerine karşı gelişme gösterebileceği düşüncesi yaygındır. İlk örnekleri İskandinav ülkelerinde basit barınma ihtiyaçlarını gidermek amacı ile inşa edilen kabinler zaman içerisinde estetik kaygılar ile beraber şekillenmiş ve bu yönü ile ilgi çekici mimari eserler olarak karşımıza çıkmıştır. Günümüzde ise sürekli artan insan nüfusu, kentlerin kalabalıklaşması, inşa alanlarının azalması gibi unsurlar kabinlere olan ilgiyi artırmış ve ilk örneklerinin temel prensibi olan basit barınma ihtiyacının karşılanması düşüncesi egemen olmuştur. Kullanılan geri dönüşümlü malzemeler ve mekân ölçülerine göre tasarlanan donatılar da mekâna kimlik kazandırırken aynı zamanda da estetik tamamlayıcılar haline gelmiştir. Bu şekilde günümüz kabin örnekleri en basit anlamı ile yaşanılabilir ve estetik mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca boyutları itibarı ile geri dönüştürülmüş malzeme kullanımına uygun olmaları kabin denildiğinde akla gelen masif ahşap gibi malzemelerin yerini çevre dostu malzemelerin alması yenilikçi kabinlerin ana fikrinde doğa dostu ve sürdürülebilir anlayışın egemen olduğu yeni bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Temel amacı barınma olan farklı karakteristik özelliklere sahip birçok kabin örneği bulunmaktadır. İrdelenen kabinler karşıladıkları temel gereksinimlerin yanı sıra sürdürülebilirlik, ekoloji, işlevsellik gibi konularda da öne çıkmaktadır. Ayrıca bir düşüncenin anlatımına destek olması amacı ile kavramsal ya da yenilikçi bir anlayışın uygulanabilirliğini ölçmek amacı ile deneysel olarak da adlandırılabilir. Bu örneklerin dışında yukarıda sözü edilen ölçütler çerçevesinde değerlendirilebilecek farklı ölçülerde ve farklı konumlarda da kabin yapıları bulmak mümkündür.

Tablo 1. Kabin Örneklerinin Değerlendirilmesi

		Ekoloji	Esneklik	İşlev	Gereklilik
1		-Geri dönüştürülmüş malzeme. - Çevre ile uyum.	-Kısmen yeniden inşa edilebilir. - Şebeke bağlantısına ihtiyaç duymaz.	- Tatil evi. - Mevsimlik konut.	- Düşük maliyetli işlevsel barınak problemine çözüm örneği olarak değerlendirilebilir.
2		- PV Paneller ile elektrik üretimi. - Su hasat sistemi. - Geri dönüşümlü malzeme. - Çevre ile uyum.	- Mobil yapıya sahip. - Her Koşulda kolay kurulum. - Şebeke bağlantısına ihtiyaç duymaz.	- Tatil evi. - Gezici barınak.	- İstenilen alanda yaşama olanak sağlamaktadır. (deniz kıyısı, orman, şehir).
3		- Geri dönüşümlü malzeme. - Düşük maliyet.	- Uyarlanabilir iç mekân. - Farklı bir ortama taşınabilir. - Şebeke bağlantısına ihtiyaç duymaz.	- Haftasonu aktivite mekânı. - İnziva mekânı. - Barınak.	- Deneysel.
4		- Geri dönüşümlü malzeme. - Düşük maliyet. - Sıfır enerji tüketimi ve karbon emisyonu.	- Uyarlanabilir iç mekân. - Şebeke bağlantısına ihtiyaç duymaz.	- Barınak	- zor durumda kalan dağcılar için acil durum barınağı. - Tasarım yaklaşımı olarak deneysel.
5		- Geri dönüşümlü malzeme. - Düşük maliyet. - Düşük enerji ve m ² tüketimi.	- Farklı ortamlara uyum sağlayabilir. - Taşınabilir.	- Konut (4+1).	- Düşük metrekare yüksek işlevsellik. - Metrekare israfına tepki çekmek amacı ile kavramsal yaklaşım.
6		- Düşük maliyet. - Düşük enerji ve m ² tüketimi.	- prensip olarak minimum 120 cm boşluğa yerleştirilebilir.	- Konut	- İhtiyaca yönelik tasarım. - Metrekare israfına tepki çekmek amacı ile kavramsal yaklaşım.
7		- Düşük maliyet. - Düşük enerji ve m ² tüketimi. - Geri Dönüşümlü malzeme. - PV Paneller ile elektrik üretimi.	- Hızlı ve kolay kurulum. - Taşınabilir. - Uyarlanabilir hacim.	- Barınak	- Afet bölgeleri ve göçmen sahaları için hızlı barınak çözümü. - Temel barınma ihtiyacına çözüm.

Kabinlerin en önemli özelliklerinden biri de mekânsal değerleridir. İlk bakışta daimi kullanım dışında dinlenme, doğayı deneyimleme, aile ile sosyalleşme ve vakit geçirebilme amaçlarına hizmet eden mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat şehirlerde, afet bölgelerinde ve göçmen sahaları gibi barınak ihtiyacının bulunduğu her yerde farklı örnekleri görülmüştür.

Son yıllarda gerek toplu konut gerekse müstakil konut anlayışındaki mekânlarda metrekare anlamında küçülmeler gözlemlenmektedir. Artan nüfusun barınma ihtiyaçları göz önüne alındığında bu küçülmenin kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum ihtiyaca yönelik mekân tasarımlarının yapılması ve metrekare israfının en aza indirilmesi açısından yenilikçi çözümleri de beraberinde getirmektedir. Bu yaklaşım kabinlerin sahip olduğu basit barınma ve temel ihtiyaçların giderilmesi prensibi ile örtüşmektedir. Bu anlamda mevcut konut alanlarından arta kalan tanımsız boşlukların değerlendirilmesi düşüncesi ile ortaya çıkan mekânlar barınma ihtiyacına yanıt verirken estetik kaygılar ile kentsel birer enstalasyona (yerleştirme sanatına) dönüşmektedir. Ayrıca tasarım düşüncesi içerisinde barındırdıkları sürdürülebilirlik, karbon ayak izini silme ya da azaltma gibi çevreci yaklaşımlar ile de günümüz toplumunu bilinçlendirme adına güçlü bir etkisinin bulunduğu söylenebilir.

Kent dokusu içerisine yerleştirilen barınakları kentsel kabin ya da kent kabini olarak adlandırabiliriz fakat bu yapıların ait olduğu alanların doğa olduğu gerçeğini değiştirmek mümkün görünmemektedir. Bu mimari türün yaradılışında var olan doğaya kaçış ve inziva prensibi de kabinlerin doğal alanlara özellikle de ormanlar ile özdeşleştiğinin göstergesidir. Geçmişte de var olan ve günümüzde özellikle şehirlerin kalabalığından, iş hayatından ve diğer stres öğelerinden yorulan bireylerin uzaklaşma ihtiyaçları doğaya dönüş hareketini ortaya çıkartmaktadır. Bu durum kabinlerin son yıllardaki gelişimini açıklamaktadır. ayrıca son yıllarda sadece bir insanın sığabileceği ölçülerde düzenlenmiş meditasyon kabinleri ve küçük aileler için kabin oteller ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu

noktada bir sorun öngörülebilir; doğaya kaçış talebine karşı geliştirilen ticari arzlar şehirlerdeki insan popülasyonunun yoğunlaşması ile ortaya çıkan plansız ve orantısız kentleşmeyi doğal alanlara taşıyabilir. Bu bozulmaya uğramamış doğal alanları uzun vadede tehdit eden bir durum olarak değerlendirilebilir.

Yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler ışığında kabinler hakkında;

- Sürdürülebilir bir anlayışa sahip olduğu
- Deneysel yönlerinin bulunduğu
- Kavramsal yaklaşımlar barındırdığı
- Esnek bir mimari anlayışa sahip olduğu
- İhtiyaca göre uyarlanabilir olduğu
- Barınma ihtiyacına hızlı çözüm sağladığı
- Çevre ile uyumlu, çevreci yapılar olduğu
- Metrekare israfına çözüm olabilecek nitelikte olduğu sonuçlarına varmak mümkündür.

Yenilikçi bir yaklaşım olarak adlandırabileceğimiz kentsel kabinler hayatını sokaklarda geçirmek zorunda kalan evsizler için de bir çözüm olabilir. Düşük maliyetli geri dönüştürülmüş malzemelerden gönüllülük esasına dayalı olarak kolayca üretilebilecek olan barınaklar bu sorunu ortadan kaldıracaktır. Evsizlere barınabilecekleri birer bireysel mekân verirken aynı zamanda kent dokusuna uygun ve kavramı destekleyici yerleştirmeler ile de farkındalığı artırma adına önemli etkiler yaratacaktır. Aynı şekilde afet bölgelerine de kolaylıkla uygulanabilecek çadırdan daha tutarlı bir barınak olarak ihtiyaca göre düzenlenmiş kabinler tercih edilebilir. Bu anlamda yenilikçi ve cesur fikirlerin oluşması adına proje yarışmaları ya da mimari tasarım disiplinlerinde eğitim gören öğrencilerin katıldığı çalıştaylar düzenlenebilir.

4. KAYNAKLAR

Abram, S. (2012). "The Normal Cabin's Revenge": Building Norwegian(Holiday) Home Cultures. Home Cultures, s. 233-255.

- Anker, P. (2007). Science as a vacation: a history of ecology in Norway. History of Science. Dec Vol. 45 Issue 4, p 455-479.
- Diedricksen, D. (2015). Microshelters: 59 Creative Cabins, Tiny Houses, Tree Houses, and Other Small Structures. U.S.A. Storey Publishing.
- Jodidio, P. (2014). Cabins. Almanya. Taschen.
- Kahn, L. (2012). Tiny homes: simple shelter: scaling back in the 21st century. Shelter Publications.
- Karaoğlu, Ö. (2014). Mobil mekanların iç mekan organizasyonu ve örneklerle mobil ofis tasarımlarının analizi.
- Köse Doğan, R. (2017). Karadeniz Kırsal Mimarisinin İncisi: Serender. İç Mimar 49 (ocak-şubat 2017), s:54-55.
- Kurnalı, M. ve Koca, D. (2018). Mimarlıkta Bir Mekan Üretim Aracı Olarak Kabin. ulakbilge, 6(22), s. 297-319.
- Lester, S. (1999). An introduction to phenomenological research.
- Özdamar, K., Odabaşı, Y., Hoşcan, Y., Bir, A. A., İftar, G. K., Özmen, A., & Uzuner, Y. (1999). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir. (s.1081).
- Rowan, G. (2010). Compact Cabins: Simple Living in 1000 Square Feet or Less; 62 Plans for Camps, Cottages, Lake Houses, and Other Getaways. Storey Publishing.
- The Washington Post. (1989). Scandinavian In Origin: [FINAL Edition]. The Washington Post (pre-1997 Fulltext), s. T20.
- Yücel, S. & Kariptaş Seçer, F., (2019). Mikro Hacimlerde Mobilya Sistemleri. Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 2(1), 103-112.
- URL-1, <https://www.archdaily.com/878690/sol-duc-cabin-olson-kundig> Erişim Tarihi: 03.05.2019
- URL-2, <https://www.archdaily.com/913118/elsewhere-cabin-a-sean-oneill> Erişim Tarihi: 05.05.2019
- URL3, <https://www.archdaily.com/520223/forest-retreat-uhlik-architekti>, Erişim Tarihi: 06.05.2019
- URL-4, <https://www.archdaily.com/799158/winter-cabin-on-mount-kanin-ofis-Arhitekti>, Erişim Tarihi: 09.05.2019
- URL-5, <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>, Erişim Tarihi: 11.06.2019
- URL-6, <https://www.archdaily.com/503078/boxhome-sami-rintala>, Erişim Tarihi:03.05.2019
- URL-7, <https://www.archdaily.com/285534/update-the-keret-house-the-worlds-skinniest-house-actually-built>, Erişim Tarihi: 25.03.2019
- URL-8, <https://www.archdaily.com/418486/mamelodi-pod-architecture-for-a-change>, Erişim Tarihi: 16.07.2019
- URL-9, <http://ozhanoturk.com/2017/08/29/karadeniz-derme-catma-yapilari/> Erişim Tarihi: 19.08.2019
- URL-10, https://images.adsttc.com/media/images/5c88/5789/284d/d106/bb00/024c/large_jpg/Elsewhere-cabin-a-floor-plan-main-level.jpg?1552439166 Erişim Tarihi: 12.03.2019
- URL-11, <https://www.arkitektuel.com/keret-evi/>, Erişim Tarihi:06.06.2019
- URL-12, <https://www.shutterstock.com/image-photo/detailed-traditional-granary-serender-view-black-1385215793> Erişim Tarihi: 06.08.2019.

EDİRNE BEYLERBEYİ CAMİİ'NİN MİMARİ AÇIDAN İNCELENMESİ

Gamze Fahriye PEHLİVAN^{a1}

Sorumlu Yazar: **Gamze Fahriye PEHLİVAN**; E-mail: geraybat@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada, Edirne Beylerbeyi Külliyesi'nin bir parçası olan Beylerbeyi Camii'nin mimari özellikleri irdelenmiştir. Çalışmanın materyali Beylerbeyi Camii olup yerinde yapılan tespitler, rölöve ve fotoğraflardan yararlanılmıştır. Bununla birlikte, konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Çalışma kapsamında külliyenin sadece camisi ele alınmış olup türbe, hazire ve hamam yapıları, çalışma konusunun dışında tutulmuştur.

Beylerbeyi Camii, ters T şeklindeki zaviyeli bir cami olup Bursa üslubundaki bu tip yapıların genel tipolojisine uygun bir plan şeması vermektedir. Beylerbeyi Camii'nin ibadet mekânının yarım altıgen bir şekle sahip olması ve üst örtüsünün dilimli kubbeden oluşması, bu yapıyı diğerlerinden farklı hale getirmektedir.

Bunun dışında kesme taş duvarların üzerindeki kirpi saçaklar, kalem işleri ve süslü yazılar da yapının dikkat çekici özellikleri arasındadır. Yapılan araştırmalara göre bu yapının fazla sayıda onarım gördüğü ve bu onarımlar sırasında yapının özgünlüğünün zarar gördüğü söylenebilir. Bunun yanı sıra yapının koruma sorunları da mevcuttur. Ancak buna rağmen yapı, belli bir sanat üslubunu yansıtmaya ve üslubun nadide örneklerinden biri olması yönüyle mimarlık tarihi açısından önem arz etmektedir. Bu özelliğiyle korunması gerekli bir kültür varlığıdır. Korunarak gelecek nesillere aktarılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler

Beylerbeyi Camii
Ters T Planlı Camii
Zaviye

THE ARCHITECTURALLY EXAMINATION OF EDİRNE BEYLERBEYİ MOSQUE

Abstract

In this study, the architectural features Beylerbeyi Mosque that is a part of Edirne Beylerbeyi architectural complex were dealt with. The material of the study is Beylerbeyi Mosque and determinations on place, measured drawing in situ and photographs were utilized. In addition to this, literature review about the subject was made. In the extent of study, only the mosque was dealt with. Tomb, burial area and hammam are not included in the study.

Beylerbeyi Mosque is a zaviyah mosque in reverse T shape and it shows a plan scheme appropriate for the general typology of these kind of buildings in Bursa style. The fact that sanctuary of Beylerbeyi Mosque has a half hexagonal shape and the upper part consists of cusped dome makes this building different from other.

Apart from this, sawteeth eaves, ashlar stone works, stenciled decoration and ornate calligraphy (sulus) are also noticeable. According to the researches made, it can be said that this building has been repaired pretty much and during these repairs, the authentic value of it could be harmed. In addition, there are conservation problems of the mosque. Despite this, it carries importance in terms of the fact that it reflects a particular art style and it is one of the unique samples of the style. Because of this feature, it is a cultural asset needing to be conserved. Necessary works should be made in order to conserve it, transfer to future generations.

Keywords

Beylerbeyi Mosque
Reverse T Type Mosque
Zaviyah

^a Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Sivas; ¹ORCID 0000-0001-5293-863X

Makale Bilgisi: Araştırma Makalesi Başvuru: 12.12.2019; Düzeltme: 17.12.2019; Kabul: 18.12.2019; Çevrimiçi yayın: 25.12.2019

Atf için: Pehlivan, F. G., (2019). Edirne Beylerbeyi Camii'nin Mimari Açısından İncelenmesi, ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 3:2, 111-120.

© 2019 ATA PTD, Tüm Hakları Saklıdır

edici değildir (Osman, 1999,101). Ayverdi (1989,377), Sicilli Osmani'den elde edilen bilgiye göre o dönemde şarabdar isminin kullanılmadığını, doğrusunun bostancıbaşı olduğunu ifade etmiştir (Ayverdi, 1989, 377).

1428-1429 tarihli bir vakfiyede, caminin, Rumeli Beylerbeyi (Mir-i Mirân) Yusuf Paşa tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir (Arseven, 1965, 275; Ayverdi, 1989, 377; Bayrak, 1994, 182; Osman, 1999,101; Cantay, 2002,37; Aslanapa, 2004, 71; Dündar, 2007, 121; Kuban, 2007,117). Cami ismini, Yusuf Paşa'nın unvanı olan Mir-i Mirân yani Beylerbeyi'nden almaktadır (Ayverdi, 1989, 377). Halk arasında camiyi yaptıran Beylerbeyi Sinan Paşa olarak geçse de (Eriş vd., 2013, 88), Aslanapa (2004, 71), yaptıranı Beylerbeyi Sinaneddin Yusuf Paşa olarak tanımlamaktadır. Ayverdi (1989, 377) ise 15. yüzyıldan sonra Yusuf isminin "Sinan" ya da "Sinaneddin" mahlasını aldığı ifade etmiştir. 1429/1430 tarihli vakfiyede hamam, han ve dükkânların bu yapıya gelir olarak inşa edildiğinden bahsedilmektedir (Kuban, 2007, 117).

1509 yılındaki depremden zarar gören cami (Kazancıgil, 1999), 16. yüzyılda tamir görmüştür (Kuban,2007, 117). Daha sonra 1752 yılındaki depremden etkilenen cami (Kazancıgil, 1999), 1819 yılında Edirne Valisi Celal Paşa tarafından tekrar tamir ettirilmiştir (Osman, 1999,102). Cami, 1829, 1910 ve 1953 yıllarında Edirne'de meydana gelen depremlerden de zarar görmüştür (Kazancıgil, 1999; Osman, 1999,101-102).

Rıfat Osman, 1917 yılında minarenin külahının yıkılmış, bazı taşlarının ve sıvasının dökülmüş olduğunu ifade etmektedir (Osman, 1999,101), (Resim 2). Araştırmacı yazar Rıfık Melül Meriç de Edirne Vakıflar Müdürlüğü'ndeki 16.06.1936 tarihli bir belgeye göre, Beylerbeyi Camii'nin o dönemde kısmen yıkık olduğunu, kurşun kaplamaların ve pencerelerin olmadığını ve kubbenin çatlamış olduğunu ifade etmiştir (Meriç, 1963), (Resim 3).

Sedat Çetintaş ise yerinde yaptığı incelemenin akabinde, Vakıflar Genel Müdürlüğüne 19.04.1938 tarihli bir rapor hazırlamıştır.

Rapora göre Beylerbeyi Camii'nin 1. derece korunması gerekli bir eser olduğunu ve onarım ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (Meriç, 1963).

Resim 2. Beylerbeyi Camii 1917 Yılına Ait Bir Fotoğraf (Osman, 1999,101).

Resim 3. Beylerbeyi Camii'nin 1932 Yılında Çekilen Fotoğrafı (Tuğrul ve Kazancıgil, 2000)

1964-1969 yılları arasında, esaslı bir restorasyon geçirmiştir. Yıkık olan mihrap ve minare peteği yeniden yapılmıştır. Caminin kesme taş olan cepheleri, yine kesme taşla onarılmıştır. Minare ise daha önceki bir dönemde yenilenmiştir (Ayverdi, 1989). Ekrem Hakkı Ayverdi, mihrabın, normal aksından 6 derece kaymış olarak inşa edildiğini ifade etmektedir (Ayverdi, 1989,378). Son olarak 2015 yılında Beylerbeyi Camii'nin çevre düzenlemesi, elektrik tesisatı ve WC onarım işi yapılmıştır.

4. MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Beylerbeyi Camii'nin cümle kapısından girildikten sonra, mihraba kadar doğrusal bir aks üzerinde, önce merkezi kubbeli ana mekân, ardından ibadet mekânıyla karşılaşmaktadır (Resim 4). Cami bu mimari özellikleriyle Edirne'deki Gazi Mihal Camii'ye de benzemektedir. Yapım yıllarının yakın olması da bu fikri desteklemektedir (Gazi Mihal Camii 1421 yılında yapılmıştır). Büyük kubbedeki fener, Gazi Mihal Camii'de yoktur.

Ayrıca Beylerbeyi Camii'nin aslında son cemaat mahalli yoktur. Bu alan 1845 yılında ahşap olarak inşa edilmiştir. Ancak sonradan dönemin Vakıf müdürü Sadreddin Bey tarafından yıkılmıştır. Son cemaat mahallinin yıkılması, caminin giriş cephesindeki duvarı, yağmurdan koruyamadığından, duvarın su alarak harcın bozulmasını hızlandırmıştır. Daha sonra bu duvara kireç badana yapılmıştır (Osman, 1999,102). Günümüzdeki son cemaat mahalli, sonradan yapılmış olup altı adet kare sütundan oluşmaktadır (Bayrak, 1994, 183), (Resim 5, 6).

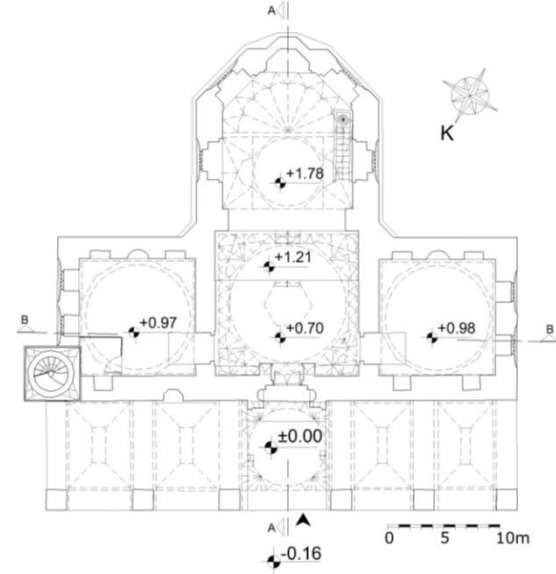
4.1. Plan Özellikleri

Beylerbeyi Camii, Ters T planlı bir camidir (Ayverdi, 1989, 378). Bu tip camiler; imaret, zaviyeli cami, kanatlı cami, Bursa tipi cami, çok fonksiyonlu cami gibi farklı isimlerle anılmaktadırlar (Budak, 2016, 22; Ayverdi, 1989, 378). Bu yapılar, imaret, zaviye ve ibadet olmak üzere birçok işlevi bünyesinde barındırmaktadır. İznik Nilüfer Hatun İmaret, hala imaret ismini kullanmaktadır. Ancak günümüzde imaret ve zaviye fonksiyonunu yitirdikten sonra, bu yapıların çoğu sadece cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple isimleri sonraki dönemlerde cami olarak değiştirilmiştir (Budak, 2016, 22).

Ters T planlı camiler, belirgin tipolojik özellikler göstermektedir. Bu yapıların genel planı, şu şekildedir: Merkezi kubbe altı eğitim alanı, bunların her iki yanındaki mekânlar zaviye, merkezi kubbenin güneyindeki mekan ibadet alanı olarak kullanılmıştır. İncelenen Beylerbeyi Camii de, İznik Nilüfer Hatun İmaret, İznik Yakup Çelebi Camii, Bursa Orhan Camii, Edirne Muradiye Camii, Milas Firuz Bey Camii gibi bu tipolojideki birçok camiyle ortak özellikler göstermektedir (Budak, 2016, 22), (Resim 4).

Son cemaat mahallinden geçip merkezi kubbe altı mekânına ulaşıldığında kare bir hacimle karşılaşılır. Fenerli kubbeye sahip bu mekânın, orijinalinde fenerin tam altına gelecek şekilde bir şadırvan olduğu bilinmektedir. Bu mekân ile eyvan, geniş bir sivri kemerle ve 75 cm'lik kot farkıyla

ayrılmaktadır¹, (Resim 5). Eyvan, mihraba paralel doğrultulu bir dikdörtgen ve dikdörtgenden hemen sonra yarım altıgenle sonlanan ibadet mekânından oluşmaktadır (Arseven, 1965, 275; Kuban, 2007, 119), (Resim 4). Kuban (2007)'a göre kare mekân ile eyvan arasındaki bu mekânsal ayırım, Bursa Yeşil Zaviye'deki gibi, bu yapının cami olarak değil zaviye olarak yapıldığını, ibadet için eyvanın kullanıldığını kanıtlamaktadır.

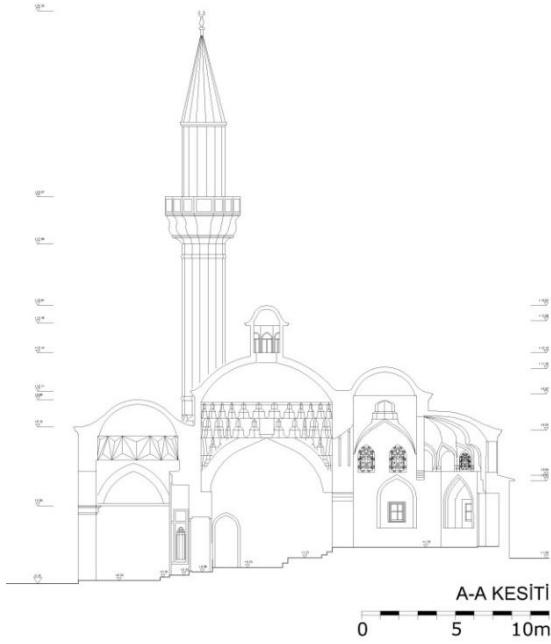

Resim 4. Beylerbeyi Camii'nin Planı (Ayverdi, 1989, 378'den yararlanılarak Gamze Pehlivan ve Funda Aşut tarafından çizilmiştir.)

Bursa üslubundaki Ters T planlı camilerde, genel olarak kare şeklindeki merkezi hacimden sonra mihraba doğru yine kare şekilli bir hacmin eklendiği görülmektedir. Oysaki Beylerbeyi Camii'yi diğerlerinden ayıran özgün özelliği, merkezi kare hacimden sonra yarım altıgen formlu bir eyvanın tercih edilmesidir (Kuban, 2007, 119). Bu plan şemasında benzer bir başka yapı da, 13 yıl sonra yapılmış olan Tire Yeşil İmaret (Tire Yahşi Bey İmaret, Tire Yeşil Camii)'dir (Ayverdi, 1989, 378; Aslanapa, 1998, 26; Kuban, 2007, 117), (Resim 7). Beylerbeyi Camii, Tire Yeşil İmaret'ten daha küçüktür (Ayverdi, 1989, 378). Bir diğer benzer örnek de Ankara Karacabey İmaretidir (Acar, 2013,323), (Resim 7).

¹ Cami, eğimli arazi üzerine yapıldığından bina içerisinde farklı kotlardan kaynaklanan mekânlar oluşmuştur. Bu durum,

bütüncül mekan oluşumundan ziyade, her bir kubbe altının ayrı bir mekâna dönüşmesine neden olmuştur.

Resim 5. Beylerbeyi Camii'nin A-A Kesit (Ayverdi, 1989, 379'dan yararlanılarak Gamze Pehlivan ve Funda Aşut tarafından çizilmiştir.)²

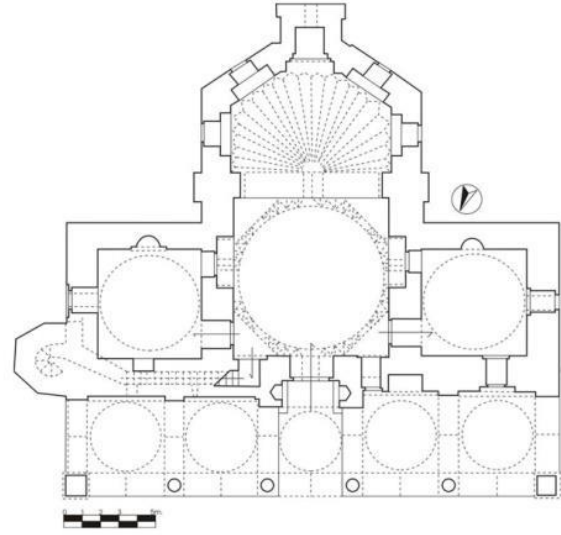
Merkezi kubbe altı mekânın sağında ve solunda yine kare şekilli iki mekân daha bulunmaktadır (Resim 4). Zaviye olarak kullanılmış bu iki mekân, bu tip camilere yukarıda bahsedilen isimlerin verilme sebebidir. Bir basamakla yükseltilmiş olan bu mekânlarının içinde, dörder tane niş, birer tane ocak ve ikişer tane pencere yer almaktadır (Ayverdi, 1989, 378; Aslanapa, 2004, 71). Yapının bu bölümü, İznik Nilüfer Hatun İmaretine benzemektedir. (Aslanapa, 2004, 71).

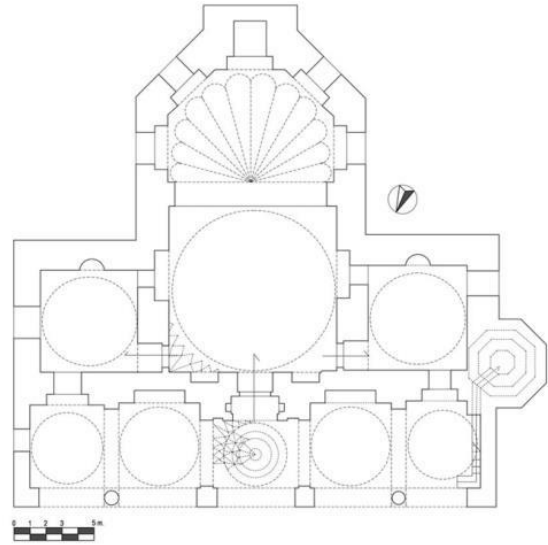
Resim 6. Beylerbeyi Camii Kuzeybatı Cephesi (07.06.2019).

II. Murat Döneminde bu yapıların giriş bölümü sadeleşirken, tabhaneler bağımsız hale

gelmiştir (Kuban, 2007, 117). Erken dönemde gezgin dervişlerin barınma ihtiyacının karşılandığı bu zaviyeler, ilerleyen dönemlerde işlevini yitirmiştir. Günümüzde Kur'an eğitiminin verildiği mekân olarak değerlendirilmiştir. Girişte soldaki zaviyenin içine metal ve cam malzemeden yapılmış, imam odası olarak kullanılan küçük, muhdes bir oda eklenmiştir (Resim 14).

TİRE YAHŞİ BEY İMARETİ

ANKARA KARACABEY İMARETİ

Resim 7. Tire Yahşibey ve Ankara Karacabey İmaretleri (Acar, 2013,323).

4.2. Cephe Özellikleri

Yapının duvarları, dolma duvar şeklinde olup (Aslanapa, 1949, 91-92) ana duvarları, minaresi ve silmeleri kesme taştan örülmüştür.

² Çizim aşamasında birlikte çalıştığım Y. Mimar Funda Aşut'a teşekkür ederim.

Son cemaat mahallindeki revak ayakları ve kemerleri kesme taş olarak giriş cephesinin duvarları sıvalı olarak inşa edilmiştir. Bu duvar üzerinde bulunan giriş kapısı, kesme taştan sivri kemerli olarak yapılmıştır. Giriş kapısının etrafını profilli dikdörtgen söve dolanmaktadır. Giriş eyvanının sağında ve solunda yarım altıgen planlı iki adet niş bulunmaktadır (Ayverdi, 1989,378). Ahşap kapının etrafında ise basık kemerli mermer söve yer almaktadır. Mermer sövenin üzerinde küçük bir parça halinde kitabe bulunmaktadır (Resim 8,9). Caminin diğer cephelerinde sıva yoktur (Resim 10,11).

Resim 8. Beylerbeyi Camii'nin Kuzey Köşesi (09.04.2010).

Duvarlar oldukça kalın (106-133 cm) olup bu kalınlığı daha az göstermek için pencere nişine kademe yapılmıştır. Pencereilerin ve giriş kapısının orijinal olmadığı ve caminin içinde çimento harçlı sıva ve beyaz boyanın kullanıldığı görülmektedir.

Alt kattaki dikdörtgen pencereler, lokma parmaklıklıdır. İçte ise orijinal olmayan çirali çamdan iki kanatlı ahşap doğrama kullanılmıştır. Üst kattaki pencereler, dış duvarla aynı hizada olup dışlık (tepe penceresi) olarak yapılmıştır. İçteki vitraylı alçı (revzen) pencereyi korumak için yapılan bu pencereler,

yuvarlak formlu camların şaşırtmalı olarak dizilmesiyle oluşturulmuştur (Resim 10,11).

Resim 9. Beylerbeyi Camii'nin Kuzey Köşesi (07.06.2019).

Resim 10. Beylerbeyi Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi (07.06.2019).

Resim 11. Beylerbeyi Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi (07.06.2019).

Saçak ve pencere silmeleri, binanın cephesine hareketlilik katmıştır. Giriş kapısını çevreleyen küfeki taştan yapılmış söve, cephede kapıyı vurgulamak için kullanılmıştır. Girişin sağındaki ve solundaki duvarda sülüsle Allah ve Muhammed yazmaktadır. Duvardaki mihrabiye ise son cemaat mahallindeki cemaat için içerideki mihrabın yönünü gösteren işlevsel bir öğedir.

4.3. Üst Örtü

Camiye girildiğinde öncelikle 7 m çapında merkezi büyük bir kubbe görülmektedir. Sekizgen kaide üzerine oturan bu kubbeden kare mekâna geçiş dört sıra badem ve stalaktitle yapılmıştır. Bunun iki sırası kasnak boyunca dönmektedir (Resim 12). Bu kubbenin ortasında altıgen formlu bir fener yer almaktadır (Ayverdi, 1989, 378; Aslanapa, 2004, 71).

Merkezi büyük kubbeden sonra büyük bir sivri kemer, bu kemerden sonra yatık bademlere oturan sekizgen kasnak ve kasnak üzerinde ise 3 m çapında küçük bir kubbe yer almaktadır (Ayverdi, 1989, 378; Kuban, 2007,119). Bu küçük kubbenin kenarlarında kalan alanlar, yarım yıldız tonozla kapatılmıştır (Aslanapa, 2004, 71). Bu bölüm, küçük bir sivri kemerle sonlanmaktadır. Küçük sivri kemerden sonra 6,3 m çapında iç bükey, dilimli yarım kubbe gelmektedir (Arseven, 1965, 276; Bayrak, 1994, 183; Ayverdi, 1989, 378), (Resim 13). Bu kubbenin dilimleri, çift konsollar tarafından taşınmaktadır (Kuban, 2007,119).

Aslanapa, (2004; 71), büyük kubbeden bağımsız bir şekilde, ilk defa yarım kubbe denemesi yapıldığını ifade etmektedir. Benzer bir deneme, yine ters T planlı bir başka yapıda da görülmektedir. Tire'deki Yeşil İmare'te, Beylerbeyi Camii'den farklı olarak merkezi kubbeden hemen sonra yirmi iki dilimli yarım kubbe eklenmiştir (Aslanapa, 1998, 26).

Beylerbeyi Camii'nin zaviye bölümleri, sekizgen kasnak üzerine oturan kubbeye örtülü olup merkezi kubbeden daha alçaktır. Bu kubbelerden kare mekâna geçiş oldukça sade olup pandantiflerle yapılmıştır.

Resim 12. Beylerbeyi Camii'nin İbadet Mekânından Giriş Mekânına Bakış (07.06.2019)

Son cemaat mahallinde, giriş kapısının aksındaki revak, kubbeye örtülmüş olup kare mekâna geçiş mukarnasla tamamlanmıştır. Diğer revaklar ayna tonozla örtülmüştür. Son cemaat mahallindeki bu kubbe, diğer tüm kubbelerden alçak olup camiyi insan ölçeğine indiren bir elemandır. Giriş vurgusunu arttırmak için yanlarındaki diğer tonozlardan daha yüksek tasarlanmıştır. Yapının üst örtüsü, kurşun kaplıdır.

Resim 13. Beylerbeyi Camii'nin İbadet Mekânı (07.06.2019).

Resim 14. Beylerbeyi Camii'nin Zaviye Mekânı (07.06.2019)

4.4. Süsleme

Erken Dönem Osmanlı mimarisine (Bursa üslubuna) uygun olarak cami iç mekânında sade bir süsleme anlayışı görülmektedir. Kubbe geçişlerinde pandantif ve mukarnaslar kullanılmıştır. Mihrap önündeki alan ise

mihrap vurgusunu arttırmak için dilimli yarım kubbe ile örtülmüştür (Resim 13).

Cephedeki zemin kat pencerelerinin etrafında mermer söve dolanmaktadır. Pencerenin üzerinde duvarla aynı malzemeden kesme taş kemer ve kemerin altında taş söve, sövenin etrafında pencereyi vurgulayan dikdörtgen profil dolanmaktadır. Üst kat pencereleri vitraylı revzen ve dışlık kısmından oluşmaktadır (Resim 13,14). Duvarla aynı taştan sivri kemerli söve, sövenin etrafında dikdörtgen profil mevcuttur.

Duvar bitiminde bulunan profilli silmeler ve silmelerin üzerindeki iki sıra tuğla kirpi saçaklar, cepheye hareket veren süsleme unsurlarıdır. Son cemaat mahallindeki gergi çubuklarının oturduğu üzengi taşları da profillidir.

Resim 15. Orijinal Kufi Süsleme ve Ahşap Atkı (09.04.2010)

İç mekânda, merkezi kubbe altı mekânından ibadet kısmında geçişte kullanılan büyük sivri kemerin karnında, sarı boyalı orijinal kufi süsleme ve strüktürel olmaktan ziyade süsleme amaçlı kullanılan iki adet ahşap atkı bulunmuştur (Aslanapa, 1949, 91-92), (Resim 15). Restorasyon sırasında bu kısım sıva ile örtülmemiş açıkta bırakılarak korunmuştur. Bunların yanı sıra, Aslanapa, (2004; 71), geçmişte caminin ceviz oyma pencere kapakları ve kalemişlerinin olduğunu ifade etmektedir.

5. SORUNLAR

1960'lı yıllarda yapılmış belgeleme çalışmalarında yapının orijinal tuğla kubbelerinin kısmen yıkılmış olduğu, yer yer

ise yüzeyinde bitkilenmelerin meydana geldiği görülmektedir. 1964 yılındaki restorasyonda ise kubbeler betonarme sisteme dönüştürülmüştür. Bu betonarme sistemin sorunları şunlardır:

- Betonarmenin ana malzemesi olan çimento ile geleneksel taş malzemenin birbiriyle uyumlu çalışmamasıdır. Benzer durum, son cemaat mahallinde yer alan betonarme gergiler için de geçerlidir.
- Geleneksel yığma kubbelerden daha ağır olan betonarme kubbelerin taş duvara aşırı yüklemeye yapması sonucu, duvar yüzeyinde çatlakların oluşmasıdır (Özellikle de sivri kemerin tepe noktasından yukarı doğru). Çatlaklar hem iç mekânda hem de cephede izlenmektedir.
- Caminin orijinalinde olmayan betonarme kubbenin uygulanması koruma ilkeleri açısından problem oluşturmaktadır. Yapının özgünlüğü zarar görmüştür.

Bunların dışında yapıyla ilgili olarak aşağıdaki sorunlar da gözlemlenmektedir.

- Yapının belli bir yüksekliğine kadar, yeşil alg, kara yosunu, sarı ve gri liken gibi biyolojik oluşumlar gözlemlenmektedir (Resim 9,10, 11).
- Üst örtüden suyun tahliye edilememesinden dolayı, saçaktan taşıp aşağıya sızan ve/veya tonoz üzerinde biriken su, yüzeylerde siyah lekelenmeler oluşturmuştur (Resim 9).
- Çatıda iki kubbe arasında oluşan yatay dere, çörtlenler ile tahliye edilmeye çalışılsa da yeterli olmamıştır.
- Güneydeki çörtenden akan su, duvar yüzeyinde bozulmalara neden olmuştur.
- Kuzeybatı tarafındaki istinat duvarında yer yer yosunlar görülmektedir.
- Minare küpü, alt simidi ve şerefe altındaki taş yüzeyinde siyah lekeler oluşmuştur (Resim 10).
- Cephelerde üst sıra dışlık pencerelerin alt sövelerinde suya bağlı siyah

lekelenmeler oluşmuştur (Resim 9,10, 11).

- 1964-1969 restorasyonundan sonra, caminin mihrap kısmı, orijinalliği bozularak dışarıya doğru çıkartılmıştır. Bu çıkıntının üzeri kurşun, bir saçakla örtülmüştür. Sonraki yıllarda ibadet mekânının olduğu kısmın tamamına 19 cm kalınlığında 120 cm yüksekliğinde bir set duvarı eklenmiştir. Ancak zemindeki nem, bu setin bitim hizasından sonra tekrar kusmuştur (Resim 11).
- Çatının kurşun kaplamaları yer yer bozulmaya başlamıştır.
- Cami dış cephesinde ve iç mekânda nem etkisiyle çiçeklenmeler oluşmuştur. Bu durum, sıva yüzeyinin pul pul dökülmesine sebep olmaktadır.
- Giriş aksındaki betonarme gerginin beton kısmı sıyrıldığından içteki donatı açığa çıkmış ve korozyona uğramaya başlamıştır. Güneybatıdaki betonarme gergi de üzengi taşıyı patlatmıştır (Resim 6).
- Yapının güneybatı cephesinde, yapıya bitişik vaziyette bir incir ağacı, kuzeydoğu cephesindeki pencere sövesinde bitki çıkmıştır (Resim 10).
- Giriş kapısının önüne rüzgâr geçişini önlemek amacıyla branda germek için çimento harçla metal aparat tutturulmuştur (Resim 8).
- Yapının güneydoğu cephesinin sol tarafındaki duvarına çeşitli isimlerin kazındığı görülmektedir.

6. SONUÇ

Erken Osmanlı mimarisinin önemli örneklerinden olan ters T planlı camilerin genel mimari özellikleri irdelendiğinde, orta eksende kubbeli mekânın her iki yanında kare mekânlar ve orta eksenin mihraba doğru devam eden ibadet mekânı olduğu bilinmektedir. Edirne Beylerbeyi Camii, genel tipolojinin içine girmekle beraber, orta eksenindeki kubbeli mekândan sonra güneye doğru yatay dikdörtgen olarak uzayan mekân ve bu mekâna eklenen dilimli kubbeye sahip mihrap kısmıyla diğer örneklerden farklılaşmaktadır. Dilimli kubbe, yarım yıldız tonozlar, mukarnaslar, vitraylar, silmeler ve

kirpi saçaklarla sade bir güzellik sunan yapı, plan tipolojisiyle de mimarlık tarihinde önemli bir yer edinmiştir.

Mimarlık tarihi açısından büyük önem taşıyan bu yapının koruma sorunlarının ivedilikle çözülmesi gerekmektedir. Kemerlerin tepe noktasındaki çatlaklar, çatlak monitörüyle takip edilmeli, çatlakta herhangi bir ilerleme olup olmadığı tespit edilmelidir. Çatlakta ilerleme yoksa çatlak onarımına geçilebilir. Ancak çatlakta ilerleme varsa derhal müdahale edilmelidir. Yapıya ağır yük veren betonarme kubbeler yerine geleneksel teknikle, özgün malzemeyle yeniden kubbe yapılması önerilebilir, kubbe kasnağına güçlendirme yapılabilir. Zemin seviyesinde meydana gelen nem problemini engellemek için yapının etrafına drenaj sisteminin uygulanması, gerekirse temele su yalıtımı uygulanması, çatı ve saçak sisteminde su taşmasının önlenmesi için doğru detay çözümü, çörtlenlere zincir takılması, pencerelerin profillerinde ve minarede su birikmesini önlemek için yatay doğrultulu yüzeylere uygun eğimin verilmesi, istinat ve cami duvarındaki biyolojik oluşumların, lekelenmelerin ve çiçeklenmenin temizlenmesi, çatı kaplamalarından bozulanların yenilenmesi, revak aralarındaki gergilerin ahşap olanlarla değiştirilmesi, sonradan takılan metal aparatların sökülmesi gerekmektedir.

Bu önlemlerin alınmaması, yapı üzerinde daha yoğun bozulmalara neden olacaktır. Bozulma derecesinin artması durumunda da yapılacak uygulamalar daha derin müdahaleler içerecektir. Carta Del Restauro (1931) Madde 1'in de desteklediği gibi koruma ilkelerinde temel hedef, anıtların düzenli bakımlarının yapılarak bozulmaların meydana gelmesini önlemek olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acar, T. 2013. Tabhaneli Camilerin Tipolojisi Üzerine Bir Deneme. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi. 28, 303-326.
- Arseven, E. C. 1965. Türk Sanatı Tarihi: Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyinî

- Sanatlar. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 275-276.
- Aslanapa, O. 2004. Osmanlı Devri Mimarisi. İnkılap Kitabevi, İstanbul, 71-73.
- Aslanapa, O. 1949. Edirne’de Osmanlı Devri Abideleri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul, 91 – 92.
- Aslanapa, O. 1998. Erken Osmanlı Dönemi Edirne Eserleri. Kültür Sanat Dergisi. Edirne Özel Sayısı (39), 24-31.
- Ayverdi, E. H. 1989. Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murat Devri. 2. baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 377-381.
- Bayrak, M. O. 1994. Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu. Remzi Kitabevi, İstanbul, 182-183.
- Budak, A. 2016. İmarat Kavramı Üzerinden Erken Osmanlı Ters T Planlı Zaviyeleri İle Aşhanelerin Lişkisi: Osmanlı Aşhanelerinin Kökenine Dair Düşünceler. METU JFA, 1, 21-36.
- Cantay, G. 2002. Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 37.
- Dündar A. 2010. Edirne Şehri ve Tarihi Eserleri (1918 yılına ait bir haritaya göre) Dini Araştırmalar. Mayıs-Ağustos 2007, 28, 119-140.
- Edirne Belediyesi Arşivi, 2011.
- Eriş, M., Küçük, C., Tuna, K., Yetiş, K., Mülayım, S., Çobaoğlu, A., Özcan İ., Kazancıgil, R. 2013. Sâlnâmelere Göre İdarî, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı. Edirne İl Valiliği Kültür Yayınları, Edirne, 88.
- Eyice, S. 1992. Beylerbeyi Cami ve Külliyesi. TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 6. Cilt, İstanbul, 74.
- Kazancıgil, R. 1999. Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi, Edirne Valiliği Yayınları, Edirne, 33-162.
- Kuban, D. 2007. Osmanlı Mimarisi, YEM Yayını, İstanbul, 117-119.
- Meriç, M. R. 1963. Edirne’nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında, Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri. Berksoy Matbaası, İstanbul, 439-536.
- Osman, R. 1999. Edirne Evkaf-I İslamiyye Tarihi - Camiler ve Mescitler. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 101-103.
- Tuğrul, M. ve Kazancıgil, R. 2000. Edirne’de Osmanlı Döneminden 2000 Yılına Kalan Mimari Eserler Albümü, Edirne Valiliği Yayını, İstanbul.

KIYI ALANLARINDAKİ ENDÜSTRİ MİRASININ KENTSEL YENİLEMEDEKİ ROLÜ: HALIÇ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Emre İPEK^{a1}, Süleyman BALLYEMEZ^{b2}

Sorumlu Yazar: **Emre İpek**; E-mail:emreipkm@gmail.com

Özet

Anahtar Kelimeler

Kentsel Yenileme
Endüstri mirası
Kıyı alanları
Haliç

Çalışma kapsamında kıyı alanlarındaki endüstri mirasının kentsel yenileme projelerinde kültür endüstrisi bağlamındaki potansiyeli ele alınmıştır. Bu çerçevede araştırma sahası olarak belirlenen İstanbul kentinin Haliç su yolu bölgesi ve arka alanındaki endüstri mirası incelenmiş ve kentsel yenilemeye konu olmamış fakat olası kentsel yenilemede tetikleyici rolü olacağı düşünülen yapı ve alanlar ortaya konulmuştur. Bölgenin kentsel yenileme potansiyelinin yüksek olduğu ve olası kentsel yenileme çalışmasında dönüşümü tetikleyeceği öngörülen Unkapanı Un Fabrikası, Kasımpaşa Un Farikası, Tersane-i Âmire ve Azapkapı Perşembe Pazarı bölgesinin kültürel kimlikleri ortaya konulmuştur.

THE ROLE OF INDUSTRIAL HERITAGE IN COASTAL AREAS IN URBAN RENEWAL: AN INVESTIGATION ON İSTANBUL HALIÇ

Abstract

Keywords

Urban renewal
Industrial heritage
Culture Industry
Golden Horn

Within the scope of the study, urban renewal projects in coastal areas with high cultural value were discussed. In the studies carried out, the triggering role of the cultural industry in urban renewal studies was revealed. As a result of these researches, the urban renewal potential of the city of Istanbul, which is identified as the study area, in the Golden Horn waterway region and its rear area was evaluated. As a result of the researches and field trips, the cultural heritage of the Haliç waterway and its rear area was examined and the structures that were not subject to urban renewal but which were thought to have a trigger role in possible urban renewal were revealed. The cultural identities of Unkapanı Flour Factory, Kasımpaşa Flour Factory, Tersane-i Amire and Azapkapı Perşembe Pazarı which are predicted to have high urban renewal potential of the region and which will trigger the transformation in the possible urban renewal study have been revealed.

*Bu çalışma İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Yüksek Lisans programı kapsamında hazırlanmıştır.
^a İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Yüksek Lisans Programı, İstanbul; ¹ORC-ID 0000-0003-3788-1609

^b İstanbul Aydın Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul; ²ORC-ID 0000-0001-5428-8829

Makale Bilgisi: Tez Özeti Başvuru: 21.11.2019; Düzeltme: 11.12.2019; Kabul: 12.12.2019; Çevrimiçi yayın: 25.12.2019

Atf için: İpek, E., Balyemez, S., (2019). Kıyı Alanlarındaki Endüstri Mirasının Kentsel Yenilemedeki Rolü: Haliç Üzerine Bir İnceleme, ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 3:2, 121-132.

© 2019 ATA PTD, Tüm Hakları Saklıdır

1. GİRİŞ

18. yüzyılda gerçekleşen sanayi devrimi ile beraber sanayi ve depolama alanları kıyı alanlarında yoğun olarak yer almışlardır. Fakat teknolojinin daha da gelişmesi ile beraber ileri teknoloji üretim tesisi ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu durum kıyı alanlarındaki sanayi-depolama alanlarının terk edilmesine sebep olmuştur. Böylece kültürel değeri yüksek kıyı alanlarında kentsel yenileme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamında kentsel yenileme, endüstri mirası ve kıyı alanları kavramları incelenip uluslararası kentsel yenileme projelerinde kültür endüstrisinin yenileme çalışmalarındaki tetikleyici rolü irdelenmiştir. Bu bağlamda Haliç suyunun kıyıları referans alınıp 400 metre içeri alan taranıp asıl çalışma alanı belirlenmiş ve bu alanın arkasında kalan ve 500 metre içerideki bölgeler arka çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Alanda yapılan incelemeler neticesinde; Haliç suyu ve arka alanındaki bölgenin kentsel yenileme potansiyeli değerlendirilmiş ve bölgedeki kentsel yenileme çalışmalarının kapsamı üzerinde durulmuştur. Bölgede kentsel yenileme çalışmasına konu olmamış Unkapanı Un Fabrikası, Kasımpaşa Un Farikası, Tersane-i Âmire ve Azapkapı Perşembe Pazarı bölgesinin kültürel kimlikleri ortaya konulmuştur.

2. ENDÜSTRİ DEVRİMİ VE TEKNOLOJİK GELİŞİM

2.1. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler

18. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan ‘Endüstri Devrimi’ tüm dünyayı etkileyen ve sonuçları günümüze kadar uzanan bir süreci başlatmıştır. Sosyal, teknolojik, siyasal ve iktisadi boyutları ile bu gelişmeler 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarına kadar sürmüştür. İlk kez İngiliz Ekonomisti Arnold Toynbee tarafından kullanılan ‘‘Endüstri Devrimi’’ terimi el ile üretimin makineler tarafından yapılması ve fabrika oluşumuna geçiş olarak tanımlanmıştır (Köksal, 2005). İngiltere’ de ulaşım açısından önemli bir avantaj olarak nehirlere ulaşmak kolaydı ve yaygın bir demiryolu ağı da mevcuttu. Bu sayede ulaşım ve iletişim kolay ve ucuzdu. Bu

avantajlar nedeniyle İngiltere’de başlayan gelişmeler, 19. yüzyılın başlarından itibaren Fransa, Almanya, Belçika gibi diğer Avrupa ülkeleri ile ABD’ye yayılmış ve yünlü dokuma, kömür üretimi, demir-çelik gibi sanayi kollarına yansımıştır. 20. Yüzyılın başlarında da İtalya, Hollanda gibi Avrupa ülkeleri ile Japonya ve Rusya kendi Endüstri devrimini yaşamaya başlamıştır. Bu dönemlerin ilk teknik yenilikleri, pamuk ve dokuma üretiminde gerçekleşmiştir.

2.2. Endüstri devriminin Osmanlı İmparatorluğuna yansımaları

‘‘Endüstri Devrimi’’nin 19. yüzyılda Osmanlı Devleti üzerinde yansımaları olmakla beraber, el ile veya basit aletlerle küçük ölçekli üretim eskisi gibi sürmüştür. Ağırılık olarak 1850 ‘den sonra yabancı sermaye sayesinde kentteki sanayi yapılarının sayısı ve türü fark edilir biçimde artmıştır. Bu süreçte genel olarak Almanya, Fransa ve Belçika’dan getirilen üretim teknikleri ve makineler kullanılmıştır (Azizi Sadatlou, 2014).

Ancak endüstriyel teknolojinin, uzmanların ve yapı parçalarının yurt dışından gelmesi dışa bağımlılığı oluşturmuş ve sanayi çabalarının ülke topraklarında köklü bir gelişim yapmasına mani olmuş ve bir girişim çalışması olarak kalmasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu endüstri devrimi neticesinde Avrupa’daki 19. Yüzyıl gelişimlerinden olumsuz yönde etkilenmiştir. İslah-ı Sanayi Komisyonu’nun raporuna göre İstanbul ve Üsküdar’da bulunan 2750 adet kumaşçı tezgâhında çalışan 3500 kişinin, 30-40 yıl içinde 25 tezgâh ve 40 çalışana düştüğü belirtilmektedir (Azizi Sadatlou, 2014). Osmanlı İmparatorluğunda kurulan fabrikalar serbest ithalat anlaşmaları sebebi ile işletilememiştir. Bu durumun çözümü olarak yurt dışına öğrenci gönderip Avrupa’daki ileri teknolojinin öğrenilmesini ve öğrenilecek yeni teknolojiyle beraber elindeki hammaddeyi işleyip üretim yapmayı amaçlamıştır.

3. KIYI ALANLARINDA BULUNAN SANAYİ VE DEPOLAMA ALANLARI

Eski medeniyetlerce ekilip biçilen alanlar olarak kullanılan kıyı alanları sanayinin gelişmesi ve deniz ulaşımının rağbet görmesi ile sanayi ve depolama alanları olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu sayede hammadde ve üretilen ürün taşımacılığı hızlı bir şekilde yapılabilmektedir. Liman fonksiyonu ve beraberinde oluşan sanayi ve depolama alanları kent unsurları ile bütünlük bir hal almıştır. Fakat 20. Yüzyılın sonlarından itibaren teknolojik gelişim ile beraber sanayi yapılanmasındaki mekânsal ve işlevsel değişim sebebi ile bu yapılar ayrışmaya başlamıştır. Günümüzde ise bu alanlarda; endüstrinin daha büyük alanlara ihtiyaç duyması, kara ve deniz taşımacılığının hızlanması, bilgi toplumuna geçiş, kıyı alanlarının kültür endüstrisi olarak uluslararası değer kazanması, insanların gezinme ve eğlenme yeri olarak kıyı alanlarına rağbet etmesi gibi sebeplerden ötürü bu alanlarda geri çekilmeler yaşanmaktadır.

4. KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ VE KENTSEL YENİLEMEDEKİ ROLÜ

“Kültür Endüstrisi” kavramını ilk olarak Frankfurt Okulundan Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer tarafından 1947 yılında Amsterdam da yayınlanan “Aydınlanmanın Diyalektiği” kuramında kullanılmıştır. Kullanılma amacı ise, 19. Yüzyıl sonları ve 20. Yüzyıl başlarında Avrupa ve Amerika’ da yükselmeye başlayan eğlence endüstrisinin kültürel metalaşmasını vurgulamaktır. Frankfurt Okulunun söz konusu düşünürlerine göre, eğlence endüstrisinin yükselmesi sebebi ile kültürel ürünlerin standart hale gelmektedir (Çağan, 2003).

Esasen kavram, kültürel mirasın kapitalist düzen içerisinde ekonomik kâr odaklı kullanılmasının toplum açısından yıkıcı etkilerine karşı ortaya çıkmıştır. Fakat kentsel yenileme projelerinde kültürel mirasın topumdaki yadsınamaz önemi ele alındığında yöre halkının projelere katılımı ve kentin yenilenmesinde hızlandırıcı etkisi olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ele alınan

örnek projeler incelendiğinde kentsel yenileme bölgelerinde kültürel mirasın etkin olduğu noktaların belirlenmesi ve bu noktaların kentsel yenileme kavramına uygun şekilde yenilenmesinin kentsel yenileme projelerinde tetikleyici fonksiyonu olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu perspektifle yenilenen alanlar arasında İngiltere Londra’daki “The Old Truman Brewery” bölgesi başarılı örneklerden biri olarak gösterilmektedir. Bölgedeki tarihi bir fabrika binası özel sektör girişimcileri tarafından kurulan Zeloof Partnership şirketi tarafından 1995 yılında satın alınmıştır (Passic, 2011). Satın alma amaçları bölgeye Londra’daki önemini yeniden kazandırmak, moda, müzik ve sanatı birleştiren bir odak noktası haline getirmek olarak belirlenmiştir. Yatırımcılar “kentsel yenileme” kapsamında süreci tetikleyecek ve katılımcı kitlesini oluşturmak için organizasyon yapacak çekirdek bir kadro kurmuşlardır.

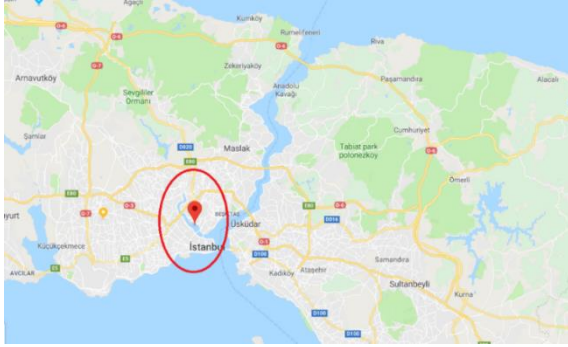
Şekil 1. Kentsel Yenilemede Kullanıcı katılımları (Paterson, 2015)

Yapılan yenileme kararlarında kent katılımcılarının da eğilimleri göz önünde bulundurularak odak noktaları belirlenmiştir. Belirlenen bu odak noktalarında kentsel yenileme çalışmalarına başlanıp projenin bölge halkı ile bütünleşmesi hedeflenmiştir. Brewery bölgesi şuan dükkânlar, galeriler, marketler, barlar ve restoranların yanı sıra küçük işletmelere de ev sahipliği yapan bir sanat ve medya merkezidir.

5. İSTANBUL HALIÇ BÖLGESİ VE GELİŞİM SÜRECİ

İstanbul kentinde varlığını sürdüren medeniyetlerin genellikle Haliç su yolu çevresinde konumlanması bölgedeki kültürel mirasın değerini göstermektedir. Çalışma kapsamında incelenen kıyı alanlarındaki Sanayi ve Depolama alanları irdelendiğinde Haliç Bölgesinin de bu değerli alanlardan biri olduğu gözlemlenmiştir.

Haliç kıyıları Kuzeydoğuda; Beyoğlu ilçesi sınırları içerisinde kalan Karaköy, Kasımpaşa, Sütlüce mahallelerini, Güneydoğuda ise Fatih ilçesine bağlı Sirkeci, Eminönü, Balat, Fener, Ayvansaray mahalleleri ve Eyüp ilçelerini birbirinden ayırmaktadır. Haliç Kıyıları; ulaşım, doğal güzellik, stratejik konum ve kent ilişkileri açısından önemli bir fonksiyonu olduğundan çevresindeki bölgenin gelişmesini ve her dönemde dönüşmesini tetiklemiştir.

Şekil 2. Marmara boğazında Haliç su yolunun konumu (Url-1)

Tarihsel birikimi oldukça fazla olan İstanbul kentinin ilk kurulma süreci milattan önce 7. yüzyıla dayanmaktadır. Megaralı Grekler tarafından Khalkedon (Kadıköy) ve sonraları Byzantion (Sarayburnu) koloni kentleri kurulmuştur. Sarayburnu bölgesinin topografik avantajları sayesinde Byzantion kentinin önemi artmış ve güçlü bir kent olmuştur (Yerliyurt, 2008).

Haliç bölgesinin gelişimindeki en önemli etkenler; Roma imparatoru Septimus Severus'un kenti ele geçirmesi, Yunan dönemine ait yapıların yıkılması ve I.Constantinus' un kent yerleşim sınırlarını genişleterek kenti Doğu Roma İmparatorluğunun başkenti olarak ilan

etmesidir. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte Konstantinapolis ismini alan şehir sadece ticari gelirlerle yaşayan bir koloni kenti olmaktan çıkıp ülkede tüm gelirlerin toplandığı bir merkez halini almıştır (Kılıçarslan, 1981).

Şekil 3. Roma döneminde kent planı (Url-2)

Bizans döneminde ise kente hâkim tepelerde kilise ve manastırların yerleştirilmesi, saray kapısının kentin batı kısmındaki Blahernai (Ayvansaray) bölgesine kaydırılması önemli değişimlerdir. Ayrıca bu dönemde Haliç surlarında bulunan kapıların karşısına iskeleler yapılmış ve buna bağlı olarak kentin güneyindeki yerleşmeler denizcilik ve ticaretle zenginleşmiştir (Yenen ve Yüctürk 2003).

1453 yılında İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesi ile birlikte kentte yeni imar hareketlerine başlanmıştır. İstanbul ülke bazında tek kültürel, siyasal ve tüm kentsel faaliyetler açısından imparatorluğun başkenti olarak 'dünya kenti' olarak tanınmaya başlanmıştır (Kılıçarslan, 1981).

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile beraber başkentin Ankara'ya taşınması ve bu dönemde İstanbul için yapılan kent planlamaları kentin gelişimi ve fiziksel silueti açısından belirleyici rol üstlenmiştir. Bu dönemde kentte ciddi bir nüfus düşüşü görülmüştür. Kent yüzyılın başında 1 milyonu geçen bir nüfusa sahip iken 1927 yıllarında 690.000'e düşmüş ve 1935'te 740.000'e, 1945'te 900.000'e ulaşabilmiştir. İstanbul kentinde 1980-1990 yıllarında sanayi alanları ve bu alanlara yakın bölgelerde hızlı nüfus artışı görülmüştür. Bu

dönemdeki en önemli imar hareketi ticari ve turizm yapılarının oluşturulmasıdır. Bu oluşumda eski sanayi yapılarının ıslahı öngörülmüş ve Haliç bölgesinde yer alan bazı tarihi yapılar yıkılarak açık alanlar oluşturulmuştur. (Kılıçarslan, 1981).

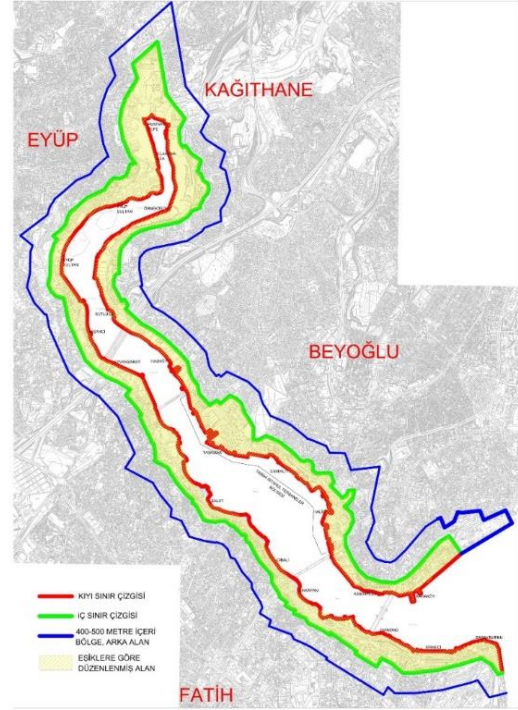
6. ALAN ÇALIŞMASI

Tez çalışması kapsamında Haliç kıyı bölgesinde Sanayi ve Depolama alanlarının yoğun olarak yer aldığı kıyı hattı referans alınmıştır. Bölgedeki tarihi yapılaşmalar, kültürel miras, doğal eşikler, önemli yollar ve kentsel donatılar dikkate alınarak çalışma alanı belirlenmiştir. Belirlenen alan sınırları içerisinde kentsel yenileme potansiyeli değerlendirilerek ve olası kentsel yenileme sürecini tetikleyici yapı ve yapı grupları tespit edilmiştir.

6.1. Çalışma bölgesinin tanımı

Alan belirlemenin ilk aşamasında Haliç'e kıyısı olan tüm ilçelerin kıyı sınır çizgileri belirlenilip Haliç suyolunda kıyı sınır çizgisi oluşturulmuştur. Haliç kıyılarında oluşturulan bu kıyı çizgisi 16 kilometre civarında bir hattı ortaya çıkarmıştır. Bölgede yapılan tespitler çerçevesinde bölgedeki alanların Haliç suyolu ile ilişkisi ve tarihi kimliği gözetilerek yaklaşık 300 metre kıyı çizgisinin içine doğru bir geometrik tarama yapılmıştır.

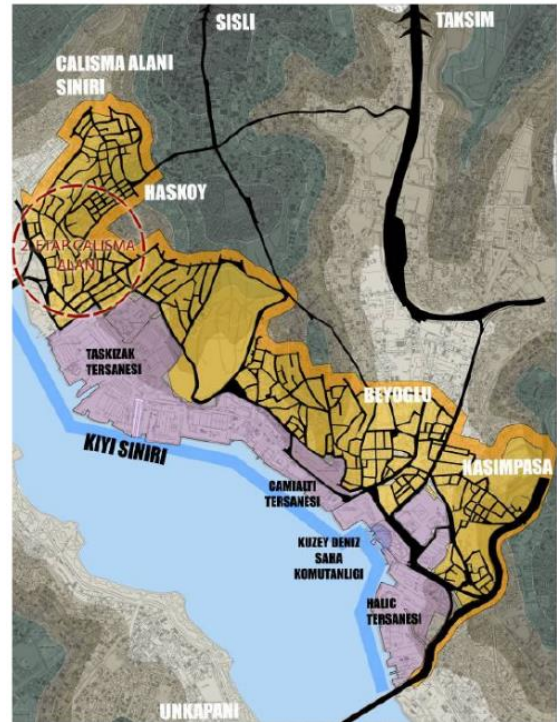
İkinci aşamada suyolunun içerisine doğru çekilen 300 metrelik iç sınır çizgisi; bölgedeki eşikler, topografya, önemli yapılar, önemli bağlantı yolları ve önemli açık alanlar dikkate alınarak organik hat haline getirilmiştir. Oluşturulan çalışma alanı yaklaşık olarak 307 Hektar bir alan oluşturmaktadır. Sonraki aşamada ise oluşturulan çalışma alanının arka alanında bölge ile ilişkili 500 metrelik bir arka hat oluşturulmuştur. Böylece çalışma alanının arkasında kalan fakat bölgeyle ilişkili yerleşimler alanla bütünleşmiştir.

Şekil 4. Alan belirleme çalışması

6.2. Kentsel Yenileme Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Haliç bölgesinin suyoluna bakan bölgesinde tanımlanan çalışma alanının büyük olması nedeniyle, bölgenin sosyal, fiziksel ve ekonomik yapısını anlamak amacıyla, daha evvel Tersaneler bölgesinde yapılan bir araştırmanın analizleri referans alınmıştır.

Şekil 5. Bölgesel çalışma alanı, Tersaneler bölgesi (Yerliyurt, 2008)

Şekil 7. Süreci tetikleyeceği öngörülen kültür mirası

Unkapanı Haliç su yolu bölgesinde günümüze ulaşan Endüstri Mirası niteliğindeki yapılardan Unkapanı Un Fabrikası, Kasımpaşa Un Fabrikası, Tersane-i Âmire ve Azapkapı Perşembe Pazarı yapı ve yapı grupları hem stratejik konumlar hem de geçmişte üstlendikleri işlev açısından tür niteliğinde olan yapı gruplarıdır. Bu yapı ve yapı gruplarının olası kentsel yenilemedeki yeri ve kültür endüstrisi açısından üstlenecekleri rolü görmek açısından inceleme yapılmıştır. Bu inceleme her yapı için 3 ana başlık altında yapılmıştır. Bu başlıklar;

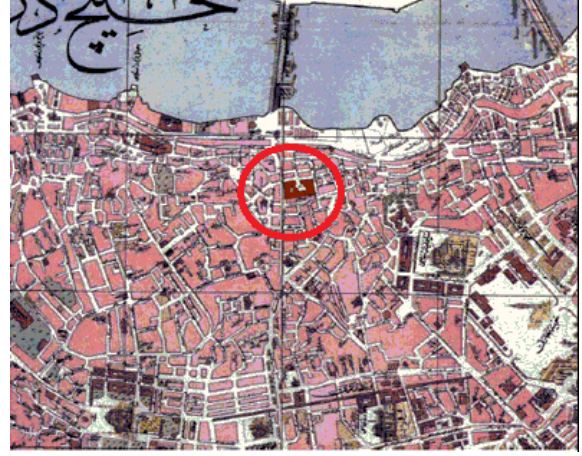
- Tarihi ve kültürel önemi
- Mevcut durum analizi
- Haliç bölgesinde olası kentsel yenileme sürecinde öngörülen rolü olarak belirlenmiştir.

6.3.1. Unkapanı Un Fabrikası Tarihi ve kültürel önem

Unkapanı Un Fabrikası 1870 yılında yapım izni çıkan ve önceleri özel kişilere ait iken daha sonraları devlet tarafından işletilen önemli bir endüstri yapısıdır. Birçok binadan oluşan yapının 2 bacası bulunmakta ve 19. Yüzyıl sonlarında İstanbul Haliç bölgesi silüet fotoğraflarında yapı açıkça görülmektedir. (Karıptaş, 2018).

Değirmen Kompleksi 1940 yıllarına gelindiğinde tekrar özel mülkiyete geçmiş, bu dönemde bir yangın geçirmiş, ardından Umumi Mağazalar şirketine satılmıştır. Daha sonraları bölgede yapımına başlanan BManifaturacılar Çarşısı inşası sırasında

kompleksin ana binası yıkılmıştır. Tarihi Unkapanı Değirmeni 1980 yılında yapılan bir ihale ile Ticaret Borsasına satılmış ve otopark olarak işletilmek üzere kiraya verilmiştir (Karıptaş, 2018).

Şekil 8. Unkapanı Un Fabrikası yapısı, 1900 (Url-3)

Mevcut durum analizi

Yapının günümüzdeki durumu incelendiğinde; tamamen yok olan bölümlerinin yanında ayakta kalan kısımlarda cephe, strüktür ve malzemelerde bozulmalar görülmektedir. Değirmen binasında bulunan bacaların bir tanesi tamamen yıkılmış olup diğeri ise kısmen yıkık durumdadır. Yapının depolarından biri tamamen yıkılmış olup diğeri deponun ise döşemesi, kapı ve pencere doğramaları günümüze ulaşmamıştır. Fırın binasının güneydoğu duvarı, kapı ve pencere boşlukları özgün haliyle günümüze ulaşmış, diğeri duvarlar, çatı örtüsü ve döşemeleri ise yıkılmıştır. (Karıptaş, 2018).

Şekil 9. Bir dönem kâğıt toplayıcılar tarafından kullanılan yapı, 2013 (Url-4)

Tarihi Unkapanı Un Fabrikası bir dönem kâğıt toplayıcıları tarafından işletilmiştir ve günümüzde otopark alanı olarak kullanılmaktadır. Bir nevi kaderine terkedilmiş olan yapıya dair İstanbul Ticaret Borsası tarafından bazı girişimlerde bulunulmuştur. Mülk sahibi olan İSTİB yapının Kongre Merkezi işleviyle restore edilmesini talep ettiğini ilen etmektedir. Ancak bu konuda somut bir ilerleme bulunmamaktadır.

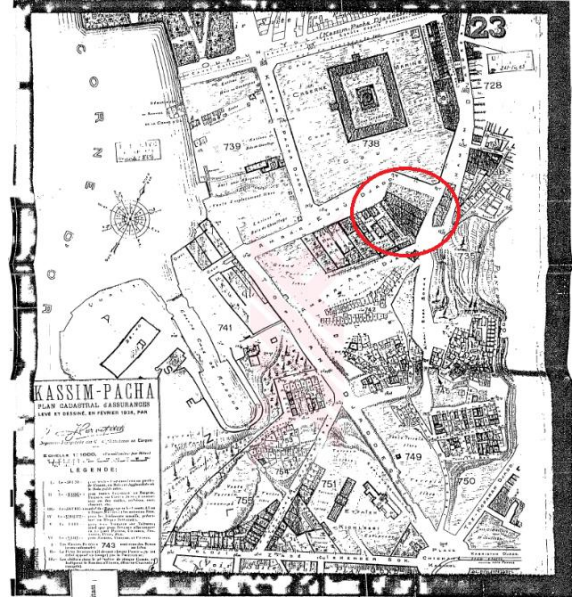
Haliç bölgesinde olası kentsel yenileme sürecinde öngörülen rolü

Tarihi Unkapanı Un Fabrikası yapısının ilerleyen dönemlerde daha fazla zarar görmemesi ve yok olmaması için güncel bir işlevle değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda modern un fabrikaları da çoğunlukla kentin dış çeperlerinde konumlanmaktadır. Geride kalan mirasın yaşatılabilmesi için yapılar uygun bir işlev ile ele alınıp kente kazandırılmalıdır. Haliç bölgesinde olası bir kentsel yenilemede Tarihi Unkapanı Un Fabrikası bölgesel kimlik ve kültürel değerleri göz önüne alındığında süreci tetikleyeceği öngörülen yapılardandır.

6.3.2. Kasımpaşa Un Fabrikası Tarihi ve kültürel önem

Tarihi Kasımpaşa Un Fabrikası; Osmanlı döneminde İstanbul'un Beyoğlu ilçe sınırları içinde kalan ve günümüzde Bedrettin Mahallesi olarak geçen bölgede 19. Yüzyılın ikinci yarısında kurulmuştur. Sultan Abdülmecit tarafından bir sanayi yapısı olarak inşaatına başlanan yapı 1846 tarihli Büyükkada Değirmeninden sonra İstanbul'un ikinci büyük değirmenidir (Ezgeç, 1998).

1852 yılında inşaatına başlanan değirmen binasına 1928 yılında eklenen ikinci ve üçüncü depolarla birlikte Değirmen yapısı bir kompleks haline gelmiştir. 3 birleşik yapıdan oluşan fabrika Osmanlı Döneminden günümüze ulaşan nadir özellikte olan kültür miraslarından. İkinci dereceden tarihi yapı olarak tescillenen tarihi Kasımpaşa Un Fabrikası konumu itibari ile Haliç kıyılarında önemli bir yer tutmaktadır (Ezgeç, 1998).

Şekil 10. Petvitich haritasında Kasımpaşa Un Fabrikası, 1926 (Ezgeç, 1998)

Mevcut durum analizi

Tarihi Kasımpaşa Un Fabrikası içerisinde bulunan üç yapının etrafı günümüzde kısmen ahşap paneller ile çevrilmiş durumdadır. Tarihi binanın cephe sıvaları ve pencere söveleri dökülmektedir. İç kısımlarında yıkılan duvarların yapı içinde moloz ve çöp birikintisi oluşturduğu görülmektedir. Yapı kaderine terkedilmiş ve metruk bir vaziyettedir. Bölge sakinleri yapının evsizler tarafından kullanıldığını ve bu durumunun güvenlik riski oluşturduğunu belirtmektedir.

Şekil 11. Kasımpaşa Un Fabrikası yapılarının kuzey cephesi, 2017 (Url-5)

Tersaneler bölgesinin de eski önemini kaybetmesi Fabrika binasının kapatılmasında etkili olmuştur. 1982 yılından beri kullanılmayan yapı uzun zamandır boş ve atıl olarak durmaktadır. Bu durum yapının bozulma sürecini hızlandırmış ve yapının cephe, döşeme, çatı ve doğramalarının zarar görmesine sebep olmuştur. İstanbul'un tarihi değerlerinden

olan ve sayıları çok olmayan Değirmen yapıları korunması gereken değerlerindedir.

Haliç bölgesinde olası kentsel yenileme sürecindeki öngörülen rolü

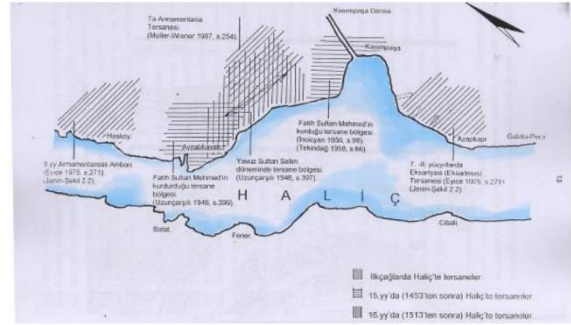
Haliç bölgesinde terkedilmiş ve bozulmaya yüz tutmuş kültürel değerlerimizden olan Kasımpaşa Un Fabrikası, ne kadar bakımsız halde olsa da halen kent kimliğini ve toplumsal belleği yansıtan bir ögedir. Bölgede olası bir kentsel yenileme projesinde bu yapının bölge halkına kavuşturulması ve kamusal kullanıma yönelik biçimde işlev verilmesi süreci olumlu yönde etkileyecektir. Bölgenin kültürel mirası niteliğinde olan ve bir Endüstrileşme döneminin simgelerinden olan Kasımpaşa Un Fabrikası Haliç bölgesinin çehresine kimlik kazandıran öğelerdendir. Bütüncül bir kentsel yenileme kapsamında bölge ihtiyacı ve kullanıcı beklentileri gözetilerek yapıya uygun işlev verilmeli ve bu bağlamda çevresi ile barışık bir silüet oluşturulmalıdır.

6.3.3. Tersane-i Âmire Tarihi ve kültürel önem

Tarihi İstanbul Tersaneleri; İstanbul'un fethedilmesinin ardından 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet Han tarafından bir Camii, birkaç göz tersane ve Divanhane olarak kurulmuştur. Yavuz Sultan Selim dönemine denk gelen 1513-1514 yıllarında ise Akdeniz'de hâkimiyet kurmak adına büyük donanma ihtiyacı ortaya çıkmış ve Hasköy-Kasımpaşa arası tersanenin büyütülmesi kararı alınmıştır. 16. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise tersane birimleri 2 kilometrelik kıyıyı kaplamıştır. 1780-1784 yıllarında tersane içerisinde yapılan Kalyoncular Kışlasıyla birlikte Galata ve Kasımpaşa' da bekâr odalarında kalan kalyoncular bir düzen altına alınmıştır (Köksal, 2005).

1808-1839 yıllarında II. Mahmud döneminde İngiltere'den ithal edilen makineler teknolojik gelişim açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Tersanenin saray alanından kazandığı bölgede 1834 yılında buharlı makine ile çalışılan

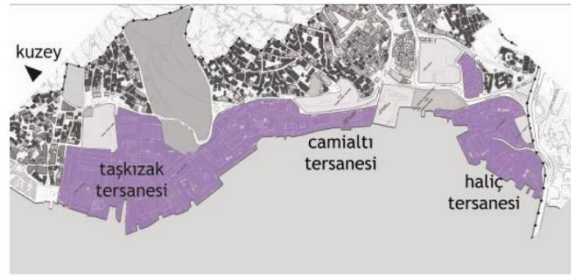
haddehane, demirhane ve buharla işleme işi yapan bıçkılıhane kurulmuştur. Böylece tersanelerde Fabrika inşa etme dönemi başlamıştır (Köksal, 2005).

Şekil 12. Haliç bölgesinde ilk çağlarda ve 15-16 yüzyıllarda Tersaneler (Köksal, 2005)

Mevcut durum analizi

Söz konusu İstanbul Tersaneleri kontrolsüz değişiklikler, olumsuz kullanıcı müdahaleleri ve hızlı bir dağılma sürecine rağmen 20. Yüzyılın sonlarına kadar genel biçimini bozmadan işlevine devam etmişlerdir. Fakat 20. Yüzyılın sonlarına doğru başlayan özel sektöre devretme ve kapatma gibi politikalarla beş buçuk asırlık Tersanelerin geleceği tehlikeye girmiştir. Daha sonraları 1995 yılına gelindiğinde Tersane bölgesi İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından sit alanı olarak belirlenmiş ve koruma altına alınmıştır (Köksal, 2005).

Şekil 13. İstanbul Haliç, Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri (Yeşilyurt, 2008)

Endüstri mirasının yoğun olduğu Haliç kıyılarında yer alan tersaneler koruma kapsamından çıkarılmış ve "özel proje alanı" olarak ilan edilmiştir. Bununla beraber 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ismi "Haliç Yat Limanı ve Kompleksi Projesi" olan ve Kamuoyunda Haliçport olarak bilinen proje ilan edilmiştir. Fakat bu karar başta Mimarlar Odası

ulaşım araçlarının Karaköy bölgesinden geçmesi bölgenin hareketli ve canlı bir alan olarak kalmasını sağlamaktadır. Fakat bölgedeki bakımsız-işlevsiz yapılar, kötü durumda olan evre düzeni ve kentsel donatılardaki eksikliklerden dolayı kontrolsüz bir karmaşa bulunmaktadır. Bölgedeki atıl durumda olan yapılar, uygun olmayan işlev ile kullanılan yapılar ve boş araziler Perşembe Pazarı bölgesinin önemini azaltmakta ve toplum belleğindeki kimliğinin yıpranmasına sebep olmaktadır.

Haliç bölgesinde olası kentsel yenileme sürecinde öngörülen rolü

Haliç bölgesinde olası bir kentsel yenileme sürecinde Perşembe Pazarı ve çevresinin modern ticari bir merkez olma potansiyeli çok yüksektir. Bölgedeki kıyı boyunca uzanan yeşil bant düşünülerek kamusal kullanım alanlarının artırılması ve mevcut yapıları onarılması, yapı işlevlerinin eski dönemde olduğu gibi gruplaştırılarak daha tanımlı hale getirilmesi, yaya aktivitelerinin yapılabileceği açık alanlar oluşturulması, kentsel dokuya uygun araç park yerlerinin düzenlenmesi gerekmektedir. Tüm bu yapısal, çevresel hassasiyetler ve kentsel donatı eksiklikleri Perşembe pazarı ve çevresindeki Haliç bölgesi ile bir bütün halde düşünölmeli ve bölgenin tamamı ele alınarak kentsel yenileme organizasyonu yapılmalıdır.

6. DEğERLENDİRME VE SONUÇ

Kademeli olarak belirlenen çalışma alanında yapılan araştırmalar ve saha gezileri neticesinde alandaki kentsel yenileme potansiyeli irdelenmiştir. Bu irdelemeler neticesinde olası kentsel yenileme çalışmalarında süreci tetikleyeceği öngörülen yapı ve alanlar belirlenmiştir. Belirlenen bu yapı ve alanlardan bakımsız, terkedilmiş ve metruk halde olan fakat tarihi ve kültürel değeri yüksek Unkapanı Un Fabrikası, Karaköy Un Fabrikası, Tersane-i Âmire ve Azapkapı Perşembe pazarı incelenmiştir.

Yurtdışında bulunan ve günümüzde önemini koruyan tarihi kıyı alanları irdelendiğinde; bu bölgelerde yapılan kentsel yenileme

alışmalarının bütöncöl ve kapsayıcı bir yol izlediği gözlemlenmiştir. Bu ilke ile yapılan kentsel yenileme çalışmalarında bölge her açıdan yaşanabilir, birbiri ile ilişkili, tarihi sürekliliğini koruyan ve tarihi değerlerin birbiri ile bağlantısının güçlendiği alanlar haline gelmektedir. Bu alışmalar neticesinde kentin kültür kimliği göz önünde tutulmuş ve bölge değerleri korunmuş olmaktadır. Süreç içerisinde bir diğer önemli husus ise Kültür Endüstrisi olarak nitelendirdiğimiz yapı ve yapılar topluluklarının yenileme sürecine olan pozitif etkileridir. Yapı işlev ve evre ilişkileri değerlendirilirken bölge halkı, çağın gereklilikleri ve yapının özėün değerleri göz önüne alındığında çalışma evre ve evre dışından dikkat çeken ve bölgesel katılımcı sayısı artan daha büyük ölçekli bir çalışma haline gelmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan incelemeler neticesinde, Haliç Bölgesinde belirlenen çalışma alanının tarihi önem, kültürel değer ve üzerinde barındırdığı endüstri mirasının kentsel yenileme çalışmasına duyduğu ihtiyaç ortaya konulmuştur. Fakat kentsel yenileme kavramının ölkemiz bazında çağrıştırdığı ilkelerin eksikliği sebebi ile günümüze kadar bölge ölçeğinde, bütöncöl, orijinal kimliğine uygun projeler geliştirilmediği görölmüştür. Haliç bölgesinde yapılacak olası kentsel yenileme çalışmalarında alanın tamamı ele alınmalı ve bu çalışmalar içerisinde Kültür Endüstrisinin süreci tetikleyici rolü göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle kaderine terkedilmiş, kültürel değerleri yüksek ve stratejik konumları olan Unkapanı Un Fabrikası, Karaköy Un Fabrikası, Tersane-i Âmire ve Azapkapı Perşembe Pazarı'nın dönüşöme pozitif etkilerinin olacağı öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

Azizi Sadatlou, N. (2014), 19. Yüzyıldan Günümüze Sanayi Yapılarının Modernleşme Süreci Bağlamında İrdelenmesi: Otomobil Yerleşkeleri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Programı, İzmir.

Çağan, K. (2003), Popüler Kültür ve Sanat, Yayınları, Ankara: Altinküre.

Ezgeç, P. (1998), Kasımpaşa Un Fabrikası Restorasyon Projesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karıptaş, F.S. (2018), Haliç Kıyısında Bir Sanayii Yapısı: Unkapanı Değirmeni, Haliç Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Köksal, T.G. (2005), İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış tez.

Kılıçarslan, İ. (1981). İstanbul: Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve Mekânsal Yapı İlişkileri, İTÜ Yayınları, İstanbul.

Passic, F. (2011), Urban Renewal Altered Landscape of Albion, Morning Star (ed.), October 23, 2011, pg. 11.

Paterson J. (2015) "Urban Renewal & creative industries" Byera Hadley Travelling Scholarship Journal Series, NSW Architects Registration Board.

Yenen, Z., Yüçetürk, E. (2003), "Haliç'in Mekânsal Bütünlüğü ve Siluet İrdelemesi", Haliç 2001 Sempozyumu, Kadir Has Üniversitesi, s.591-603, İstanbul.

Yerliyurt, B. (2008), Kentsel Kıyı Alanlarında Yer Alan Sanayi Bölgelerinde Dönüşüm Potansiyelinin Değerlendirilmesi; Haliç-Tersaneler Bölgesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Endüstrisi, İstanbul.

URL-1; <https://www.google.com/maps/> Erişim Tarihi: 27.05.2019.

URL-2; <https://www.tarihiistanbul.com/romanin-yeni-baskenti-konstantinopolis/> Erişim Tarihi: 29.07.2019.

URL-3 <http://turkeyistanbul.com/galeri/displayimage.php?pid=4792>>, alındığı tarih: 02.08.2019.

URL-4 <http://www.hayalleme.com/unkapani-degirmeni/> >, alındığı tarih: 08.08.2019.

URL-5 <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2>

017/05/12/tarihi-un-fabrikasi-curumeyeterk-edildi/ Erişim Tarihi: 15.08.2019.

URL-6; <https://www.turizmajansi.com/haber/tamin-ce-nin-halicport-unda-plan-degisti-h28344> Erişim Tarihi: 21.05.2019.

URL-7; <http://www.moment-expo.com/persembe-pazari-turk-sanayisinin-dogdugu-adres> Erişim Tarihi: 22.06.2019.

URL-8; https://kentselstrateji.com/wp-content/uploads/persembe_pazari_stratejik_plan.pdf Erişim Tarihi: 28.08.2019.

URL-9; <http://amakale.com/hirdavatin-kalbi-karakoy-persembe-pazari/> Erişim Tarihi: 29.08.2019.

ATA PLANLAMA VE TASARIM DERGİSİ YAYIN İLKELERİ

GENEL İLKELER

1. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi'nin ulusal hakemli bir dergisi olup yılda iki kez (Haziran ve Aralık aylarında) elektronik olarak yayınlanır. Gerekli durumlarda özel ya da ek sayılar da yayınlanabilir.
2. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, *Mimarlık, İç Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama ve Peyzaj Mimarlığı* bölümlerinin ilgili dallarından ve bu alanlarla ilişkili olmak üzere; planlama ve tasarım, koruma ve onarım, yapı ve yapı sistemleri teknolojileri ve tasarımı, endüstriyel ürün tasarımı ve teknolojileri alanlarındaki kuram-uygulama ve tarih çalışmaları ile bu alanlarla ilişkili disiplinlerarası çalışmaları; kentsel, kırsal ve bölgesel düzeyde insan-çevre ilişkilerini fiziksel planlama ve tasarım perspektifinden değerlendiren, teori ve uygulamaya yönelik araştırma ve derlemeleri kabul etmektedir.
3. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, yukarıda belirtilen çerçevede özgün bilimsel araştırmalar/makaleler, derleme çalışmalar, planlama ve tasarım projeleri, röportajlar, kitap özetleri/eleştirilerini yayımlar. Ayrıca sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ve başka bir yerde yayınlanmamış olması şartı ile sempozyum bildirimleri de yayınlanabilir. Ancak bu durumda ilgili bildirinin yayınlanmasından kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir.
4. Lisansüstü tez çalışmalarından üretilmiş yazılarda tezin ismi ve hazırlandığı kurum yazının başında dipnot ile belirtilmelidir.
5. Başka yazarların çalışmalarının çevirisi niteliğinde olan yazılar kabul edilmemektedir.
6. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi'ne sunulan yazıların, akademik yayın kural ve ilkelerine uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Bu koşulu sağlamayan başvurular, yazar(lar)a iade edilir.
7. Yayınlanması için ATA Planlama ve Tasarım Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, yayınlamış olduğu metinleri çeşitli mecralarda yayımlayabilir.
8. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Bu konuda dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.
9. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi'nin aynı sayısında bir yazarın birden fazla makalesi yayımlanamaz.
10. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi'nin yayın dili Türkçe olmakla birlikte İngilizce yazılmış yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemler tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayınlanır.
11. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi'nde basılacak eserlere telif hakkı ödenmeyecektir. Gönderilecek makalelere “**Telif Hakkı Sözleşmesi**”nin ve “**Hakem Öneri Formu**”nun imzalanarak eklenmesi zorunludur. Eksik imza durumunda sorumluluk, imzalayan yazar(lar)a aittir.

BAŞVURU SÜRECİ

1. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi'ne gönderilen yazıların daha önce hiç bir mecrada yayımlanmamış özgün çalışmalar olması ve dergiye başvuru sırasında bir başka yayın organının değerlendirme sürecinde bulunmaması gerekir.
2. Dergide yayınlanması için yazı göndermek isteyen yazarlar, çalışmalarını DergiPark üzerinden <http://dergipark.gov.tr/ataplanlamavetasarim> adresinden sisteme üye olarak online başvuru yolu ile gönderebilirler. Yazarların yazışmaları ve süreci DergiPark üzerinden takip etmeleri gerekir.
3. Yayınlanma aşamasında, yayınlanmaya değer bulunan çalışmaların sorumlu yazar kısmına yazışmalarda kullanılan isim ve iletişim bilgileri ekleneceğinden, yazarların yazışmalar sırasında akademik etkinliklerini yürütürken kullandıkları isimlerini kullanmaları gerekir.
4. Herhangi bir yazının derginin yukarıda belirtilen web sayfası üzerinden iletilmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazının değerlendirilme süreci başlar.
5. Başvurunun yapılmasından yazının yayınlanmasına kadarki süreçteki tüm işlemler elektronik ortamda gerçekleşir. Yazarların süreci Dergipark üzerinden takip etmeleri gerekmektedir.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

1. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi'ne gönderilen yazılar öncelikle editör kontrolünden geçmektedir. Bu aşamada her yazı derginin yayın ve yazım ilkelerine uygunluğu bakımından değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda, yazar tarafından yapılması gereken düzeltmeler görüldüğünde, ilgili yazı istenen düzeltmelerle birlikte yazara iade edilir.
2. Dergiye başvurusu yapılan her yazı için eğer yazar tarafından iletilmemişse, ilgili intihal programları kullanılarak benzerlik raporu alınacaktır. Benzerlik raporunda benzerlik oranı %30'u geçen yazılar yazar(lar)a iade edilir.
3. Yayın ve yazım ilkelerine uygun olmayan yazılar hakeme gönderilmez.
4. Editör kontrolünden geçerek değerlendirilmeye uygun bulunan yazılar yazar(lar)ın kimliğini deşifre edecek herhangi bir bilginin yer almaması amacıyla oluşturulan bir referans numarası ile hakemlere yönlendirilir.
5. Editör onayından geçen her yazının değerlendirilmesi için en az iki hakem görevlendirilir.
6. Hakem ve yazarların isimleri karşılıklı olarak birbirlerinden gizli tutulur.
7. Hakemler yazının temsil ettiği alan ve anabilim dalında uzmanlıkları bulunan kimseler arasından seçilir. Yazının yazarın önerdiği hakemlerden birine gönderilmesi editörlerin tercihinine bağlıdır. Ancak ilgili yazı için değerlendirme yapan hakemlerin hepsi yazarın önerdiği hakemlerden seçilemez.
8. Hakemlerin kendilerine gönderilen yazıyı değerlendirme süreleri azami 30 gündür. Bu süreç sonunda rapor edilmeyen yazı için yeni bir hakem belirlenir ve süreç tekrar başlatılır.
9. Alan değerlendirmesinden iki olumlu hakem raporu alan yazı yayınlanmaya hak kazanır. Bir olumlu bir olumsuz hakem raporu alan yazı, üçüncü bir hakeme gönderilir ve yazının yayınlanıp yayınlanmaması üçüncü hakemin raporu doğrultusunda belirlenir.

10. Hakemler, düzeltme istedikleri yazıyı yayınlanmadan önce bir kez daha görmek isteyebilirler. Bu talebin raporda belirtilmesi durumunda metnin düzeltilmiş biçimi tekrar hakeme gönderilir.
11. Yazarlar, makul çerçevede ve ikna edici verilerle birlikte hakem raporuna itiraz edebilirler. İtirazlar dergi yönetimi tarafından incelenir ve uygun görüldüğü takdirde konu ile ilgili olarak farklı bir hakemin (ya da hakemlerin) görüşlerine başvurulabilir.
12. Dergi editörleri, hakemler tarafından verilen düzeltmeleri titizlikle takip eder. Bu doğrultuda, editörler tarafından bir yazının yayınlanması ya da yayınlanmaması yönünde karar alınabilir.

YAZIM KURALLARI

Hatırlatma: Yazının hazırlanması sırasında yardımcı olması amacıyla, internet sitemizde “Yazarlar İçin” linkinin altında yer alan ATA PTD yazım kurallarına göre hazırlanmış “şablon” dosyasını bilgisayarınıza indirmeniz ve makalenizi bu makaleyi örnek alarak hazırlamanız düzenlemelerde kolaylık ve zaman tasarrufu sağlayacaktır. Bu makaleyi bilgisayarınıza MsWord formatında şablon (template) olarak kaydederek de makalenizi hazırlayabilirsiniz.

1. YAZILARIN TESLİMİ

ATA PTD’nde yayınlanmak üzere sunulacak yazılar aşağıdaki bölümlerden oluşmalı ve belirtilen e-mail adresi üzerinden dergi editörlerine iletilmelidir. Aşağıda belirtilen bölümlerden 2-6 arasındaki bölümler verilen sıralama ile tek bir MSWord dosyası olarak hazırlanmalıdır.

1. Yazar(lar)a ait kimlik bilgileri
2. Yazının başlığı, özet ve anahtar sözcükler (Türkçe ve İngilizce)
3. Ana Metin
4. Göndermeler-Son notlar (varsa)
5. Kaynaklar
6. Semboller, Kısaltmalar

Yazar(lar)a ait kimlik bilgileri ayrı bir MSWord dosyası olarak sunulmalıdır. Bu dosyada yazar(lar)ın adı, bağlı bulunduğu kurum, yaşadığı şehir ve ülke bilgisi verilmelidir. Yazı konusunda iletişimin sağlanacağı sorumlu yazara ait iletişim bilgisi (e-mail ve telefon) de bulunmalıdır. Birden fazla yazar bulunması durumunda ilgili yazarlara ait bilgiler yazının künyesinde kullanılması istenen isim sırası ile verilmelidir.

2. BİÇİM

Yazılar en çok 15 sayfa olmak üzere A4 boyutunda hazırlanmalıdır. Sayfa yapısında her taraftan 2cm boşluk bırakılmalıdır. Dosyalar MsWord formatında iletilmelidir. Diğer hususlar için lütfen aşağıdaki açıklamalara bakınız.

3. YAZININ BAŞLIĞI, ÖZET VE ANAHTAR SÖZCÜKLER

Yazıların başlığı mümkün olduğunca kısa ve yazının içeriğini yansıtan nitelikte olmalıdır.

Başlık, Özet ve Anahtar Kelimeler hem Türkçe hem de İngilizce olarak verilmelidir. Ana metin hangi dilde ise öncelikle o dildeki Başlık, Özet ve Anahtar Kelimeler sunulmalıdır.

Özet, 200 kelimeyi geçmeyecek şekilde yazılmalı, kısaca araştırmanın gerekçesini, amaçlarını, uygulanan yöntemi, temel tespit, sonuç ve önerileri içermelidir. Mecbur kalmadıkça kaynak gösterimi içermemelidir.

Özet sonuna (en az 3 en fazla 5) anahtar kelimeler eklenmelidir. Anahtar sözcükler yazının alanı ve içeriği hakkında bilgilendirici nitelikte olmalıdır.

Yazının başlığı, yazar(lar)ın adı, özet ve anahtar kelimelerin bulunduğu ilk sayfada derginin adı ve sayısını bildiren bir künye bulunmaktadır (lütfen şablona bakınız). Yazının ana başlığı bu künyeden sonra 1 satır boşluk bırakılarak yazılmalıdır.

Yazının ana başlığı Times New Roman yazı tipinde 16 punto ile hepsi büyük harflerle ve koyu (bold) yazılmış şekilde sayfa ortalanarak tek satır aralığı ile öncesinde ve sonrasında 4pt boşluk bırakılarak verilmelidir. Yazının ikinci başlığı diğer özellikler aynı kalmak koşulu ile 12 punto ile yazılmalıdır.

Türkçe ve İngilizce özetler ilgili başlıkların altında iki sütun/kolon şeklinde sunulmalıdır. Soldaki kolonun genişliği 2,4 cm ve aralarındaki boşluk 0,6 cm olmalıdır (ikinci kolon 14 cm’dir). Soldaki kolonda anahtar kelimeler verilmeli, sağdaki kolonda ise özet yer almalıdır.

Anahtar kelimeler Times New Roman yazı tipinde 9 punto olarak tek satır aralığı ve öncesinde 4pt boşluk ile verilmelidir.

Özetler Times New Roman yazı tipinde 10 punto olarak tek satır aralığı ile verilmelidir. Her paragrafın ilk satırında 0,4cm girinti bırakılmalıdır. Özet kelimesi sadece ilk harfi büyük olarak şekilde 12 punto ile, koyu (bold) ve sütunu ortalarak yazılmalıdır. Özet kelimesi ile metin arasında boşluk bırakılmamalıdır.

Yazının özet ve anahtar kelimelerinin İngilizce çevirileri için de aynı ilkeler geçerlidir.

4. YAZAR ADI

Yazar adı ana başlıktan bir satır boşluk bırakıldıktan sonra verilmelidir.

Yazar adının ilk harfi ve soyadı büyük harf olmak üzere Times New Roman yazı tipinde, 10 punto, koyu (bold) ve yatık olarak yazılmalıdır. İkinci satırda sorumlu yazarın adı ve iletişim bilgileri (e-mail adresi) verilmelidir.

Yazarlara ait kurum bilgileri yine birinci sayfada dipnotta, Times New Roman yazı tipi 9 punto, yatık ve tek satır aralığı ile verilmelidir.

Lisansüstü bir tezden üretilmiş bir yazı ya da daha önce bir sempozyumda sunulmuş bir bildiri için ilgili bilgiler ilk sayfada dipnotta verilmelidir.

5. ANA METİN

Yazının ana metni Times New Roman yazı tipinde, 12 punto, tek satır aralığı ve paragraf sonrasında 10pt boşluk ile iki yana dayalı (blok düzeni) şeklinde yazılmalıdır. Ana metin iki sütun şeklinde yazılmalıdır. Sütunların genişlikleri 8,2 cm, iki sütun arasındaki boşluk 0,6 cm olmalıdır.

Tek sütuna sığmayacak büyüklükteki resim, tablo ve şekiller tek sütun ile verilebilir.

Tüm yazılı metinler “değişiklikleri izleme sonlandırılmış” olarak teslim edilmelidir.

Başlık, tablo, şekil, resim ve benzerleri için kullanılacak format aşağıda ayrıca belirtilmiştir.

5.1 Başlıklar

Metin alt bölümlere ayrılmışsa, bu bölümler farklı düzeylerdeki başlıklarla belirtilir. Tüm başlıklar Times New Roman yazı tipinde, 12 punto, tek satır aralığı olarak sola dayalı biçimde ve derecesi sayılarla belirtilerek yazılır.

1. BÖLÜM (koyu, hepsi büyük harf, öncesinde 12pt boşluk ile)

1.1. Kesim (koyu, ilk harfler büyük, öncesinde 2pt boşluk ile)

1.1.1. Alt Başlık (ilk harfler büyük, öncesinde 2pt boşluk ile)

Üçüncü düzey alt başlıktan daha ayrıntıya inilmez.

Başlıklar ile metin arasında boşluk bırakılmaz.

5.2 Şekil, Resim, Grafik ve Çizelgeler

Bütün çizelge ve şekiller (grafik, fotoğraf, harita vb.) metin içerisinde atıf sıralarına göre ardışık olarak numaralandırılmalıdır. Çizelge ve şekiller mümkün olduğu kadar sade olmalı, içerilerindeki metin, rakam, sembol vb. unsurlar hem elektronik ortamda hem de kâğıt baskıda net olarak görünür ve anlaşılabilir olmalıdır. Şekiller ya bir çizim programı ile çizilmiş olmalı ya da taranmış ise en az 300dpi çözünürlükte taranmış olmalıdır. Resim ve fotoğraflar taranmış ise en az 300 dpi çözünürlükte taranmış olmalı, metin içinde mutlaka atıfta bulunulmalı, şekillerle beraber numaralandırılmalıdır.

Metin içinde yer alan şekiller metin sınırlarını aşmayacak şekilde ortalanarak konulmalıdır. Tek sütuna sığabilen şekillerin genişliği 7,50cm olarak ayarlanmalıdır.

Şekil tek sütuna sığmıyorsa iki sütun birleştirilerek konulabilir. Bu durumda şekil yine sayfa ortalanarak yerleştirilmelidir. Şekilden önceki ve sonraki metin yine iki sütun olarak ayarlanmalıdır.

Şekil olarak gösterilen grafik, resim ve metin kutularında yer alan yazı ve sayıların büyüklüğü makale içinde Times New Roman karakteri ile yazılmış 9 punto boyutundaki bir yazının büyüklüğünden az olmamalıdır.

Şekil no ve adları şeklin altında ortalanarak, tek aralıklı ve Times New Roman 11 punto ve sonrasında 10pt boşluk ile yazılmalı ve sadece ilk kelimenin ilk harfi büyük olmalıdır.

5.3 Tablolar ve denklemler

Metin içerisinde yer alan tablolar tek sütuna sığabiliyorsa sütun içinde verilir. Tek sütuna sığmayan tablolar iki sütun birleştirilerek ancak metin sınırlarını aşmayacak şekilde ortalanarak konulmalıdır.

Tablo tek sayfaya sığmadığında ikinci sayfada yeniden başlık verilerek devam ettirilmelidir. Tablo2:..... (devam) gibi

Tablo no ve adları, tablonun üstünde tek aralık ve Times New Roman 11 punto ile sadece ilk kelimenin ilk harf büyük olacak şekilde ortalanarak yazılmalıdır. Tablo adının altında veya üstünde boşluk bırakılmaz. Tablodan sonra ise bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Tablo satır ve sütunlarındaki rakam ve yazılar Times New Roman 11 punto yazılmalıdır. Ancak zorunlu kalınan durumlarda yazı boyutu yazı sınırlarını geçmeyecek şekilde en az 9 puntoya kadar düşürülebilir.

Tabloya kaynak verilmesi gerektiğinde, tablonun altında, ortalı, Times New Roman yazı tipinde 10 punto ve italik olarak verilmelidir.

Metin içerisine yazılacak denklemler, *word* yazım programındaki *equation editor* ile sola dayalı olarak yazılmalıdır. Birden fazla eşitlik kullanıldığında eşitliklere sağa dayalı olarak parantez içerisinde numara verilmelidir.

5.4 Dipnotlar

Metin içerisinde dipnotlardan olabildiğince kaçınılmalıdır. Çizelge ve şekillerde ise gerekli olması halinde ilgili objenin altında kullanılabilir.

5.5 Semboller ve Kısaltmalar

Makale çok sayıda sembol içeriyor ya da makaledeki sembollerin açıklanması gerekiyorsa Uluslararası Birimler Sistemine (The International System of Units; SI) uygun

olarak, kaynaklardan önce, Times New Roman 11 punto ile ve italik yazılmalıdır.

Kısaltmalar ise metin içerisinde ilk geçtiği yerde parantez içinde açıklanmalıdır.

6. KAYNAKLAR

Metin içinde geçen kaynaklar yazarların soyadları ve yayın yılı ile birlikte cümlelerin içinde ya da cümlelerin sonunda noktadan önce verilmelidir (Örnek: Deniz vd., 2010; Akar ve Dağdeviren, 2013).

Makalelerin sonunda mutlaka bir kaynakça bulunmalıdır. Metin sonundaki kaynaklar önce A'dan Z'ye doğru alfabetik sonra kronolojik sıraya göre sıralanmalıdır. Bir yazarın aynı yılda birden fazla yayınına atıf yapılmışsa, bu kaynaklar yayın yılından sonra gelecek a, b, c... harfleriyle ayrılmalıdır (Örnek: Selvi, 1998a; 1998b; 1999).

Kaynaklar kısmında yer alan ulusal-uluslararası makalelerin yer aldığı dergi adları kısaltılmış halleriyle değil, açık olarak yazılmalıdır.

Metin sonundaki kaynaklar yine iki sütun şeklinde, Times New Roman yazı tipinde 11 punto, tek satır aralığı, öncesi ve sonrasında 4pt boşluk ile yazılmalıdır. Tek satırı geçen kaynaklarda ikinci satır 0,6cm girintili yazılmalıdır (hanging=0,6cm)

Periyodik dergilerde makale;

Karakullukçu, Ö., Yılmaz, C., Tekin, Y. 2014. Conservation of Architectural and Cultural Values. Choruh Valley. J. of Architectural Heritage, 1 (4): 455–470

Erdoğan, N., Arslan, İ., Kaplan, M. 2011. Kentsel Dönüşümün Göç Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi: Eskişehir Odunpazarı Örneği. 26(1): 9-17

Kitap;

Ersoy, M. 2015. Kentsel Planlamada Standartlar. Ninova Yayıncılık, İstanbul, s. 281-290.

Venturi, R. 2005. Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki. Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Ankara, s. 84-87.

Çeviri Kitap;

Hollingsworth, R. S. İlköğretimde Öğretim Yöntemleri (çev. S. Gürkan, E. Gökçen ve M. N. Güler) Gazi Üniversitesi Yayınları. No:214. s. 18-24.

Basılmış Tez;

Öztekin, C., 1977. TBMM Bahçesi Bitkisel Tasarım Uygulamaları için Ankara Ekolojik Koşullarına Uygun Bitki Türlerinin Belirlenmesi. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Konferans bildirisi;

Altuğ, M.K., Şıracı, U. 2010. Kentsel Tasarım Sürecinde Değişen Bakış Açılıarı. 3. Uluslararası Kentsel Tasarım Kongresi, 26 – 28 Mayıs 2004, Mimar Sinan Üniversitesi

Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Elektronik kaynak;

WHO, 2005. World health organization. Air quality guidelines – global update 2005. http://www.who.int/phe/health_topics/outdoorair/outdoorair_aqg/en/index.html. Erişim: 06.02.2013.

Standartlar;

TS825, (1998). Binalarda ısı yalıtım kuralları, Türk Standartları, Ankara.

Söyleşi / Röportaj / Doğrudan İletişim;

Doruk, A. (2013, 18 Nisan). Kentsel Dönüşüm Üzerine Söyleşi. Peyzaj Mimarları Odası, Erzurum.